

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АЕРОКОСМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. М. Є. ЖУКОВСЬКОГО «ХАРКІВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ТУР ІРИНА ЮРІЇВНА

УДК 343.98

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА
ХАРАКТЕРИСТИКА УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО
ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА (СТАТТЯ 270-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ)**

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ І. Ю. ТУР

Науковий керівник – Литвинов Олексій Миколайович, доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України

Харків – 2024

АНОТАЦІЯ

ТУР І. Ю. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (стаття 270-1 Кримінального кодексу України). – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Харків, 2024.

Проаналізовано сучасний стан наукової розробленості проблем кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Зазначено, що прийняття у 2011 році закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» не призвело до очікуваного результату. З 164 облікованих кримінальних порушень за період з 2001 р. по 2023 р. пред'явлено підозру лише у 9 випадках. Більша ж частина зазначених кримінальних проваджень була закрита п. п. 1, 2 ст. 284 КПК України за реабілітуючих обставин. Водночас питання кримінальної відповідальності за це протиправне посягання були у фокусі уваги науковців лише на рівні окремих наукових доповідей та коментарів. І навіть з появою двох дисертаційних досліджень за темою кримінально-правової характеристики умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства поза увагою дослідників та невирішеними досі залишається низка важливих та гостро дискусійних у науці кримінального права питань теоретичного та нормативного характеру, серед яких проблеми диференціації та реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, особливості призначення покарання та звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Не розкритим залишається також проблема розробки заходів протидії зазначеному злочинному явищу. Отже аналіз проблем кримінальної

відповідальності та протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства дозволяє з нових позицій актуалізувати проблематику кримінально-правового реагування на визначені кримінальним законом форми посягань на об'єкти житлово-комунального господарства та протидії зазначеним явищам.

Зазначено, що об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення становлять лише ті ознаки, що характеризують об'єкт кримінального правопорушення та його об'єктивну сторону. До ознак складу, що характеризують об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України належить об'єкт та предмет злочину. До ознак складу, що характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, належать різні форми суспільно небезпечного діяння, суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками.

Доведено, що з урахуванням місця розташування в системі кримінально-правових норм Особливої частини КК України, а також підстав криміналізації даної групи кримінальних правопорушень безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України слід визнавати суспільні відносини у сфері громадської безпеки з приводу функціонування та експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства. Відносини власності, а також життя або здоров'я людини виступають лише у якості безпосереднього додаткового об'єкту посягання.

Зазначено, що предмет злочину, передбачений ст. 270-1 КК України потребує розширення переліку об'єктів житлово-комунального господарства за рахунок об'єктів, визначених законами України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки», «Про благоустрій населених пунктів», «Про теплопостачання», «Про питну воду та питне водопостачання», а також виключення з переліку 1 ст. 270-1 КК України вказівки на мережі чи їх

складові, як зайве дублювання складових елементів об'єктів житлово-комунального господарства вже перелічених у законі.

Обґрунтовано, що суспільно небезпечне діяння умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства характеризується умисними діями, здатними створити загрозу функціонуванню та експлуатації вказаних об'єктів, тобто призвести до їх знищення або пошкодження. Це означає, що терміни «знищення» та «пошкодження» у диспозиції ст. 270-1 КК України характеризують суспільно небезпечні наслідки, а не злочинне діяння. Таким чином, склад умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства містить одночасно три види суспільно небезпечних наслідків: основного - знищення чи пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, проміжного - неможливості експлуатації чи порушення нормального функціонування таких об'єктів, похідного - небезпеки для життя чи здоров'я людей або майнова шкода у великому розмірі.

Зроблено висновок про те, що результатом знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства і є фактична неможливість експлуатації або ж порушення нормального функціонування таких об'єктів, що в цілому виключає необхідність конкретизації зазначених умов безпосередньо у складі кримінального правопорушення.

Наведено аргументи щодо необхідності врахування під час розрахунку майнової шкоди у великому або особливо великому розмірі не лише вартості знищених (пошкоджених) об'єктів житлово-комунального господарства або їх частин, а також витрати на відновлення зазначених об'єктів.

Зазначено, що до суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України належать ознаки, що характеризують суб'єктивну сторону та особу цього протиправного посягання. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, характеризується виною у формі прямого або непрямого умислу стосовно знищення або пошкодження

об'єктів житлово-комунального господарства та умисною або необережною формою вини відносно проміжних та похідних наслідків у вигляді неможливості експлуатації чи порушення нормального функціонування таких об'єктів, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей або майнову шкоду у великому розмірі (змішана (складна) форма вини). В цілому вказаний злочин відноситься до умисних протиправних діянь. Мотив і мета виступають факультативними ознаками злочину.

Підтверджено, що особою злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України виступає фізична, осудна особа, яка досягла віку 16 років (загальний суб'єкт). З урахуванням положень ст. 22 КК України та загальної норми про відповідальність за умисне знищення та пошкодження чужого майна пропонується знизити вік кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства загальнонебезпечним способом (ч. 2 ст. 270-1 КК України) до 14 років.

Встановлено, що диференціація кримінальної відповідальності як процес, характеризується поділом, розшаруванням відповідальності в законі залежно від типового ступеня суспільної небезпеки діяння і типового ступеня небезпеки особи винного, що здійснюється за допомогою встановленням підстав звільнення від кримінальної відповідальності, особливостями призначення покарання за незакінчений злочин, а також запровадженням кваліфікуючих обставин у складі кримінального правопорушення.

Обґрунтовано необхідність диференціації кримінальної відповідальності за ст. 270-1 КК України за допомогою кваліфікуючих ознак у вигляді спеціальної повторності (ст. ст. 194, 194-1, 270-1 292, 347, 352, 378, 399 КК України) та співучасті за попередньою змовою групою осіб.

Доведено, що невідповідність характеру та ступеню суспільної небезпечності досліджуваного діяння наявному правовому інструментарію в частині диференціації кримінальної відповідальності та індивідуалізації покарання за його скоєння призводить до масового застосування національними судами інституту звільнення від відбування покарання з

випробуванням. На підставі цього, рекомендовано розмір штрафу за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства встановити на рівні загальної норми про умисне знищення або пошкодження майна у розмірі від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також виключити з санкції ч. 1 ст. 270-1 КК України такий вид покарання як виправні роботи та обмеження волі і доповнити санкцію за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства покараннями у виді громадських робіт від шістдесяти до двохсот сорока годин і пробаційного нагляду строком від одного до п'яти років.

Здійснено комплексну кримінологічну характеристику умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства як кримінально-протиправного явища в Україні. На підставі аналізу кількісних та якісних показників досліджуваного злочину встановлено, що пік злочинності за даною групою посягань припадає на 2014 рік. В той же час, спостерігається значний розрив між облікованими кримінальними провадженнями та кількістю виявлених осіб, що вчинили вказані злочини.

На основі аналізу судової практики за період 2011–2023 рр. сформовано кримінологічний портрет особи умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в Україні. Констатовано, що особами умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства виступають чоловіки, з середньою освітою і низьким рівнем інтелектуальних здібностей, є жителями невеличких міст, вік таких осіб зазвичай перевищує 30 років. Зазначені особи в своїй більшості не мають постійного доходу, а також мають попередню судимість за злочини, пов'язані з незаконним заволодінням чужим майном..

Запропоновано перспективні шляхи удосконалення спеціально-кримінологічних заходів протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства. Встановлено, що до таких заходів протидії слід відносити комплекс правових, технічних,

організаційних та інформаційних заходів, що сприяють усуненню детермінант даного виду злочинності.

На підставі проведеного дисертаційного дослідження розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України та нової редакції ст. 270-1 КК України.

Стаття 270-1. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

1. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, що спричинило майнову шкоду у великому розмірі або створило небезпеку для життя чи здоров'я людей, -

карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами від шістдесяти до двохсот сорока годин, або пробаційним наглядом на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб або повторно або загальнонебезпечним способом, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили майнову шкоду в особливо великому розмірі або загибель людини чи інші тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Примітка. 1. Під об'єктами житлово-комунального господарства в цій статті слід розуміти житловий фонд, об'єкти благоустрою, тепlopостачання, водopостачання та водовідведення.

2. Майнова шкода вважається заподіяною у великих розмірах, якщо прямі збитки становлять суму, що в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а в особливо великих розмірах - якщо прямі збитки становлять суму, що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

3. У статтях 194, 194-1, 270-1 292, 347, 352, 378, 399 повторним визнається кримінальне правопорушення, вчинене особою, яка раніше вчинила будь-яке із кримінальних правопорушень, передбачених цими статтями.

Ключові слова: злочин; кримінальна відповідальність; склад кримінального правопорушення; громадська безпека; знищення; пошкодження; об'єкти житлово-комунального господарства; наслідки кримінального правопорушення; кримінальне покарання; детермінація; кримінологічна характеристика; особа злочинця; злочинність; протидія злочинності.

ABSTRACT

TUR IRYNA Criminal Law and Criminological Characteristics of Intentional Destruction or Damage to Housing and Communal Services Facilities (Criminal Code of Ukraine, Article 270-1) – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Thesis (dissertation) for a Doctor of Philosophy degree in the speciality 081 'Law.' - National Aerospace University 'Kharkiv Aviation Institute', Kharkiv, 2024.

The author has analyzed the current state with regard to the scientific development of the issues of criminal liability for intentional destruction or damage to housing and communal service facilities. It is noted that the adoption in 2011 of the Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Strengthening Liability for Certain Crimes in Housing and Communal Services' did not lead to the expected result. Out of 164 recorded criminal violations between 2001 and 2023, only 9 cases resulted in suspicion being

brought. The majority of these criminal cases were closed under clauses 1 and 2 of Article 284 of the CPC of Ukraine due to rehabilitative circumstances. At the same time, the issues of criminal liability for this unlawful assault were in the focus of researchers' attention only at the level of individual scientific reports and comments. And even with the emergence of two dissertations on the criminal law characteristics of intentional destruction of or damage to housing and communal facilities, a number of important and highly debated issues of a theoretical and regulatory nature remain outside the attention of researchers and unresolved in the science of criminal law, including the problems of differentiation and implementation of criminal liability for intentional destruction and damage to housing and communal facilities, the peculiarities of sentencing and dismissal. The problem of developing measures to combat this criminal phenomenon also remains unresolved. Thus, the analysis of the issues of criminal liability and counteraction to intentional destruction or damage to housing and communal facilities allows us to update the issues of criminal law response to the forms of assaults on housing and communal facilities defined by criminal law and combating these phenomena from a new perspective.

It is noted that the objective elements of a criminal offense include only those elements which characterize the object of a criminal offense and its objective side. The elements of *corpus delicti* characterizing the object of a criminal offense under Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine includes the object and subject matter of the crime. The elements of *corpus delicti* that characterize the objective side of the criminal offense under Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine includes various forms of socially dangerous acts, socially dangerous consequences, and the causal link between the act and the consequences.

The author has proven that, given the location of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine in the system of criminal law regulations, and also the basis for criminalisation of this group of criminal violations, the direct object of the crime under Article 270-1 of the Criminal Code of Ukraine should be public

relations in the field of public safety regarding the functioning and maintenance of housing and communal services. Property relations, as well as human life or health, are only an immediate additional object of the crime.

The article notes that the subject matter of the crime under Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine requires expanding the list of housing and communal services facilities by adding the facilities defined by the Laws of Ukraine ‘On the National Programme of Reforming and Development of Housing and Communal Services for 2009-2014’, ‘On the Improvement of Settlements’, ‘On Heat Supply’, ‘On Drinking Water and Drinking Water Supply’, and excluding from the list of 1 Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine references to networks or their components as an unnecessary duplication of constituent elements of housing and communal services already listed in the law.

It is substantiated that the socially dangerous act of intentional destruction or damage to housing and communal facilities is characterized by intentional actions which may create a threat to the functioning and operation of these facilities, i.e., lead to their destruction or damage. This means that the terms ‘destruction’ and ‘damage’ in the disposition of Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine describes socially dangerous consequences, not a criminal act. Thus, the corpus delicti of intentional destruction or damage to housing and communal facilities contains three types of socially dangerous consequences: the principal one is the destruction or damage to housing and communal facilities, the intermediate one is the inability to operate or the disruption of the normal functioning of such facilities, and the derivative one is the danger to human life or health or large-scale property damage.

The conclusion is made that the destruction or damage to housing and communal facilities results in the actual impossibility of operation or disruption of the normal functioning to such facilities, which generally excludes the need to specify these conditions directly in the criminal offense.

The author provides arguments for the necessity to take into account not only the cost of destroyed (damaged) housing and communal facilities or their parts, but also the costs of their restoration when calculating property damage in a large or especially high amount.

It is noted that the subjective attributes of the criminal offense under Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine include the attributes which characterize the subjective side and the subject of this illegal encroachment. The subjective side of the criminal offense under Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine is characterized by guilt in the form of direct or indirect intention to destroy or damage housing and communal facilities and intentional or reckless form of guilt in relation to intermediate and derivative consequences in the form of inability to operate or disrupt the normal functioning of such facilities, which has caused a threat to human life or health or large-scale property damage (mixed (complex) form of guilt). Generally speaking, this crime is classified as an intentional unlawful act. The motive and the purpose are optional features of the crime.

It is confirmed that the subject of the crime under Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine is a natural, sane person who has reached the age of 16 (general entity). Taking into account the provisions of Article 22 of the Criminal Code of Ukraine and the general rule on criminal liability for intentional destruction and damage to other people's property, the author proposes to reduce the age of criminal responsibility for intentional destruction or damage to housing and communal service facilities by a generally dangerous means (part 2 of Article 270-1 of the Criminal Code of Ukraine) to 14 years.

It is established that differentiation of criminal liability as a process is characterized by the separation and segregation of liability in law depending on the typical degree of public danger of an act and the typical degree to which the perpetrator is dangerous, which is carried out by establishing the grounds for release from criminal liability, peculiarities of imposing punishment for an

unfinished crime, and also by introducing qualifying circumstances as part of a criminal offense.

It is proved that there is a need to differentiate criminal liability under Art. 270-1 of the Criminal Code of Ukraine by means of qualifying features in the form of special repetition (Articles 194, 194-1, 270-1 292, 347, 352, 378, 399 of the Criminal Code of Ukraine) and complicity by prior agreement of a group of individuals.

It is proved that the inconsistency of the type and degree of social danger of the act under study with the available legal instruments in terms of differentiation of criminal liability and individualisation of punishment for its commission leads to widespread use of the institution of release from serving a sentence with probation by national courts. On this basis, it is recommended that the amount of the fine for intentional destruction or damage to housing and communal facilities should be set at the level of the general norm for intentional destruction or damage to property in the amount of one thousand to four thousand tax-free minimum incomes, and that the sanction of Part 1 of Article 270-1 of the Criminal Code of Ukraine should exclude such punishment as correctional labor and imprisonment and supplement the sanction for intentional destruction or damage to housing and communal facilities with punishment in the form of community service from sixty up to two hundred and forty hours and a term of probation from one to five years.

The article provides a comprehensive criminological characterisation of intentional destruction and damage to housing and communal facilities as a criminal offense in Ukraine. Based on the analysis of quantitative and qualitative indicators of the crime under consideration, it is established that the peak of crime in this group of offenses occurred in 2014. At the same time, there is a significant gap between the registered criminal proceedings and the number of identified perpetrators of these crimes.

Based on the analysis of judicial practice for the period 2011–2023, the author forms a criminological portrait of a person who intentionally destroys or damages housing and communal services in Ukraine. It is stated that the individuals who intentionally destroy or damage housing and communal facilities are men with secondary education and low level of intellectual abilities, residents of small towns, and are usually over 30 years old. The majority of these individuals do not have a permanent income and have previous criminal records for crimes related to the illegal appropriation of other people's property.

Promising ways to improve special criminological measures to prevent intentional destruction and damage to housing and communal facilities are proposed. It is established that such prevention measures should include a set of legal, technical, organizational and informational measures that contribute to the elimination of the determined factors of this type of crime.

On the basis of the conducted dissertation research, the author develops proposals for improving the current legislation of Ukraine and the new version of Article 270-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Article 270-1. Intentional destruction or damage to housing and communal services

1. Intentional destruction and damage to housing and communal facilities that caused large-scale property damage or endangered human life or health must be punished by a fine of one thousand to four thousand tax-free minimum incomes, or community service from sixty to two hundred and forty hours, or supervised release for up to five years, or imprisonment for up to three years.

2. The same acts committed by prior agreement by a group of individuals or repeatedly or in a generally dangerous manner shall be punishable by imprisonment for a term of three to eight years.

3. Actions envisaged by parts one or two of this Article, if they caused property damage on an especially large scale or death of a person or other grave

consequences, shall be punishable by imprisonment for a term of five to twelve years.

Notes:

1. In this article, housing and communal services facilities are understood as housing stock, landscaping, heat supply, water supply and sewerage facilities.

2. Property damage is considered to be caused on a large scale if direct losses exceed three hundred or more times the tax-free minimum income of citizens, and on a particularly large scale if direct losses exceed one thousand or more times the tax-free minimum income of citizens.

3. In Articles 194, 194-1, 270-1 292, 347, 352, 378, 399, a criminal offense committed by a person who has previously committed any of the criminal offenses provided for in these articles is considered repeated.

Keywords: criminal offense; criminal responsibility; public safety; consequences of a criminal offense; destruction; damage, housing and communal facilities; criminal punishment; fine; penal works; criminological characteristics; personality of the criminal; special criminological measures to combat crime; differentiation of criminal responsibility; mixed form of guilt; corpus delicti of a criminal offense.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Тур І. Ю. Покарання за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Вісник кримінологічної асоціації України. Том 29. № 2 (2023): С. 92-101. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.24>.

2. Iryna Tur. Peculiarities of deliberate destruction or endamage-ment of public utilities (Article 270–1 of the Criminal Code of Ukraine). Archives of Criminology and Forensic Sciences No 2 (8). 2023. P. 121-130. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.8.2023.10>.

3. Тур І. Ю. Майнова шкода як похідний наслідок умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Вісник кримінологічної асоціації України. Том 31. № 1 (2024): С. 92-101. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.07>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Тур І. Ю. Кримінологічна характеристика суб'єкту умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України). Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності: збірник матеріалів засідання № 7 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 29 березня 2024 р.). Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2024. 502 с. С. 97-101.

5. Тур І. Ю. Кримінологічна характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (кількісні показники) // Протидія організованим злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ (м. Кропивницький, 4 жовтня 2024 р.) / Донецький державний університет внутрішніх справ; Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України. Кропивницький, 2024. С. 98-101.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Тур І. Ю., Андреева О. О., Остропілець В. Р. Вплив глобалізації на розвиток права // Модернізація вітчизняної правової системи в умовах світової інтеграції: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної

конференції (м. Кропивницький, 22-23 березня 2023 р.). ЛА НАУ, 2023. 368 с. С. 115-118.

2. Тур І. Ю. Використання спеціальних знань при здійсненні судово-економічної експертизи // Забезпечення стійкості в складних умовах: : збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (Харків - Брістоль, 8 червня 2023 р.). Харків: Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», University of Bristol, 2023. , 2023. 288 с. С. 260-263.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК України	Кримінальний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
ст.	стаття
ч.	частина
ЖКГ	житлово-комунальне господарство
нмдг	неоподаткований мінімум доходів громадян
грн	гривні

ЗМІСТ

Розділ 1. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

1.1. Об'єкт умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

1.2. Об'єктивна сторона умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

1.3. Суб'єкт умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

1.4. Суб'єктивна сторона умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Розділ II. Проблеми диференціації та реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

2.1. Проблемні питання диференціації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

2.2. Проблемні питання реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Розділ III. Кримінологічна характеристика, детермінація та протидія умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства

3.1. Показники вимірювання умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

3.2. Детермінація та кримінологічна характеристика особи умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

3.3. Заходи протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства

Висновки

Література

Додатки

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. З моменту прийняття закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» минуло більше 10 років. Строк, який в повній мірі дає можливість підтвердити або спростувати мотиви законодавця щодо необхідності впровадження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України). Як зазначали автори законопроекту у 2011 р., запровадження кримінальної відповідальності дозволить запобігти випадкам травмування та загибелі громадян, пов'язаним із умисним пошкодженням сторонніми особами об'єктів житлово-комунального господарства, а також захистити зазначені об'єкти від кримінально протиправного впливу.

Однак, на сьогодні слід констатувати відсутність очікуваного законодавцем результату. За період 2011-2023 рр. обліковано лише 164 кримінальних правопорушення за ст. 270-1 КК України, за якими лише у 9 кримінальних провадженнях пред'явлено підозру. В той же час, 71 провадження протягом цього часу було закрито за п.п. 1, 2 ст. 284 КПК України, а саме за відсутності події або складу кримінального правопорушення.

Вищевказане свідчить про значні проблеми, що супроводжують законодавчу та правозастосовчу практики у сфері протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства.

Про беззаперечну актуальність теми дослідження свідчить також і ситуація на об'єктах житлово-комунального господарства в третю річницю військової агресії проти України. На січень 2024 року внаслідок російської агресії пошкоджено або знищено понад 250 будівель, сума загальних збитків інфраструктурі України становить майже 155 мільярдів доларів США. Не викликає заперечень і той факт, що дії осіб, які співпрацюють із країною-агресором і виконують злочинні накази, спрямовані на порушення роботи

цих об'єктів, завдають значної шкоди мирному населенню України та створюють загрозу життєдіяльності цілих регіонів. Вивчення цієї тематики є важливим не лише для відновлення справедливості, але й для посилення національної безпеки, стабільності житлово-комунальної сфери та підтримання нормальних умов життя мирного населення в умовах воєнного часу. Таким чином, умови війни посилюють необхідність вивчення механізмів виявлення, запобігання та притягнення до відповідальності за такі злочини. Системний підхід до вирішення цих проблем, що включає як технічні, так і правові аспекти, сприятиме посиленню національної безпеки, стабільності ЖКГ та збереженню нормальних умов життя для громадян навіть у часи воєнного стану.

В цілому, проблемам кримінальних правопорушень проти громадської безпеки та протидії злочинним проявам у зазначеній сфері приділено увагу в роботах В. В. Антипова, В. І. Борисова, М. С. Грінберга, І. М. Даньшина, Л. М. Демидової, О. О. Дудорова, Д. В. Зеркалова, І. В. Іваненко, О. В. Кириченко, О. М. Литвинова, Л. О. Мостепанюка, В. О. Навроцького, С. В. Незнайко, Н. О. Сербіни, В. Л. Соколовського, В. П. Тихого, М. І. Фіалки, Н. Є. Філіпенко, М. І. Хавронюка, Т. А. Шевчук.

Безпосередньо дослідження складу умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства у вітчизняній юридичній літературі здебільшого здійснюється на рівні підручників, посібників, науково-практичних коментарів КК України, окремих наукових публікацій. Ідеться про наукові праці В. В. Антипова, А. В. Байлова, А. В. Вознюка, І. Б. Газдайки-Василишин, А. О. Данилевського, О. О. Дудорова, О. П. Дячкіна, І. Б. Медицького, Л. О. Мостепанюк, А. А. Музики, В. О. Навроцького, С. І. Полякова, О. В. Смаглюка, В. П. Тихого та ін.

На дисертаційному рівні кримінально-правовий аналіз складу умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства був проведений Н. О. Сербіна в межах захищеної 2015 р. кандидатської дисертації «Кримінально-правова характеристика умисного знищення або

пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства», а також дисертаційної роботи С. В. Незнайко з аналогічною назвою, захищеною у 2016 році. Проведене Н. О. Сербіною та С. В. Незнайко дослідження соціальної обумовленості криміналізації складу умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, його об'єктивних та суб'єктивних ознак, а також кваліфікуючих обставин дозволило окреслити існуючі проблеми кримінальної відповідальності за вказаний злочин. Водночас поза увагою дослідників та невирішеними досі залишається низка важливих та гостродискусійних у науці кримінального права питань теоретичного та нормативного характеру, серед яких проблеми диференціації та реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, особливості призначення покарання та звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Також, до цього часу на дисертаційному рівні не здійснений кримінологічний аналіз умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, залишається осторонь наукових досліджень особистість злочинця та заходи протидії зазначеному явищу.

Усе вищесказане зумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» 29.12.2022 р. (Протокол № 5) зі змінами від 23.10.2024 р. (Протокол № 3). Тема дослідження узгоджується з Пріоритетними напрямками фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, затвердженими Національною академією правових наук України та Концепцією розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI ст., схваленою Координаційним бюро з проблем кримінології Національної академії правових наук України. Тема також відповідає основним науковим

напрямам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019–2023 роки, затвердженим постановою Президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30, а саме підпункту 3.4.2.7 (Кримінальне право, кримінологія, судоустрій) та тематиці наукових досліджень кафедри права гуманітарно-правового факультету «Правові засади стійкості та сталого розвитку критичної інфраструктури», затвердженої 23.04.2024р. № 0124U002897.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження – є комплексна кримінально-правова та кримінологічна характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства та формулювання на цій основі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства та практики його застосування, а також запобігання кримінальним правопорушенням даного виду.

Поставлена мета обумовила вирішення таких основних *завдань*:

- 1) охарактеризувати об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, та їх вплив на кваліфікацію;
- 2) дослідити суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, та їх вплив на кваліфікацію;
- 3) проаналізувати кваліфікуючі ознаки складу кримінального правопорушення злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України;
- 4) дослідити проблему диференціації та форм реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства;
- 5) проаналізувати санкції, передбачені ст. 270-1 КК України на відповідність цілям покарання визначеним у ст. 50 КК України, та також характеру та ступеню суспільно небезпечного діяння;

б) здійснити кримінологічний аналіз кількісних та якісних показників умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства;

7) надати кримінологічну характеристику суб'єкта умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства;

8) обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства про відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, практики його застосування, а також спеціально-кримінологічних заходів протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають у зв'язку із застосуванням засобів кримінально-правового реагування на вчинення кримінально протиправних посягань, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства та запобігання їх вчиненню в майбутньому.

Предмет дослідження – кримінально-правова та кримінологічна характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять загальнонаукові та спеціально-правові методи наукового пізнання. Зокрема, *діалектичний метод* дозволив проаналізувати кримінальне законодавство щодо відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства через поглиблене вивчення більш загальних категорій кримінального права крізь призму основних законів і категорій діалектики (усі розділи дисертації); *системно-структурний метод* застосовувався при вивченні співвідношення й взаємозв'язку об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, з приписами Конституції України, нормами Загальної і Особливої частини кримінального закону (усі розділи дисертації) (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 3.1); *логіко-семантичний метод* – для тлумачення термінів, застосованих у

диспозиції ст. 270 КК України (підрозділи 1.1, 1.2); *структурно-функціональний метод* – для визначення місця злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, у системі кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, дослідження системи ознак складу злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України; *догматичний (формально-логічний) метод* – для аналізу й тлумачення положень кримінального права та законодавства про кримінальну відповідальність при характеристиці злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, виявлення особливостей і проблем його відмежування та кваліфікації (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1); *статистичний метод* використано для узагальнення статистичної інформації Офісу Генерального прокуратора України про зареєстровані в Україні кримінальні правопорушення, передбачені ст. 270-1 КК України, судової влади України, єдиного державного реєстру судових рішень України, а також для аналізу кількісних та якісних показників злочинів, передбачених ст. ст. 194, 194-1, 270-1 КК України (підрозділ 2.1, 2.2., 3.1, 3.2, 3.3); *методи аналізу та синтезу* – під час опрацювання основних видів, форм, методів і засобів кримінологічного забезпечення протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства; завдяки використанню *методу теоретико-правового моделювання* доведена необхідність удосконалення положень кримінального законодавства щодо нормативної визначеності кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, та практики його застосування (підрозділ 1.1., 1.2., 1.3, 1.4, 2.1, 2.2).

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертації склали Конституція України, інші закони, а також підзаконні нормативно-правові акти України, судова практика, законодавство зарубіжних країн.

Теоретичну базу дослідження склали фундаментальні праці з теорії держави і права, кримінального, кримінального процесуального права, кримінології та інших галузей наук гуманітарного профілю.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані Офісу Генерального прокурора про зареєстровані в Україні кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 194, 194-1, 270-1 КК України, за період з 2011–2023 рр.; дані статистичної звітності судової влади України за період з 2011–2023 рр. щодо осіб, які були засуджені за кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 194, 194-1, 270-1 КК України; дані Єдиного державного реєстру судових рішень України щодо ухвалених судом рішень із кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 194, 194-1, 270-1 КК України (понад 100 вироків).

Наукова новизна отриманих результатів з полягає в тому, що дисертація є одним з перших в Україні комплексних самостійних кваліфікаційних наукових досліджень проблем кримінальної відповідальності та протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства.

Найбільш значущими результатами, що свідчать про новизну і практичну значимість дисертаційного дослідження, є такі положення, висновки і пропозиції:

вперше:

- обґрунтовано, що терміни умисне «знищення» та «пошкодження» у досліджуваному складі злочину характеризують суспільно небезпечні наслідки, а не суспільно небезпечне діяння. У зв'язку з цим, об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України містить три самостійних види суспільно небезпечних наслідків: основний - знищення чи пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, проміжний - неможливість експлуатації чи порушення нормального функціонування таких об'єктів, похідний - небезпека для життя чи здоров'я людей або майнова шкода у великому розмірі;

- доведено, що на відміну від кримінальних правопорушень проти власності суспільно небезпечними наслідками умисного знищення або

пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства у вигляді майнової шкоди у великому або особливо великому розмірі визнаються майнові збитки, які враховують як вартість знищених або пошкоджених об'єктів житлово-комунального господарства, так і вартість відновлювальних робіт на зазначених об'єктах;

- запропоновано виключити з санкції ч. 1 ст. 270-1 КК України такий вид покарання як виправні роботи та обмеження волі і доповнити санкцію за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства покараннями у виді громадських робіт від шістдесяти до двохсот сорока годин і пробаційного нагляду строком від одного до п'яти років.

- аргументовано необхідність диференціації кримінальної відповідальності за ст. 270-1 КК України за допомогою кваліфікуючих ознак у вигляді спеціальної повторності (ст. ст. 194, 194-1, 270-1 292, 347, 352, 378, 399 КК України) та співучасті за попередньою змовою групою осіб;

- здійснено комплексну кримінологічну характеристику умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства як кримінально-протиправного явища в Україні. Досліджено якісні та кількісні показники умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, а також інших однорідних посягань на об'єкти власності за 2011–2023 роки;

- запропоновано перспективні шляхи удосконалення спеціально-кримінологічних заходів протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства. Наголошено, що важливою складовою ефективності впровадження зазначених заходів виступає необхідність розширення суб'єктів протидії даному виду злочинності за рахунок власників об'єктів житлово-комунального господарства;

удосконалено:

- наукові підходи до обґрунтування особливостей та взаємозв'язку родового та безпосереднього об'єктів умисного знищення або пошкодження

об'єктів житлово-комунального господарства. Останнім слід визнавати суспільні відносини у сфері громадської безпеки з приводу функціонування та експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства;

- позиції щодо складної форми вини у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, зокрема аргументовано висновок про можливість як умисного, так необережного відношення до проміжних та похідних наслідків у вигляді неможливості експлуатації чи порушення нормального функціонування таких об'єктів, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей або майнову шкоду у великому розмірі. В цілому вказаний злочин відноситься до умисних протиправних діянь;

- позиції щодо необхідності встановлення розміру штрафу за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України) на рівні загальної норми про умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) у розмірі від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

дістало подальший розвиток:

- аргументація на користь уточнення переліку об'єктів житлово-комунального господарства, визначеного у примітці 1 ст. 270-1 КК України, згідно з законами України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки», «Про благоустрій населених пунктів», «Про теплопостачання», «Про питну воду та питне водопостачання»;

- твердження про те, що результатом знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства і є фактична неможливість експлуатації або ж порушення нормального функціонування таких об'єктів, що в цілому виключає необхідність конкретизації зазначених умов безпосередньо у складі кримінального правопорушення;

- положення про необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення та пошкодження об'єктів житлово-

комунального господарства загальнонебезпечним способом (ч. 2 ст. 270-1 КК України) з 14 років;

- наукові позиції щодо необхідності комплексного підходу в питаннях розробки правових, технічних, організаційних та інформаційних заходів протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретична й практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження питань, пов'язаних із кримінально-правовою та кримінологічною характеристикою умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, а також при виконанні науково-дослідних робіт на кафедрі права Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» і були відображені в акті впровадження;

- у нормотворчій діяльності – для уточнення та вдосконалення окремих норм кримінального законодавства України, запропонована нова редакція статті 270-1 Кримінального кодексу України;

- у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування кримінальної відповідальності та інших засобів кримінально-правового характеру за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства;

- в освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення занять з дисциплін «Кримінальне право» (*Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Додаток А*).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження оприлюднені дисертантом у вигляді доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Актуальні питання

вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності: збірник матеріалів засідання № 7 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 29 березня 2024 р.); Кримінологічна характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (кількісні показники): Протидія організований злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ (м. Кропивницький, 4 жовтня 2024 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені у семи наукових працях, зокрема у трьох наукових статтях (з яких три опубліковані у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук), а також двох тезах наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації зумовлені постановленою метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, змісту, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (167 найменувань) та двох додатках. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, з них основний текст – 178 сторінок, список використаних джерел – 19 сторінок, додатки – 4 сторінки.

Розділ 1. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

1.1 Об'єкт умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Об'єкт кримінального правопорушення залишається наріжним каменем в системі ознак складу кримінального правопорушення як підстави кримінальної відповідальності. Від точного та правильного розуміння об'єкту під час криміналізації певного суспільно небезпечного діяння законодавцем багато в чому залежить не тільки обґрунтованість законодавчої заборони певного суспільно небезпечного діяння, а й, в багатьох випадках, чіткість та однозначність правозастосування відповідної кримінально-правової норми.

Незважаючи на те, що проблемі об'єкту кримінального правопорушення значну увагу приділяли криміналісти минулого, сучасні дослідники продовжують полемізувати з приводу змісту, сутності та характеру цього юридичного явища. Так, загальні питання об'єкта злочину досліджували Н. С. Белогриць-Котляревський, С. Б. Гавриш, В. К. Глістін, Ю. О. Демидов, М. І. Загородніков, Е. К. Каіржанов, М. Й. Коржанський, А. В. Наумов, Б. С. Нікіфоров, А. В. Пашковська, А. А. Піонтковський, А. В. Савченко, М. Д. Сергеевський, В. Я. Тацій Громадська безпека як об'єкт кримінальних правопорушень, в тому числі, пов'язаних зі знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства досліджена в роботах В. В. Антипова, В. І. Борисова, М. С. Грінберга, І. М. Даньшина, Л. М. Демидової, О. О. Дудорова, Д. В. Зеркалова, І. В. Іваненко, О. В. Кириченко, Л. О. Мостепанюка, В. О. Навроцького, С. В. Незнайко, Н. О. Сербіни, В. Л. Соколовського, В. П. Тихого, М. І. Хавронюка.

Загальновизнаною і в теорії, і в практиці кримінального права є теза про те, що об'єктом кримінального правопорушення визнається та частина правового явища на яке безпосередньо посягає винна особа і чому внаслідок такого посягання заподіюється шкода або створюється загроза заподіяння

шкоди [61, с. 77; 21, с. 14; 149, с. 87; 38, с. 222; 28, с. 62]. Однак питання про те, що саме виступає в якості об'єкта кримінального правопорушення, як і його зміст, носять дискусійний характер. Не вдаючись у полеміку стосовно змісту об'єкта кримінального правопорушення, лише нагадаємо, що на сьогоднішній день в більшості наукових досліджень звучать пропозиції відмовитися від визнання об'єктом кримінального правопорушення суспільних відносин на користь соціальних цінностей, благ, людини або ж взагалі поєднати всі вищезазвані елементи в зазначеному понятті [21, с. 14; 46, с. 152; 149, с. 84]. Одним із основних аргументів заперечення суспільних відносин у якості об'єкту кримінального правопорушення є твердження про те, що суспільні відносини — це визначена форма абстракції [38, с. 18; 21, с. 10]. Визнаючи об'єктом кримінального правопорушення суспільні відносини зауважимо, що останні хоча і не мають матеріального змісту, але не виступають якоюсь абстракцією, вони існують реально. Їхня об'єктивність відображується в тому, що з одного боку вони (суспільні відносини) встановлюються людьми в процесі їхньої діяльності і не можуть існувати або змінюватися поза нею, а з іншого діяльність людини не може обійтися без суспільних відносин, неминуче включаючись до системи цих відносин. Суспільні відносини функціонують як регульована система. Суспільство певною мірою визначає межі людської діяльності в інтересах як усього суспільства, так і окремої особистості, і виробляє загальнообов'язкові правила поведінки. Кримінальне правопорушення — соціальне явище, тому і шкоду воно може заподіяти соціальному явищу — об'єкту, а саме — суспільним відносинам. Поведінка людей у суспільстві дійсно визначається, насамперед, їхньою орієнтацією на визначені цінності, тобто людська діяльність здійснюється через систему цінностей. Адже цінності, блага - це здатність того чи іншого суспільного предмета, явища задовольняти потреби, бажання, інтереси. Але цінності лише тоді стають соціально значущими, а люди - суб'єктами суспільних відносин, коли вони вступають у конкретні зв'язки між собою з приводу цих цінностей. Цінності самі по собі до того,

поки вони не вступили до сфери відносин людей, байдужі суспільству, а тому і не захищаються (наприклад, заподіяння шкоди при випробуваннях ядерної зброї) [100, с. 114]. Тому не сама ізольована цінність чи благо захищається кримінальним законом, а цінність як предмет суспільних відносин. При цьому теорія визнання об'єктом злочину суспільних відносин не заперечує того, що шкода суспільним відносинам спричинюється шляхом злочинного впливу на один з елементів суспільних відносин (їх суб'єктів, предмет або соціальний зв'язок) [100, с. 114-115].

У кримінально-правовій літературі зустрічається як «триступенева» так і «чотириступенева» класифікація об'єктів. У правовій науці широко поширена триступенева класифікація об'єктів кримінального правопорушення «по вертикалі» — загальний, родовий і безпосередній. Таку класифікацію було запропоновано ще в 1938 р. В.Д. Меньшагінім [136], і протягом багатьох років вона одностайно підтримувалася в роботах радянських криміналістів. Можна також відзначити, що вона, в принципі, є основною для систематизації норм у КК. Але в останні роки в науці кримінального права говорять про «чотириступеневу» класифікацію об'єктів злочину «по вертикалі». Крім трьох вищезгаданих видів об'єктів кримінального правопорушення вчені-криміналісти виділяють груповий (видовий) об'єкт кримінального правопорушення.

Груповим об'єктом, на думку окремих вчених, варто визнати менш високий рівень, порівняно з родовим об'єктом, узагальнення групи однорідних чи тотожних суспільних відносин, охоронюваних єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм, але в його рамках. Таке групування підтримується вченими у розділах Особливої частини стосовно кримінальних правопорушень про життя та здоров'я (розділ II), проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (розділ V), у сфері господарської діяльності (розділ VII) тощо.

Будь-яка класифікація має підпорядкований характер та допомагає в усвідомленні різних ознак об'єкта пізнання - від загальних до групових або

індивідуальних. А тому, багатоступенева класифікація, в тому числі стосовно об'єкта кримінального правопорушення, можлива в принципі залежно від критеріїв та цілей цієї діяльності. Як приклад, чотирьох ступенева класифікація передбачена проектом нового Кримінального кодексу [163].

Правильне визначення родового об'єкта злочину має важливе значення, оскільки дозволяє виявити його соціальну сутність і місце в Особливій частині Кримінального кодексу. Родовий об'єкт - це об'єкт, що охоплює визначене коло тотожних чи однорідних за своєю соціально-політичною чи економічною сутністю суспільних відносин, що у силу цього повинні бути захищені єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм. Уявлення про родові об'єкти злочинів дає рубрикація Особливої частини КК за розділами, оскільки саме родовий об'єкт злочину покладено в основу кодифікації і класифікації норм Особливої частини.

В науковій літературі визначення родового та безпосереднього об'єктів умисного знищення та пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства викликало жваві обговорення та появу значної кількості критичних зауважень з приводу розміщення вказаної кримінально-правової норми у розділі IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки». Незважаючи на значну кількість аргументів проти такого рішення законодавця, про що ми будемо зазначати нижче, на сьогоднішній день родовим об'єктом умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства визначено громадську безпеку.

У науковій літературі стосовно категорії «громадська безпека» існують різні точки зору, зокрема як: системи заходів та умов, що забезпечують нормальне функціонування підприємств, установ, організацій, а також спокій громадян [62, с. 291]; об'єктивний стан суспільства та суб'єктивне його відчуття захищеності від небезпек, у тому числі громадського спокою, а також убезпечення від впливу предметів підвищеної небезпеки (вогонь, вибухові, радіоактивні, піротехнічні, легкозаймисті речовини, вогнепальна та холодна зброя, бойові припаси) [147, с. 95]. Близькими до останнього

визначення громадської безпеки як стану убезпечення від джерел підвищеної небезпеки є погляди М. Й. Коржанського, В. О. Навроцького та В. Л. Соколовського [56, с. 287; 94, с. 11; 137, с. 88]. Мають місце і дещо розлогі визначення громадської безпеки як комплексу суспільних відносин, що ґрунтуються на нормативних розпорядженнях та охоронюваних Кримінальним кодексом України положеннях, які гарантують охорону життя і здоров'я громадян, збереження майна, нормальну діяльність підприємств, організацій та установ під час проведення небезпечних робіт, використання предметів підвищеної небезпеки та інших предметів, що становлять загрозу для людини й суспільства [31, с. 25].

Окремі вчені розглядають громадську безпеку як більш широку сферу суспільних відносин, спрямованих на забезпечення життєдіяльності держави і суспільства, не зосереджуючи безпосередньо увагу на предметах підвищеної небезпеки. Зокрема, О. В. Кириченко вважає, що родовим об'єктом злочинів проти громадської безпеки є громадська безпека як значна цінність, тобто стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства і держави від негативних наслідків і явищ соціального, природного або техногенного характеру, а також підтримка достатнього рівня такої захищеності для нормального їх функціонування [53, с. 189]. Близьку позицію з цього приводу займає М. С. Грінберг, вважаючи, що громадська безпека як вид суспільних відносин являє собою систему соціальної взаємодії людей, що забезпечує утримання технічних систем в упорядкованому, безпечному стані [53, с. 188]. Як стан суспільних відносин, при якому відсутня небезпека для значної кількості людей і нормального функціонування основних інститутів суспільства (підприємств, організацій, установ тощо), розглядає поняття громадської безпеки Г. Ф. Фортуна [53, с. 188]. Л. М. Демидова також уникає вказівки на загрозу від джерел підвищеної небезпеки та робить наголос на громадській безпеці як суспільних відносин, що забезпечують захист безпечних умов життєдіяльності суспільства в різних сферах державного і громадського

життя [33, с. 8]. На громадську безпеку як внутрішній стан речей у певному суспільстві, коли кожен його представник має право і може як самостійно, так і за допомогою держави реалізовувати конституційні, природні й інші права та свободи за умови чинників, що впливають із діяльності інших членів суспільства, зважаючи на їхнє спільне суспільне життя, що перешкождали б йому це робити, суперечили б його законним інтересам і ставили б їх під загрозу своїм існуванням чи проявами [49, с. 6].

Незважаючи на таку різноманітність поглядів, основним змістом громадської безпеки більшість науковців визнають стан захищеності суспільства від різного роду небезпек, будь-то людська поведінка або властивість певних речей матеріального світу. У зв'язку з цим, не викликає заперечень висновок про те, що основною властивістю кримінальних правопорушень цього розділу є здатність заподіювати або створювати загрозу заподіяння шкоди громадському спокою, безпеці та життєдіяльності внаслідок певної антисоціальної поведінки або незаконного поводження з джерелами небезпеки. При цьому така шкода обов'язкова повинна пов'язуватися не зі збитками окремим соціальним благам (життю, здоров'ю, власності), а громадському спокою, стану захищеності суспільства в цілому [68, с. 298].

Саме такий підхід покладений в основу групування кримінальних правопорушень даного розділу більшістю вчених. Зокрема, в залежності від джерела небезпеки пропонується розглядати наступні групи кримінальних правопорушень цього розділу: кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, що пов'язані з умисною суспільно небезпечною поведінкою людей (ст. ст. 255-260 КК України); кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, що пов'язані з незаконним поводженням з предметами, що є джерелом підвищеної небезпеки (ст. ст. 261-269 КК України); кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, що пов'язані з порушенням правил пожежної або техногенної безпеки (ст. 270 КК України).

Таким чином можна стверджувати, що родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом IX Особливої частини КК України виступає громадська безпека як стан захищеності суспільства від різного роду небезпек, в тому числі впливу джерел підвищеної небезпеки [137, с. 88].

Наведена вище класифікація джерел небезпеки кримінальних правопорушень, передбачених розділом IX дозволяє не тільки впровадити відповідну класифікацію суспільно небезпечних посягань зазначеної групи, але й визначити їх безпосередній об'єкт як суспільних відносин, що забезпечують стан захищеності суспільства від конкретного, визначеного у кримінально-правовій норми, роду небезпек.

У 2011 році до розділу IX Особливої частини були внесені зміни та запроваджено кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України) [153]. Як зазначалося в пояснювальній записці, законопроект спрямований на запобігання випадкам травмування та загибелі громадян, пов'язаним із умисним пошкодженням сторонніми особами об'єктів житлово-комунального господарства (крадіжки кришок люків і решіток, перебудова систем вентиляції, пошкодження електрощитових, викрадення ліфтового обладнання). Звертає на себе увагу той факт, що до першого читання у Верховній Раді України внесення змін пропонувалося шляхом доповнення розділу VI Особливої частини «Злочини проти власності» статтею 194-2. Тобто, на думку ініціаторів законопроекту безпосереднім об'єктом зазначеного правопорушення у запропонованій першій редакції виступали суспільні відносини у сфері власності. Однак, вже у процесі обговорення народні депутати схилилися до думки про те, що безпосереднім об'єктом цього злочину слід визнати громадську безпеку. Як зазначено в пропозиції до проекту народного депутата Кармазіна Ю.А., злочин, передбачений у статті 194-2 (нумерація статті запропонована законопроектом), якою пропонується доповнити КК України, є багатоб'єктним (його об'єктами є право власності, громадський порядок, життя і здоров'я людини, екологічна безпека), у

зв'язку з цим законодавчу норму, яка встановлює кримінальну відповідальність за фактичне пошкодження або руйнування об'єктів життєзабезпечення житлово-комунального господарства доцільно розмістити у розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК, а не у розділі VI «Злочини проти власності» [106].

Таким чином, на думку законодавця характерною ознакою запропонованого до криміналізації діяння виступає небезпека для життя та здоров'я невизначеного кола осіб. Цей висновок підтверджується і диспозицією статті у початковій редакції, де обов'язковим наслідком умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства виступає не майнова шкода і навіть не загроза здоров'ю, а неможливість експлуатації таких об'єктів або порушення їх нормального функціонування чи спричинення небезпеки для життя людей [106]. Однак, в процесі подальшого обговорення, проект закону було доповнено вказівкою на альтернативні суспільно небезпечні наслідки у вигляді майнової шкоди у великому розмірі. У зв'язку з цим, утворилася ситуація при якій життя як обов'язковий об'єкт складу кримінального правопорушення перетворюється на додатковий факультативний, а кримінальна відповідальність пов'язується не лише з небезпекою для життя людей, а також з можливістю заподіяння майнової шкоди певного розміру. Незважаючи на незначну кількість судової практики з моменту набрання чинності відповідних змін до кримінального кодексу в частині встановлення відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, її аналіз свідчить про зміщення акцентів правоохоронних та судових органів у бік встановлення та фіксації лише матеріальних збитків певного розміру. Відповідно, у таких випадках залишається поза увагою необхідність встановлення загрози громадській безпеці як результату знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Так, Пролетарським районним судом м. Донецька засуджена особа 1 за ч. 2 ст. 270-1 КК України до 3 років позбавлення волі за те, що у березні 2011

року неодноразово (тричі) вчинила крадіжку кришок люків об'єкту ВАТ «Укртелеком». Підставою засудження особи за ст. 270-1 КК України, як зазначено у вироку суду, є умисні, вчинені з корисливих мотивів, дії пов'язані з викраденням майна, що призвели до пошкодження об'єкту житлово-комунального господарства та заподіяння матеріальної шкоди на суму 109 грн 20 коп [19].

Ще один суттєвий недолік затвердженої редакції полягає в тому, що в одному складі злочину присутні одразу три види суспільно небезпечних наслідків (основний, похідний та проміжний), встановлення яких є обов'язковим для слідства та суду. Враховуючи визначення основного безпосереднього об'єкту та вказівку в диспозиції статті на знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей у якості проміжних та похідних наслідків слід виділити шкоду власності, а також життю і здоров'ю населення [68, с. 298]. Встановлення слідством та судом тільки частини визначених у законі суспільно небезпечних наслідків призводить до закономірного питання про відповідність кваліфікації змісту вчиненого правопорушником діяння. За відсутності шкоди громадській безпеці або життю та здоров'ю людей виникає проблема підстав кваліфікації саме за ст. 270-1 КК України, а не ст. 194 КК України (умисне знищення або пошкодження чужого майна). На нашу думку, саме нежиттєздатність кримінально-правової конструкції, як вбачається з історії обговорення законопроекту, спонукало народного депутата В. Д. Швеця внести пропозицію про включення в диспозицію статті додаткової ознаки - майнової шкоди у великому розмірі [106]. Однак таке розширення суспільно небезпечних наслідків даного правопорушення, як було зазначено вище, не виключає необхідності встановлення та доказування наявної загрози громадській безпеці.

В цілому, концептуальна зміна підходів щодо криміналізації умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

вже під час обговорення законопроекту у залі Верховної Ради України без експертного аналізу призвела до суттєвого ускладнення правозастосування ст. 270-1 КК України. Так, в період з 2014-2022 рр. було обліковано 124 кримінальних провадження за ст. 270-1 КК України. І лише трохи більше десяти з них було направлено до суду з обвинувальним вироком, ще 71 провадження було закрито протягом підзвітного періоду за п.п. 1, 2 ст. 284 КПК України, тобто за відсутності події або складу кримінального правопорушення.

До того ж, зважаючи на той факт, що на практиці умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства є супутнім результатом або продовженням інших суспільно небезпечних дій реалізація кримінально-правової норми, передбаченої ст. 270-1 КК України відбувається через фактичне встановлення шкоди відносінам власності. Так, вироком Овруцького районного суду Житомирської області притягнуто до відповідальності за ч. 1 ст. 185 та ч. 1 ст. 270-1 КК України ОСОБА_1, яка з корисливих мотивів викрала металеву кришку люка колодязя водогінної мережі [16]. Враховуючи, що пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства є лише похідним наслідком безпосереднього корисливого вилучення частини таких об'єктів, збір доказової бази за ст. 270-1 КК України під час досудового та судового слідства обмежується лише сумою матеріальних збитків та фіксацією розукомплектації об'єкту житлово-комунального господарства. Поза увагою лишаються питання встановлення реальної загрози порушення функціонування об'єкту та безпеки життю та здоров'ю людей як обов'язкових елементів складу даного правопорушення, а також особливостей психічного відношення винного до зазначених наслідків [16]. Саме на цю проблематику правозастосування досліджуваної кримінально-правової норми звертають увагу криміналісти. Як зазначено в науковій роботі О. О. Дудорова та М. І. Хавронюка, знищуючи або пошкоджуючи об'єкти ЖКГ, винна особа передусім спричиняє шкоду власності на такі об'єкти. З урахуванням цього, розміщення норми,

присвяченої умисному знищенню або пошкодженню об'єктів ЖКГ, у розділі IX Особливої частини КК України навряд чи може бути визнане виправданим. На думку учених, нічого, крім непотрібної казуїстики, ця новела у кримінальний закон не вносить [36, с. 657].

На суперечливість позиції законодавця щодо визначення безпосереднього об'єкту кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України наголошують у своїх дослідженнях С. В. Незнайко та Н. О. Сербіна. На думку дослідників, об'єкти житлово-комунального господарства не єдині, що забезпечують інтереси суспільства й держави. Аналогічні функції виконують об'єкти електроенергетики, торгівлі, сільського господарства, але незважаючи на це, об'єктом посягання останніх визначено відносини власності [131, с. 10; 97, с. 10]. Більше того, на думку дослідниці, об'єкти ЖКГ не є потенційно небезпечними, а тому не можуть бути підставою віднесення зазначеної норми до розділу кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. В той же час, В. С. Незнайко визначаючи безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України суспільні відносини власності вказує на те, що громадська безпека може виступати додатковим факультативним об'єктом складу даного кримінального правопорушення [97, с. 10].

Однак, в науковому середовищі, присутні й інші позиції з зазначеної проблематики. О. П. Дячкін визнає у якості основного безпосереднього об'єкту складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 194-1, 277, 292 та 360 КК України громадську безпеку в частині функціонування об'єктів електроенергетики та зв'язку [37, с. 9]. На думку дослідника, сам факт посягання на вказані об'єкти життєзабезпечення створює реальну можливість настання численних суспільно небезпечних наслідків у різних сферах життєдіяльності людей, оскільки ці злочини за своєю суттю є багатооб'єктними. І. Б. Газдайка-Василишин також ігнорує суспільні відносини власності у якості основного безпосереднього об'єкту кримінального правопорушення, передбаченого ст. 194-1 КК України,

вказуючи на відносини експлуатації об'єктів електроенергетики та зв'язку як основний об'єкт злочинного впливу [23, с. 9; 22, с. 90].

Вказану позицію підтримує Л. О. Мостепанюк зазначаючи, що основним безпосереднім об'єктом умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ слід визнавати суспільні відносини з гарантування громадської безпеки під час експлуатації та функціонування об'єктів ЖКГ [92, с. 270; 93, с. 154]. Додатковим же безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину дослідниця визнає суспільні відносини щодо реалізації права власності на об'єкти ЖКГ, забезпечення громадського порядку, реалізації права на життя і здоров'я людини, безпеки навколишнього природного середовища.

Враховуючи вищевказані позиції науковців, слід констатувати наявність двох протилежних поглядів на безпосередній об'єкт умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Не заперечуючи наявність широкої аргументації позиції кожної зі сторін, хотілося б звернути увагу на невисвітлених у наукових дискусіях окремих положеннях, що сподіваємось в подальшому сприятимуть вирішенню проблематики безпосереднього об'єкту досліджуваного складу злочину.

По-перше, під час аналізу підготовчих матеріалів законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві», в тому числі пояснювальної записки та висновків Головного науково-експертного управління, звертають на себе увагу безпосередні цілі закону, а саме спрямування останнього на запобігання випадкам травмування та загибелі громадян, пов'язаним із умисним пошкодженням сторонніми особами об'єктів житлово-комунального господарства. В підтвердження позиції прихильників визнання громадської безпеки безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину також є певні відмінності в конструюванні диспозиції статей 270-1 та 194 КК України, де в останній шкода життю та здоров'ю людей є лише кваліфікуючою, а не основною ознакою складу кримінального правопорушення.

По-друге, хоча посилення прихильників позиції об'єкту аналізованого складу злочину як суспільних відносин власності на місце розташування однорідної за змістом ст. 194-1 КК надає додаткової аргументації на користь такого твердження, тим не менш, це, на нашу думку, лише підтверджує допустимість об'єднання даних статей в одну кримінально-правову норму [98, с. 68]. Однак, висновок про необхідність переміщення цієї норми до розділу VI Особливої частини все ж не є таким очевидним. Більше того, під час обговорення законопроекту “Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про електроенергетику” № 0971 від 14.05.2002 лише у другому читанні диспозиція майбутньої ч. 1 ст. 194-1 КК України була доповнена посиленням на загрозу життю людей як обов'язкової ознаки основного складу умисного пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики [119]. До цих змін, визначення місцерозташування та змісту безпосереднього об'єкту злочину не викликало сумнівів.

По-третє, аргументи прихильників позиції суспільних відносин власності про те, що зазначені предмети не становлять суспільну небезпеку [98, с. 82], а тому не можуть бути предметом розділу “Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки”, є правильними лише до цілісних, справно функціонуючих об'єктів житлово-комунального господарства. В іншому ж разі, навпаки, такі об'єкти і стають придатними для ураження, руйнування, пошкодження, знищення інших об'єктів, набувають здатності заподіювати смерть, тілесні ушкодження невизначеному колу осіб. І саме в такому стані зазначені об'єкти здатні створювати загрозу громадській безпеці як відповідному стану захищеності людини, суспільства та держави від різного роду небезпек.

На сьогодні, враховуючи редакційні правки законопроекту створено ситуацію, при якій слідчим та судовим органам необхідно встановлювати наявність як мінімум трьох самостійних видів суспільно небезпечних наслідків у злочинах проти об'єктів житлово-комунального господарства – 1)

шкоду власності у вигляді знищення або пошкодження майна, 2) шкоду громадській безпеці у зв'язку з загрозою або реальною неможливістю експлуатації зазначених об'єктів або порушення нормального їхнього функціонування; 3) шкоду життю чи здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі.

У якості попереднього висновку зазначимо, що рішення законодавця перемістити запропоновану проектом норму до розділу IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» дає підстави стверджувати про багатооб'єктність умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Основним безпосереднім об'єктом цього злочину слід визнавати суспільні відносини у сфері громадської безпеки з приводу функціонування та експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства.

Основний безпосередній об'єкт визначає сутність та зміст суспільної небезпечності кримінального посягання, місце розташування складу, який передбачає дане правопорушення в системі Особливої частини КК України, визначає об'єктивні ознаки кримінального діяння, форми, в яких воно проявляється. В кінцевому рахунку, основний безпосередній об'єкт свідчить про цільове призначення норми, які конкретні суспільні відносини поставлені під охорону шляхом створення конкретної норми. Поряд з основним безпосереднім об'єктом в науці кримінального права виділяють додатковий. Додатковим безпосереднім об'єктом визнаються такі суспільні відносини, які заслуговуючи в певному аспекті самостійної охорони, захищаються кримінальним законом, оскільки вони неминуче ставляться в небезпеку спричинення шкоди при вчиненні посягання на основний безпосередній об'єкт [102, с. 16].

Загальновизнаним у науці кримінального права є виділення додаткового обов'язкового та факультативного безпосередніх об'єктів кримінального правопорушення. Додатковий обов'язковий об'єкт – це такий об'єкт, що в даному складі злочину страждає завжди, у будь-якому випадку вчинення

кримінального правопорушення. Цьому об'єкту, як і основному, завжди заповдіюється шкода внаслідок вчинення протиправного діяння. Додатковий факультативний об'єкт – це такий об'єкт, який не завжди, але достатньо часто (закономірно) піддається заповдіянню шкоди при скоєнні певного посягання. Однак, на відміну від додаткового обов'язкового додатковий факультативний об'єкт не в усіх випадках зазнає шкоди. Встановлення того, що внаслідок певного кримінального посягання заповдіяно шкоди також і факультативному об'єкту, за всіх інших рівних умов, є свідченням більшої суспільної небезпечності скоєного діяння і повинне враховуватися при визначенні міри покарання винному [65, с. 108; 103, с. 43-44].

Таким чином, у ст. 270-1 КК України крім основного об'єкту, визначено низку додаткових об'єктів, наявність яких свідчить про склад кримінального правопорушення в діях особи. Зокрема, умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства пов'язане з обов'язковим спричиненням небезпеки для життя чи здоров'я людей або майнової шкоди у великому розмірі (ч. 1 ст. 270-1 КК України), а також можливістю спричинення майнової шкоди в особливо великому розмірі або загибеллю людини чи інших тяжких наслідків. Це означає, що додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом злочину визнається альтернативно життя, здоров'я або власність, які ставляться під загрозу заповдіянню шкоди (життя та здоров'я) або реально зазнають шкоди (власність). У якості додаткового факультативного об'єкту, відповідно до ч. 3 ст. 270-1 КК України можуть виступати життя та здоров'я людини, що зазначають реальної шкоди, а також нормальна робота підприємств, громадський порядок, навколишнє середовище, безпека руху (інші тяжкі наслідки) [92, с. 270; 93, с. 154].

Важливою категорією, яку розглядають поряд із об'єктом кримінального правопорушення, є предмет. Предметом кримінального правопорушення визнаються речі матеріального світу з певними властивостями яких пов'язують наявність або відсутність в діях особи складу кримінального правопорушення [66, с. 212]. Зазначимо, що предмет кримінального

правопорушення наявний не в усіх складах кримінальних правопорушень, а притаманний лише складам в яких охоронювані суспільні відносини, пов'язані з матеріальними речами. Традиційно, зміст суспільних відносин розглядається з позиції суб'єктів таких відносин, предмету з приводу якого виникають зазначені відносини та соціального зв'язку. У випадку, коли предметом охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин виступають речі матеріального світу (відносини власності, відносини у сфері виробництва товарів), останні поряд з об'єктом кримінального правопорушення стають важливим елементом складу кримінального правопорушення. Існують і альтернативні погляди на предмет кримінального правопорушення як речей матеріального, так і нематеріального світу. Зокрема, на думку Н. О. Сербіни в окремих випадках матеріальною формою існування предмета злочину може бути і неречовинна матеріальна субстанція – інтелектуальна власність, електроенергія, електромагнітні поля тощо [132, с. 113]. У випадках, коли предмет кримінального правопорушення прямо зазначений у диспозиції норми Особливої частини КК, він набуває значення її обов'язкової ознаки. Відтак, такий предмет кримінального правопорушення підлягає безумовному встановленню та доказуванню за передбаченою процесуальною процедурою і є необхідною умовою підстави кримінальної відповідальності.

Предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України не лише прямо визначений у законі, більше того, у примітці 1 до статті надано його змістовну характеристику. Згідно закону, під об'єктами житлово-комунального господарства в статті 270-1 КК України слід розуміти житловий фонд, об'єкти благоустрою, теплопостачання, водопостачання та водовідведення, а також їх мережі чи складові (кришки люків, решітки на них тощо).

Законом України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» до сфери житлово-комунального господарства відносяться:

- 1) житловий фонд (будинки, споруди і прибудинкові території);
- 2) централізоване водопостачання та водовідведення;
- 3) виробництво, транспортування, постачання теплової енергії, надання послуг з централізованого опалення та постачання гарячої води, у тому числі з використанням альтернативних джерел енергії та видів палива;
- 4) приміщення, будинки, споруди;
- 5) об'єкти благоустрою населених пунктів;
- 6) міський електротранспорт [156].

Відповідно до Енциклопедії, структуру житлово-комунального господарства складають: міські житлові будинки з усіма наявними у них інженерним устаткуванням, ремонтно-будівельні, виробничі, транспортні та інші господарства, що обслуговують житловий фонд і входять у систему управління житловим фондом як його матеріально-технічна база; санітарно-технічні (водопостачання та водовідведення, житлово-експлуатаційні, з прибирання території населення місць та санітарне очищення домоволодінь, пральні, лазні, купально-плавальні споруди), транспортні (міський громадський пасажирський транспорт – метрополітен, трамвай, тролейбус, фунікулер, канатні дороги, автобуси, таксі; водний транспорт місцевого призначення), енергетичні (електричні, газові та теплофікаційні розподільні мережі, опалювальні котельні, теплоелектроцентралі і ТЕС, газові заводи, які обслуговують населені пункти) підприємства; споруди зовнішнього благоустрою населених місць – дороги і тротуари, мости та шляхопроводи, підземні та наземні пішохідні переходи й естакади, споруди і мережі зливової (водостічної) каналізації, набережні, гідротехнічні споруди, призначені для запобігання зсувів і затоплення територій, їх осушення, берегоукріплення, зелені насадження загального користування, вуличне освітлення; готелі, служби землекористування, інвентаризації будівель, споруд і мереж, цвинтарі, крематорії, організації, які надають ритуальні послуги [178].

Така непослідовність законодавця викликала жваві суперечки серед вчених-кримінологів відносно переліку об'єктів житлово-комунального

господарства, що включаються до предмету злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України.

Окремі науковці, здійснюючи буквальне тлумачення норми, передбаченої ст. 270-1 КК України вказують, що приміщення, виключені з житлового фонду й визнані непридатними для мешкання людей, не належать до житлового фонду. Це можуть бути, наприклад, призначені під знесення будівлі та приміщення, а також готелі й кімнати відпочинку, транспортні засоби, пристосовані для тимчасового перебування людей [132, с. 115; 96, с. 819].

У такому випадку знищення об'єктів житлово-комунального господарства, не визначених у примітці 1 ст. 270-1 КК України не утворюють злочину, передбаченого вказаною статтею. А саме, знищення або пошкодження кімнат в готелях або базах відпочинку утворюють, при наявності усіх інших ознак, склад умисного знищення або пошкодження чужого майна. В такому разі постає закономірне питання, чим відрізняється безпосередній об'єкт посягання у вищезгаданих двох прикладах.

Аналізуючи окремі елементи житлово-комунального господарства, визначеного у примітці 1 до ст. 270-1 КК України зазначаємо наступне. Відповідно до ст. 4 Житлового кодексу України житловий фонд утворюють жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях, що знаходяться на території України, зокрема:

- жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях, що належать державі (державний житловий фонд);

- жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях, що належать колгоспам та іншим кооперативним організаціям, їх об'єднанням, профспілковим та іншим громадським об'єднанням (громадський житловий фонд);

- жилі будинки, що належать житлово-будівельним кооперативам (фонд житлово-будівельних кооперативів);

- жилі будинки (частини будинків), квартири, що належать громадянам на праві приватної власності (приватний житловий фонд);

- квартири в багатоквартирних жилих будинках, садибні (одноквартирні) жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях усіх форм власності, що надаються громадянам, які відповідно до закону потребують соціального захисту (житловий фонд соціального призначення).

До житлового фонду не входять нежилі приміщення в жилих будинках, призначені для торговельних, побутових та інших потреб непромислового характеру [40].

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» від 6 вересня 2005 р., об'єктами благоустрою населених пунктів слід вважати:

1) території загального користування:

а) парки (гідропарки, лугопарки, лісопарки, парки культури та відпочинку, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, спортивні, дитячі, історичні, національні, меморіальні та ін.), рекреаційні зони, сади, сквери та майданчики; б) пам'ятки культурної та історичної спадщини; в) майдани, площі, бульвари, проспекти;

г) вулиці, дороги, провулки, узвози, проїзди, пішохідні та велосипедні доріжки;

д) пляжі;

е) кладовища;

ж) інші території загального користування;

2) прибудинкові території;

3) території будівель та споруд інженерного захисту територій;

4) території підприємств, установ, організацій та закріплені за ними на умовах договору території [152].

До об'єктів благоустрою можуть належати також інші території в межах населеного пункту. Отже, під об'єктами благоустрою потрібно розуміти різноманітні об'єкти впорядкування міст, селищ і сіл, що створюють зручні,

здорові, культурні й безпечні умови життя населення. Основними видами об'єктів благоустрою населених пунктів є: зовнішня впорядкованість вулиць, площ, набережних і житлових кварталів; озеленення, обводнення, телефонізація, радіофікація, очищення міст тощо [133, с. 106].

Об'єктами теплопостачання, водопостачання та водовідведення є цілісні майнові комплекси, системи цілісних майнових комплексів, які забезпечують (призначені) та достатні для самостійного провадження господарської діяльності у сферах водопостачання, водовідведення та очищення стічних вод, надання послуг, пов'язаних з постачанням споживачам тепла, а також майнові комплекси структурних підрозділів підприємств, які є достатніми для самостійного здійснення господарської діяльності у зазначених сферах [157].

До об'єктів у сфері теплопостачання, згідно зі ст. 1 Закону України «Про теплопостачання» від 2 червня 2005 р., відносять, зокрема: теплогенеруючі станції чи установки, теплові електростанції, теплоелектроцентралі, котельні, когенераційні установки, теплові мережі, призначені для виробництва і транспортування теплової енергії, а також об'єкти та споруди, основне і допоміжне обладнання, використовуване для забезпечення безпечної та надійної експлуатації теплових мереж [159].

Об'єктами водопостачання є насосні станції, резервуари, свердловини, водонапірні башти, водоводи, водогони, відкриті канали, водопровідні мережі, регулювальні та запасні ємності, колодязі, бювети та інші елементи систем водопостачання, підстави та особливості функціонування яких визначені відповідними підзаконними актами. До розряду об'єктів водовідведення можна віднести водозабори, очисні споруди, внутрішні водовідвідні системи в житлових будинках чи виробничих приміщеннях, внутрішні квартальні водовідвідні мережі, зовнішні водовідвідні мережі, регулюючі резервуари, насосні станції та напірні трубопроводи [160].

Міський транспорт, електроенергетика та предмети побутового обслуговування населення не належать до предмета розглядуваного злочину. Їх знищення або пошкодження слід кваліфікувати як кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту або як злочини проти власності. Також до предмета досліджуваного злочину не віднесено електричні мережі й елементи газозабезпечення, оскільки вони не містяться в переліку примітки 1 до ст. 270-1 КК України (окрім тих, які є складовими житлового фонду) [96, с. 820]. Відповідальність за знищення або пошкодження зазначених об'єктів передбачена ст. 194-1 КК України.

За визначенням законодавця до об'єктів житлово-комунального господарства також віднесено мережі чи складові (кришки люків, решітки на них тощо) вищевказаних об'єктів. Зазначений підхід щодо переліку об'єктів є не досить вдалим з точки зору дотримання формальної логіки у зв'язку з тим, що мережі виступають не об'єктами, а лише складовими, частинами таких об'єктів. Зокрема, відповідно до закону України «Про питну воду та питне водопостачання» до об'єктів водопостачання відносять як внутрішні квартальні водовідвідні мережі, так і зовнішні водовідвідні мережі. Це ж саме стосується кришок люків або решіток, які не є об'єктами житлово-комунального господарства, а виступають лише їх частинами. На наш погляд, вказане рішення законодавця обумовлене лише бажанням конкретизувати найбільш актуальну на той час проблему поширення в державі викрадень частин таких об'єктів. Так, в пояснювальній записці до законопроекту зазначалося, що останній спрямований на запобігання випадкам травмування та загибелі громадян, що останнім часом зазнали значного поширення і пов'язані з умисним пошкодженням сторонніми особами об'єктів житлово-комунального господарства під час крадіжок кришок люків і решіток, перебудов систем вентиляції, пошкодження електрощитових в житлових будинках, викрадення ліфтового обладнання, зберігання вибухонебезпечних речовин в житлових будинках, самовільно виконуваних робіт із перепланування та переобладнання квартир тощо [114].

1.2 Об'єктивна сторона умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Єдиною і достатньою підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого кримінальним кодексом України. Чітке і точне визначення відповідних ознак складу кримінального правопорушення дозволяє не лише забезпечити дотримання принципу законності, а й виробити узагальнену практику застосування судами норм кримінального закону, зменшуючи рівень судових помилок при розгляді конкретних судових справ. У вищезначеному контексті важливе значення для судової практики мають критерії визначення та встановлення ознак об'єктивної сторони умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, з'ясування їхнього змісту та юридичного значення.

Питанням кримінально-правового аналізу складу умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі об'єктивної сторони, у вітчизняній юридичній літературі приділено увагу в роботах В. В. Антипова, А. В. Байлова, А. В. Вознюка, І. Б. Газдайки-Василишин, А. О. Данилевського, О. О. Дудорова, О. П. Дячкіна, І. Б. Медицького, Л. О. Мостепанюк, А. А. Музики, В. О. Навроцького, С. В. Незнайко, С. І. Полякова, Н. О. Сербіни, О. В. Смаглюка, В. П. Тихого та ін. Однак, незважаючи на той факт, що за останні роки захищено декілька дисертаційних робіт, зокрема дисертацію Н. О. Сербіни «Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» (2015 р.) та дисертацію С. В. Незнайко «Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» (2016 р.), окремі питання особливостей суспільно небезпечного діяння, виду, змісту та сутності суспільно небезпечних наслідків складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, а також питання розмежування з

суміжними злочинами залишаються до цього часу невирішеними або дискусійними.

Об'єктивна сторона — це зовнішня, видима сторона злочину, що підлягає безпосередньому сприйняттю, доступна для відтворення в ході розслідування і судового розгляду справи [65, с. 53]. Ознаками, притаманними об'єктивній стороні злочину, виступають суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце, час, спосіб, знаряддя й засоби, а також обстановка вчинення злочину. Ці ознаки виділяють як основні та найбільш загальні при характеристиці зовнішнього прояву суспільно небезпечного посягання. Як зазначається у науці кримінального права, конкретний прояв того чи іншого акту злочинної поведінки неоднозначний і дуже різноманітний, а вичерпний перелік його об'єктивних ознак просто не можна навести через їх значну кількість [64, с. 65; 65, с. 78; 67, с. 102]. Виявлення і дослідження ознак об'єктивної сторони дозволяє установити наявність складу кримінального правопорушення в діях осіб, правильно кваліфікувати вчинене, розмежувати скоєне від інших злочинів та проступків. Саме ознаки об'єктивної сторони найбільш повно відображені в диспозиціях статей кримінального закону.

Переходячи до характеристики об'єктивної сторони умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, слід ще раз зазначити, що останні являють собою суспільно небезпечні посягання на громадську безпеку у сфері функціонування об'єктів житлово-комунального господарства. Саме об'єкт цих злочинів й детермінує особливості їх зовнішнього прояву.

Об'єктивна сторона досліджуваного злочину починається дією (бездіяльністю) особи, відбувається у конкретних умовах місця, часу, обстановки із застосуванням певних способів, знарядь або засобів його вчинення. Закінчується цей процес настанням суспільно небезпечних

наслідків, тобто шкідливих змін в об'єкті посягання, які повинні перебувати в необхідному причинному зв'язку з дією (бездіяльністю).

На відміну від об'єктивної сторони злочину, об'єктивну сторону складу злочину утворюють лише ті ознаки, які характеризують зовнішній акт злочинної поведінки, і передбачені нормою кримінального права. Кримінально-правова норма не містить і не може містити всю масу різноманітних ознак, характерних для кожного конкретного злочину. Це не будь-які ознаки, а ті з них, які розкривають сутність явища, дають можливість виявити об'єктивні закономірності реальної дійсності, що криються за цим явищем [79, с. 137; 146, с. 83; 81 с. 109; 91, с. 15-16]. Суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність) виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину. Інші ознаки — суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення злочину — можуть бути як передбаченими, так і непередбаченими конкретною кримінально-правовою нормою, тобто вони виступають як факультативні ознаки об'єктивної сторони складу злочину [28, с. 129]. Кримінальний закон при формулюванні об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень в одних випадках передбачає її обов'язковими ознаками як суспільно небезпечне діяння, так і суспільно небезпечні наслідки, в інших — лише суспільно небезпечне діяння, залишаючи наслідки за межами складу. На підставі цього в теорії кримінального права було запропоновано, а в подальшому підтримано більшістю вчених, поділ складів злочинів відповідно на матеріальні та формальні [8, с. 24; 9, с. 59; 10, с. 7; 91, с. 28—35; 80, с. 56].

Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства передбачене КК як злочин з матеріальним складом. Саме таку законодавчу конструкцію було обрано законодавцем при формулюванні посягань на громадську безпеку у сфері функціонування зазначених об'єктів.

Більше того, у ст. 270-1 КК України законодавець передбачив одночасно декілька видів наслідків, про що піде мова згодом.

Криміналісти стверджують, що для оптимального опису ознак правопорушення в диспозиції кримінально-правової норми слід фіксувати лише одну (одиничну) форму (вид) суспільно небезпечного діяння (бездіяльності), тобто одиничний варіант поведінки особи, що створює самостійний злочин або проступок. Як приклад часто наводять склад крадіжки, вбивства. В інших випадках у законі вказується не одна, а декілька форм (видів) протиправної поведінки, кожна з яких в альтернативі створює самостійну (видову) дію (бездіяльність) об'єктивної сторони одного й того самого складу кримінального правопорушення [101, с. 19]. Аналогічний підхід використано у досліджуваному складі злочину. Так, згідно ч. 1 ст. 270-1 КК України, кримінально караним є умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, якщо це призвело або могло призвести до неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей або майнову шкоду у великому розмірі. Таким чином, суспільно небезпечне діяння досліджуваного злочину полягає у знищенні або пошкодженні об'єктів житлово-комунального господарства.

Під знищенням слід розуміти доведення об'єктів житлово-комунального господарства до повної непридатності для використання за цільовим призначенням. При пошкодженні цих об'єктів настає погіршення їхньої якості, зменшення цінності або приведення на деякий час у стан, непридатний для використання за цільовим призначенням [110].

Важливим для розуміння ознак об'єктивної сторони складу досліджуваного злочину є той факт, що терміни знищення та пошкодження характеризують одночасно і суспільно небезпечне діяння, і суспільно небезпечні наслідки. Особливості формулювання диспозиції статті та усталений погляд правозастосовчої практики на проблематику знищення та пошкодження майна у кримінальному праві призвів до того, що більшість

наукових коментарів пов'язують вказані категорії лише з суспільно небезпечним діянням [168]. Безперечно такий підхід обумовлений тим, що в більшості складів кримінальних правопорушень законодавець використовує зазначені поняття як певну сукупність дій результатом яких є не просто приведення певного майна у непридатний стан, а настання інших суспільно небезпечних наслідків, з наявністю яких і пов'язується кримінальна відповідальність особи. Так, відповідно до ст. 194 КК України умисне знищення або пошкодження чужого майна є злочином лише у випадку заподіяння шкоди у великих розмірах, а у випадку необережного знищення або пошкодження чужого майна обов'язковим є встановлення наслідків у вигляді спричинення тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людей. Як влучно зауважив В. Маркін, судова практика і теоретики-криміналісти припускаються помилки, відносячи категорії «знищення» та «пошкодження» лише до суспільно небезпечного діяння [131, с. 11; 168; 98, с. 116; 87].

Беззаперечно, інтерпретація вжитих у кримінальному законодавстві понять «знищення» та «пошкодження» лише як текстуального вираження суспільно небезпечних діянь є не лише недоречною, адже обидва поняття відображають глибину (масштабність) заподіяння шкоди предмету злочину (чужому майну), але й такою, що в цілому призводить до судових помилок під час кваліфікації суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із знищенням та пошкодженням чужого майна, в тому числі об'єктів житлово-комунального господарства. Підтверджуючи свої висновки, В. Маркін зазначає - різницю між поняттями «знищення» та «пошкодження» можна встановити, розглядаючи їх виключно крізь призму суспільно небезпечних наслідків злочину, оскільки одні й ті ж діяння в одних умовах спричиняють знищення певного майна, а в інших - лише його пошкодження [87]. Таке одночасне поєднання в одному понятті діяння та наслідків може призводити не лише до плутанини у розумінні змісту та ознак конкретного складу кримінального правопорушення, але й до неправильного застосування відповідної кримінально-правової норми на практиці.

Частково вищеописана ситуація пояснюється складнощами процесу прийняття закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» [153] під час якого відбулися численні зміни та уточнення кримінально-правової норми про умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства [106]. Результатом усіх цих змін та доповнень стала поява в одному складі кримінального правопорушення трьох видів суспільно небезпечних наслідків – основного, проміжного та похідного. І хоча більшість дослідників наголошують на наявності лише двох суспільно небезпечних наслідків (проміжного та похідного) у даному складі злочину [131, с. 11; 168; 987 с. 116; ?], на нашу думку, більш детальний аналіз дозволяє стверджувати, що передбачений ч. 1 ст. 270-1 КК України склад злочину є не просто поліоб'єктним, а таким, якому притаманні три види суспільно небезпечних наслідків [180].

Таким чином, склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 270-1 КК України налічує три самостійні види суспільно небезпечних наслідків – 1) знищення або пошкодження майна (основний наслідок); 2) неможливість експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства, порушення нормального їхнього функціонування або загроза настання таких наслідків (проміжний наслідок); 3) небезпека життю чи здоров'ю людей або майнова шкода у великому розмірі (похідний наслідок).

Безперечно, наявна множина суспільно небезпечних наслідків в одному складі кримінального правопорушення не є типовою ситуацією для кримінального законодавства України. Більше того, на думку окремих науковців такого стану речей у вітчизняному кримінальному законодавстві слід уникати, забезпечуючи точність, ясність та зрозумілість законодавчих норм. Так, С. В. Незнайко вважає знищення та пошкодження тотожним порушенню функціонування об'єкту, а тому вказівку у законі на останні шкідливі наслідки слід виключити як зайву [98, с. 198]. Погоджуючись в

цілому з такою постановкою питання зауважимо, що не завжди пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства призводить до порушення його функціонування, наприклад в ситуації викрадення люку колодця комунікаційних систем [19]. Крім того, не зрозумілою видається позиція законодавця щодо поєднання в одному складі реальних наслідків та загрози заподіяння шкоди. Так, ч. 1 ст. 270-1 КК України допускає у якості проміжного наслідку як реальну шкоду у вигляді неможливості експлуатації або порушення нормального функціонування об'єктів житлово-комунального господарства, так і створення загрози його (наслідку) настання. Більше того, реальному заподіянню майнової шкоди у великому розмірі як обов'язкової ознаки складу досліджуваного злочину у якості альтернативи запропоновано встановлення небезпеки для життя чи здоров'я людей. Таким чином, за законодавчим задумом може утворитися ситуація при якій знищення або пошкодження об'єкту житлово-комунального господарства може одночасно призвести до загрози порушення нормального функціонування таких об'єктів та небезпеці життю та здоров'ю людей.

Слід зауважити, що суспільно небезпечні наслідки у вигляді загрози настання шкоди залишаються самостійною ознакою об'єктивної сторони і потребують свого встановлення поряд з реальними суспільно небезпечними наслідками. Аналіз слідчої та судової практики дозволяє стверджувати про ігнорування правоохоронними органами та судами зазначеної вимоги. Так, незважаючи на вказівку у частині 1 ст. 270-1 КК України на спричинення загрози для життя та здоров'я людей як обов'язкової підстави притягнення до кримінальної відповідальності в більшості матеріалів судових справ зазначена ознака має декларативний характер і позбавлена доказової бази [16]. З іншого боку, узагальнення судової практики з проблем визначення загроз як особливого виду суспільно небезпечних наслідків свідчить про необхідність встановлення таких змін у суспільних відносинах (наприклад, у стані виробничих об'єктів, підприємств), унаслідок яких виникає реальна небезпека життю людей або реальна небезпека заподіяння (настання) шкоди

вказаним у статтях кримінального закону благам [111]. Це означає, що суд у своїх висновках повинен довести факт реальної, а не потенційної небезпеки для життя чи здоров'я внаслідок знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Небезпека для життя чи здоров'я людей полягає у такому порушенні нормального функціонування об'єктів житлово-комунального господарства, унаслідок якого виникає реальна небезпека життя хоча б однієї людини або реальна небезпека заподіяння (настання) шкоди вказаним у цій статті благам.

Поняття “шкода здоров'ю потерпілому” охоплює випадки, пов'язані із заподіянням особі середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності [111].

Під «іншими тяжкими наслідками» у ч. 3 ст. 270-1 КК України слід розуміти будь-яку суспільно небезпечну шкоду, що підлягає оцінюванню з урахуванням всіх супутніх обставин. Взагалі, судова практика під такою шкодою розуміє випадки реального заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, тривалий простій підприємств, цехів або їх виробничих ділянок [111].

Також важливою, у контексті вирішення питання кримінальної відповідальності, залишається проблема визначення та встановлення майнової шкоди у великому та особливо великому розмірах. Згідно з приміткою 2 до ст. 270-1 КК України майнова шкода вважається заподіяною у великих розмірах, якщо прямі збитки становлять суму, що в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а в особливо великих розмірах - якщо прямі збитки становлять суму, що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Враховуючи той факт, що законодавець у статті 270-1 КК України конкретизував великий та особливо великий розмір майнової шкоди, складнощі на практиці може викликати визначення не самого розміру таких

збитків, а безпосередньо їхній зміст, тобто з яких елементів повинна складатися зазначена шкода. Звернення до судової практики у справах про умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства підтверджує той факт, що правоохоронні та судові органи обмежуються лише фіксацією вартості викраденої частини об'єкту житлово-комунального господарства, залишаючи поза увагою визначення відповідних збитків такому об'єкту та їхнього розміру. Так, рішенням Корольовського районного суду м. Житомира встановлено, що Особа_1, систематично займаючись розукомплектацією ліфтового обладнання протягом 2019 року вчинив крадіжки ліфтових гальмівних котушок на загальну суму 5100 грн. Однак, кваліфікуючі дії винного за сукупністю злочинів як крадіжку гальмівних котушок та пошкодження цілісної системи ліфтового обладнання поза увагою досудового слідства і суду залишилося питання визначення та розрахунку матеріальних збитків, зазначених у ст. 270-1 КК України [169].

Коментарний підхід щодо визначення розміру збитку, передбаченого ст. 270-1 КК України та його розрахунку спостерігається також на рівні наукових досліджень з питань кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства [98; 132]. У роботі Н. О. Сербіни наведений детальний порядок обрахунку розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян на відповідний рік, без однозначного висновку з яких складових повинна складатися зазначена шкода [132, с. 130-131].

Таким чином, попередньо констатуємо, що у слідчій та судовій практиці при кваліфікації діянь, пов'язаних із умисним знищенням чи пошкодженням майна виникає низка питань з визначення порядку та механізму розрахунку майнової шкоди. У юридичній літературі практично відсутні теоретичні дослідження стосовно обґрунтованості такого розрахунку, що, в свою чергу, потребує самостійного дослідження.

Варто зазначати, що майнова шкода як обов'язкова ознака низки складів кримінальних правопорушень має свої відмінності в залежності від характеру

злочинного діяння та виду суспільно небезпечних наслідків, які визначені відповідною кримінально-правовою нормою. Наприклад, на перший погляд у ст. 185 КК України та ст. 194 КК України йде мова про одні й ті ж самі суспільно небезпечні наслідки у вигляді майнових збитків у великому розмірі. До того ж, примітка 3 до ст. 185 КК України вказує на однакову величину розрахунку матеріального збитку в вищезазначених статтях.

Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України розмір майна, яким заволоділа винна особа в результаті вчинення відповідного злочину, визначається лише вартістю цього майна, яка виражається у грошовій оцінці [112]. Тобто, при оцінці заподіяної майнової шкоди власнику майна достатньо встановити вартість цього майна на момент викрадення враховуючи роздрібні (закупівельні) ціни. За необхідності, в межах кримінального провадження, для точного встановлення вартості викраденого майна може бути проведена відповідна експертиза. За такою логікою та враховуючи примітку 3 ст. 185 КК України повинна б визначатися сума збитків і для умисного знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України). Однак, згідно зі ст. 22 Цивільного кодексу України «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди» збитками визнаються: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [165]. Аналогічний підхід до визначення збитків при знищенні або пошкодженні майна закріплений у ст. 225 Господарського кодексу України. Відповідно до ч. 1 згадуваної статті до складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються: 1) вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; 2) додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо),

понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; 3) неoderжаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; 4) матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом [161].

З урахуванням наведеного, визначення шкоди заподіяної кримінальним правопорушенням, пов'язаним зі знищенням або пошкодженням чужого майна повинно узгоджуватися з положеннями цивільного законодавства. На відміну від викрадення майна, оцінка збитків під час кваліфікації таких злочинних діянь повинна враховувати не лише вартість такого майна, а й інші прямі збитки, зокрема вартість матеріалів та робіт на відновлення пошкодженого майна. Частково такі висновки підтверджуються безпосереднім аналізом чинного кримінального законодавства. На відміну від ст. ст. 185-191 КК України, у ст. 194 та ст. 270-1 КК України мова йде не про вартість майна, а заподіяння шкоди у великому розмірі. Крім цього, у примітці 2 до ст. 270-1 КК України прямо вказується на необхідність розрахунку саме прямих збитків від злочинного посягання. До речі, розрахунок прямих збитків від розкрадання, нестачі, знищення, псування майна, згідно п. п. 85-86 “Про затвердження Методики оцінки майна” повинен проводитися з урахуванням вимог статті 22 Цивільного кодексу України [115]. Таким чином, незважаючи на неузгодженість цивільно-правової та кримінально-правової термінології стосовно понять прямих та реальних збитків, безперечно мова йде про фактичні витрати, вже зроблені потерпілим, або які мають бути ним зроблені для відновлення пошкодженого майна (наприклад, при знищенні шахтно-ліфтового обладнання у майнові збитки слід включати не лише ринкову вартість самого об'єкта, але й відповідні витрати на його встановлення, підключення та запуск). Враховуючи викладене, слід звернути увагу на той факт, що під час розрахунку майнової шкоди у великому розмірі при пошкодженні чи знищенні об'єкту житлово-комунального господарства необхідно

враховувати не тільки вартість того чи іншого майна чи його частини, а й витрати необхідні для відновлення роботи відповідного об'єкта права власності.

Наступною ознакою об'єктивної сторони досліджуваного складу злочину є причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням та суспільно небезпечними наслідками. Встановлення причинного зв'язку є одним з найважливіших завдань слідчих органів та суду при розгляді даної категорії справ. Поверхове вивчення або взагалі недослідження причинного зв'язку між знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства та значною різноманітністю наслідків визначених у законі, призводить до неправильної оцінки вчиненого. У випадках коли для вирішення певних питань при провадженні у справі необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання, суд відповідно до вимог статті 242 КПК України та роз'яснень постанови Пленуму Верховного Суду України № 8 “Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах” повинен призначити експертизу [162]. Особливої важливості зазначений висновок набуває у випадку встановлення причинного зв'язку між суспільно небезпечним діянням та наслідками у вигляді відповідних загроз охоронюваним об'єктам [171, с. 12].

Спосіб протиправного посягання представляє собою сукупність прийомів та методів за допомогою яких злочинець скоює кримінальне правопорушення [63]. Спосіб знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства виступає факультативною ознакою основного складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 ст. 270-1 КК України. Згідно з дослідженням матеріалів слідчої та судової практики можна зробити висновок про те, що в абсолютній більшості такі пошкодження відбуваються внаслідок часткової розукомплектації зазначених об'єктів, зокрема зняття кришок люків вентиляційних, водопровідних та інших систем, розкрадання систем ліфтового обладнання [169]. Безперечно, вивчення та узагальнення методів та прийомів знищення та пошкодження

об'єктів житлово-комунального господарства, їх аналіз дозволить скорегувати та вдосконалити заходи запобігання даному виду злочинності.

Частина 2 ст. 270-1 КК України у якості кваліфікуючої обставини вказує на загальнонебезпечний спосіб скоєння суспільно небезпечного діяння. Зазначений спосіб, а також окремі варіації стосовно нього виступають у якості кваліфікуючих ознак практично в усіх складах кримінальних правопорушень, пов'язаних із знищенням або пошкодженням окремих об'єктів матеріального світу, зокрема, загальнонебезпечний спосіб (ч. 2 ст. 194-1, ч. 2 ст. 270-1, ч. 2 ст. 292 КК України), інший загальнонебезпечний спосіб (ч. 2 ст. 194, ст. 195, ч. 3 ст. 239-1, ч. 4 ст. 240, ч. 1 ст. 245, ч. 2 ст. 252, ч. 2 ст. 347, ч. 2 ст. 352, ч. 2 ст. 378, ч. 399, ч. 2 ст. 411 КК України), спосіб небезпечний для життя багатьох осіб (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України), спосіб, який створює небезпеку для життя чи здоров'я людини (ч. 1 ст. 258 КК України), спосіб небезпечний для життя і здоров'я інших осіб (ч. 2 ст. 393 КК України). Крім того, загальнонебезпечний спосіб скоєння злочину передбачений у якості обставини, що обтяжує покарання відповідно до п. 12 ст. 67 КК України.

Не зосереджуючи увагу на потребі уніфікації зазначеного поняття в кримінальному законодавстві зазначимо, що кваліфікація кримінальних правопорушень, учинених наведеними способами ускладнюється їх недостатньою теоретичною розробленістю, а також відсутністю у кримінальному законі тлумачення вказаних понять [35, с. 194]. В той же час, у теорії кримінального права дається невичерпний перелік дій, які можна віднести до загальнонебезпечних, або загальні ознаки наслідків їх застосування. Так, в коментарі до кримінального кодексу зазначається, що «під вчиненням злочину загальнонебезпечним способом розуміється вчинення його, зокрема, такими способами: вибух, підпал, зараження чи отруєння водойм, затоплення, використання автоматичних пристроїв, електричного струму, газу тощо»¹ [?, с. 154.]

---

¹Науково-практичний коментар кримінального кодексу України. К. Юридична думка. 2010. 1326 с.

В той же час, використання в деяких статтях кримінального закону посилання на інший загальнонебезпечний спосіб (ч. 2 ст. 194, ст. 195, ч. 3 ст. 239-1, ч. 4 ст. 240, ч. 1 ст. 245, ч. 2 ст. 252, ч. 2 ст. 347, ч. 2 ст. 352, ч. 2 ст. 378, ч. 399, ч. 2 ст. 411 КК України) поряд з вибухами та підпалами дозволяє стверджувати, що останні законодавець відносить до найбільш розповсюджених різновидів загальнонебезпечних дій.

Судова практика, незважаючи на різні підходи законодавця до формулювання оціночної ознаки, пов'язаної із скоєнням злочину загальнонебезпечним способом до останнього відносить дії, які створюють загрозу як для життя та здоров'я осіб, так і настання інших суспільно небезпечних наслідків (шкода власності, громадському порядку, громадській безпеці тощо).

Таким чином, загальнонебезпечний спосіб вчинення кримінального правопорушення – це такий спосіб вчинення кримінального правопорушення, який посягає на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини шляхом: вибуху, підпалу, погрому; затоплення, зараження, отруєння, забруднення небезпечними відходами водою, ґрунту, повітря; використання автоматичних пристроїв, електричного струму, газу; організації катастрофи [35, с. 195].

Важливим в контексті даної ознаки і вплив останньої на особливості конструкції складу кримінального правопорушення. Так, на думку колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, умисне знищення чужого майна загально небезпечним способом (ч. 2 ст. 194 КК України) не вимагає встановлення шкоди у великих розмірах. Так, вживаючи у частині 2 ст. 194 КК України слова «те саме діяння», законодавець має на увазі лише «суспільно небезпечне діяння» як ознаку об'єктивної сторони складу аналізованого злочину. А тому, при диференціації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження чужого майна у випадку вчинення відповідного злочину шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом

обов'язковою характеристикою є не наслідки, а «загальнонебезпечний спосіб знищення або пошкодження». Спосіб знищення, як зазначають судді, пріоритетний, оскільки основним аргументом на його користь є більш вагома соціальна значущість (суспільна небезпека) способу знищення або пошкодження чужого майна порівняно зі «шкодою у великих розмірах» [107].

Не заперечуючи наявну певну логічну послідовність викладеної аргументації хотілося б зазначити, що у частинах, що мають кваліфікуючі ознаки містяться обставини, які обтяжують кримінальну відповідальність вчиненого основного складу, передбаченого частиною першою відповідної статті. В той же час, вказані обставини не утворюють нового, іншого складу кримінального правопорушення, а є лише доповненням, уточненням ознак діяння, визнаного протиправним згідно тієї ж першої частини статті. Вказуючи на термін «діяння», «дія» законодавець має на увазі не відповідні ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, а форму злочинної поведінки (дія або бездіяльність) чи узагальнене поняття, що стосується протиправної поведінки людини з усіма відповідними ознаками (діянням, наслідками, причинним зв'язком). В іншому разі, слід погодитися, що у випадку повторного скоєння умисного пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України), або порушення авторського права (ст. 176 КК України) закон надає правоохоронних органів право притягнення особи до кримінальної відповідальності навіть за відсутності у її діях суспільно небезпечних наслідків, передбачених основним складом. Таким чином, умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства загальнонебезпечним способом означає умисне приведення в повну або часткову непридатність до використання об'єкту житлово-комунального господарства шляхом підпалу, вибуху чи використанням іншого загальнонебезпечного способу, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей або майнову шкоду у великому розмірі, або інші передбачені законом наслідки.

1.3. Суб'єкт умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Суб'єктом кримінального правопорушення за кримінальним правом України є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність (ст. 18 КК України).

Кримінальний закон і теорія кримінального права вирізняють два види суб'єктів кримінального правопорушення — загальний і спеціальний. Як загальний, так і спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення характеризується наявністю наступних обов'язкових ознак — це: 1) особа фізична; 2) особа осудна; 3) особа, яка вчинила протиправне діяння у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Для загального суб'єкта наявність таких ознак є достатньою, спеціальний же суб'єкт, крім зазначених, повинен мати й інші ознаки, передбачені кримінальним законом [9; с. 118].

Законодавець не вказує в диспозиції статті на ознаки суб'єкту кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, що означає наявність лише загальних вимог щодо особи, яка скоює даний злочин. Таким чином, суб'єктом умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства виступає будь-яка фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років.

Першою ознакою суб'єкту кримінального правопорушення є його фізичність. Це означає, що скоїти кримінальне правопорушення може тільки людина. Цей висновок фактично закріплений у статтях 6, 7 і 8 КК, де говориться, що нести кримінальну відповідальність можуть громадяни України, іноземці й особи без громадянства. Тому не можуть бути визнані суб'єктом кримінального правопорушення юридичні особи (підприємства, установи, громадські організації і т. ін.). Пропозиції, які зустрічалися в юридичній літературі, а також рекомендації європейських правників, стосовно необхідності передбачення в новому КК України кримінальної відповідальності юридичних осіб, не дістали підтримки законодавця. В той

же час, враховуючи напрямки розвитку сучасного кримінального права, в тому числі міжнародного, у 2013 році Кримінальний кодекс України було доповнено розділом XIV-I «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», яким передбачено відповідальність юридичних осіб за вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах такої юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушення, переліченого у ст. 96-3 КК України. Зазначений перелік кримінальних правопорушень є вичерпним і в своїй більшості стосується протиправних діянь, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, службовими правопорушення, посяганнями на основі національної безпеки. Зазначений підхід зберігається і в проекті нового Кримінального кодексу України з дещо розширеним переліком суспільно небезпечних діянь за які передбачена можливість застосування заходів кримінального правового впливу щодо юридичних осіб² []. Враховуючи відсутність у цьому переліку злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, констатуємо що за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства кримінальній відповідальності та іншим заходам кримінально-правового характеру підлягає лише фізична особа.

Другою ознакою суб'єкта є осудність, тобто здатність особи під час вчинення кримінального правопорушення усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними (ч. 1 ст. 19 КК України). Чинне кримінальне законодавство виходить з того, що лише осудна особа може вчинити кримінальне діяння і, отже, може підлягати кримінальній відповідальності. Кримінальне правопорушення завжди є актом поведінки свідомо діючої особи. У разі сумнівів в здатності особи усвідомлювати свої дії або керувати ними проводиться психіатрична експертиза (ст. 509 КПК України). Таким чином, в кримінальному законодавстві презюмується здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними, і лише у випадках коли поведінка особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння була неадекватною

---

² Проект нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf>

(затмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо) або є медичне підтвердження наявності у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання вимагається проведення психіатричної експертизи для констатації стану осудності.

Третьою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення виступає вік. Скоєння суспільно небезпечного діяння особою, яка не досягла на час вчинення кримінального правопорушення визначеного законом віку, свідчить про відсутність суб'єкта кримінального правопорушення, а, отже, про відсутність складу кримінального правопорушення, внаслідок чого виключається і кримінальна відповідальність. Загальний вік кримінальної відповідальності складає 16 років (ч. 1 ст. 22 КК). Розглядаючи проблему віку кримінальної відповідальності слід наголосити, що у 16 років людина здатна усвідомлювати суспільно небезпечний характер умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства та давати відповідну оцінку його результатам. Про це свідчить також слідча та судова практика, відповідно до якої майже 5% вчинюваних злочинів зазначеної категорії скоюється неповнолітніми [150, с. 12]. В той же час, звертаємо увагу на певну невідповідність щодо віку кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства загальнонебезпечним способом з аналогічними діями, передбаченими загальною нормою. Згідно з частиною 2 ст. 22 КК України відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна (частина друга статей 194, 347, 352, 378, частини друга та третя статті 399) встановлюється з 14 років, однак стосовно аналогічних дій вчинених щодо об'єктів електроенергетики (ч. 2 ст. 194-1 КК України), об'єктів житлово-комунального господарства (ч. 2 ст. 270-1 КК України), об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів (ч. 2 ст. 292 КК України) кримінальна відповідальність залишається на рівні 16 років. Враховуючи особливості способу заподіяння шкоди зазначеним об'єктам, підвищений ступінь

суспільної небезпеки та суспільно шкідливі результати зазначених посягань пропозиції щодо зниження віку кримінальної відповідальності до 14 років за вказані посягання є обґрунтованими та такими, що узгоджуються з системою кримінальних правопорушень пов'язаних із знищенням та пошкодженням майна та інших об'єктів кримінально-правової охорони, передбачених кримінальним законодавством України [132, с. 140-142; 98 с. 148].

В межах дослідження суб'єкту кримінального правопорушення потребує розгляду і така кваліфікуюча ознака ч. 2 ст. 270-1 КК України як повторність. Відповідно до ч. 1 ст. 32 КК України повторністю кримінальних правопорушень визнається вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу.

Вирізняють загальну та спеціальну повторність. У першому випадку мова йде про скоєння особою двох або більше діянь, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу. В другому мова йде про вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями Кримінального кодексу. Спеціальний вид повторності має місце лише у випадках, передбачених в Особливій частині Кримінального кодексу.

Слід зазначити, що повторність є однією з найпоширеніших кваліфікуючих ознак, що посилюють кримінальну відповідальність за скоєне. Як зазначають науковці, повторність кримінальних правопорушень – не тільки юридичне поняття, але й небажане соціальне явище, яке негативно характеризує особу винного [167 с. 17]. Її наявність свідчить про певне злочинне спрямування особи, а в окремих випадках про його злочинний професіоналізм. У зв'язку з цим, як юридичне поняття повторність злочинів має характеризуватися певними юридичними ознаками, а як соціальне явище – вказувати на наявність певних негативних соціально зумовлених якостей, які сигналізують про підвищену суспільну небезпеку особи [?, с. 97]. Аналіз судової практики свідчить про те, що майже половина кримінальних

правопорушень, пов'язаних із умисним знищенням або пошкодження майна, в тому числі об'єктів житлово-комунального господарства вчиняється особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення [150, с. 9; 177 с. 132]. В значній частині попередня злочинна діяльність таких осіб, пов'язана із вчиненням кримінальних правопорушень проти власності, в тому числі крадіжок та умисного знищення чужого майна [150].

Як зазначено в листі Верховного Суду України - повторність злочинів, передбачених різними статтями КК має місце у випадках, передбачених Особливою частиною кримінального кодексу і пов'язана з тим, що певні злочини, які кваліфікуються за різними статтями, мають однаковий чи близький об'єкт або з їх допомогою прагнуть досягти однакової чи близької за своєю суттю мету. Такий їх вид є повторністю однорідних злочинів. Вказівка на наявність такої повторності повинна бути або в примітці до відповідної статті, або в самій її диспозиції. Наприклад, така повторність передбачена приміткою до ст. 185 КК, яка визнає для злочинів проти власності повторність не тотожних, а однорідних злочинів, вказуючи що: "У статтях 185, 186 та 189 - 191 повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених цими статтями або статтями 187, 262 цього Кодексу". Аналогічне положення міститься в диспозиції ч. 2 ст. 307 КК щодо злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків [13].

Враховуючи, що умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства є спеціальним видом знищення або пошкодження чужого майна, а також той факт, що кримінальне законодавство налічує низку інших спеціальних видів знищень або пошкоджень як майна, так й інших об'єктів кримінально-правової охорони, пропонується розширити підстави диференціації кримінальної відповідальності спеціальною повторністю, зокрема включивши до зазначеної ознаки скоєння особою умисних знищень або пошкоджень, передбачених ст. ст.194, 194-1, 292, 347, 352, 378, 399 КК України.

Аналогічний підхід слід запропонувати і в вищезгаданих кримінальних правопорушеннях.

1.4. Суб'єктивна сторона умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення являє собою відбиття психічних процесів, що проходять у свідомості особи, характеризують її волю й детермінують поведінку. На відміну від об'єктивної сторони, яка характеризує протиправне діяння із зовнішньої (фізичної) сторони, суб'єктивна виступає як внутрішня його характеристика.

Зміст суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення характеризують певні юридичні ознаки. Такими ознаками є вина, мотив та мета вчинення злочину або проступку. Вони тісно пов'язані між собою, проте їх зміст і значення у кожному випадку вчинення кримінального правопорушення неоднакові [65, с. 152].

Вина особи – це основна, обов'язкова ознака будь-якого складу кримінального правопорушення, вона визначає саму наявність суб'єктивної сторони і значною мірою її зміст. Стаття 62 Конституції України закріплює правовий принцип, згідно з яким особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може підлягати покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [166]. Таким чином, відсутність вини виключає суб'єктивну сторону і тим самим склад кримінального правопорушення. Значення вини у кримінальному праві неможливо переоцінити. Вина як складова суб'єктивної сторони кримінального діяння, одночасно виступає цілісною характеристикою кримінального правопорушення в усіх його суттєвих для відповідальності проявах, тому що, по-перше, вона відображає об'єктивні властивості кримінального діяння, по-друге, представляє собою план (або психологічну причину) кримінального правопорушення, а по-третє, включає попередню суспільну оцінку небезпечності діяння, а також знання цієї оцінки винним.

Визначення вини до теперішнього часу викликає жваву дискусію в наукових колах, в той же час в КК України законодавець сформулював її кримінально-правовий зміст. Відповідно до ст. 23 КК виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Вина, відповідно до закону, виступає не тільки у якості родового поняття умислу та необережності, а є, перш-за все, психічним відношенням особи до вчинюваного ним кримінального діяння.

Законодавство визначає дві форми вини – умисел та необережність.

Торкаючись проблеми встановлення форми вини в умисному знищенні або пошкодженні об'єктів житлово-комунального господарства, слід зазначити, що український законодавець в диспозиції статті та безпосередньо в її назві вказав на умисний характер цього діяння. Однак, наявність в одному складі множинності суспільно небезпечних наслідків, різних за своїм змістом, викликає значні складнощі в питаннях визначення форми вини вказаного злочину не лише в теорії кримінального права, але й безпосередньо в правозастосовчій діяльності.

Умисел поділяється на прямий і непрямий. Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання (ч. 2 ст. 24 КК).

Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання (ч. 3 ст. 24 КК).

Як бачимо законодавець при визначенні умислу (як і вини в цілому) використовує зміст інтелектуального та вольового елементів психіки.

Інтелектуальний момент умислу (як прямого, так і непрямого) полягає: 1) в усвідомленні особою суспільно небезпечного характеру свого діяння (дії або бездіяльності); 2) у передбаченні його суспільно небезпечних наслідків.

Вольовий момент умислу характеризується бажанням особою настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (при прямому умислі) або хоча й небажанням, але свідомим припущенням їх настання (при непрямому умислі).

Слід зазначити, що передбачення особою суспільно небезпечних наслідків діяння, що вона має намір учинити, як ознака інтелектуального моменту умислу, полягає в тому, що особа передбачає можливість або неминучість настання встановлених кримінальним законом суспільно небезпечних наслідків, розвиток (хоча б у загальних рисах) причинного зв'язку між суспільно небезпечним діянням і цими наслідками [29, с. 89-94; 127, с. 17-21]. Із цього випливає, що передбачення суспільно небезпечних наслідків, як ознака інтелектуального моменту умислу, має місце лише у кримінальних правопорушеннях із матеріальним складом. Зазначене стосується і вольового моменту умислу, а саме бажання або свідомого припущення суспільно небезпечних наслідків.

Під час аналізу об'єктивних ознак умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства нами встановлено, що конструкція зазначеного складу злочину є матеріальною. Вчиняючи умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, винна особа повністю усвідомлює суспільну небезпечність свого посягання, передбачає невідворотність або можливість настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства і бажає або свідомо припускає їх настання.

Однак враховуючи, що крім основного, зазначений склад кримінального правопорушення має проміжний та похідний суспільно небезпечні наслідки питання визначення форми вини залишається доволі актуальним. Так, на думку, Незнайко С. В. суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, характеризується лише умисним ставленням до проміжних наслідків. В іншому разі, як стверджує науковець, слід констатувати відсутність складу розглядуваного злочину [98, с. 154]. Аналогічного погляду

притримується Сербіна [132, с. 153-154]. Основною помилкою таких висновків, на нашу думку, є неправильне розуміння як характеру суспільно небезпечного діяння розглядуваного злочину, так і наслідків, визначених у диспозиції частини 1 ст. 270-1 КК України. І С. В. Незнайко, і Н. О. Сербіна у своїх дисертаційних роботах розглядають знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства як процес протиправної діяльності, внаслідок чого основний склад кримінального правопорушення містить лише 2 види наслідків. При цьому, на думку Н. О. Сербіни неможливість експлуатації або порушення нормального функціонування ушкоджених об'єктів є одночасно і основним, і проміжним наслідком [132, с. 131]. Звісно, в такому разі, психічне відношення до основних суспільно небезпечних наслідків у вигляді неможливості експлуатації або порушення нормального функціонування ушкоджених об'єктів апріорі не може бути визнано необережним, враховуючи вказівку законодавця на умисний характер цього злочину. Однак, як нами вже зазначалося при розгляді об'єктивної сторони складу досліджуваного злочину, терміни «знищення або пошкодження» характеризують не лише суспільно небезпечне діяння, а також його суспільно небезпечні наслідки. В цьому разі, і неможливість експлуатації та порушення нормального функціонування, і небезпека для життя чи здоров'я людей або майнова шкоду у великому розмірі є більш віддаленими (проміжними та похідними) наслідками безпосереднього знищення або пошкодження таких об'єктів. В такому аспекті, озвучені О. В. Смаглюком висновки про те, що відношення особи до наслідків у вигляді неможливості експлуатації або порушення нормального функціонування об'єктів ЖКГ можуть характеризуватися необережною виною виглядають доречними та обґрунтованими [98 с. 154; 50, с. 463]. В іншому випадку слід визнати, що необережне ставлення до факту створення загрози чи реальної неможливості експлуатації або порушення нормального функціонування таких об'єктів виключає кримінальну відповідальність. Твердження ж С. В. Незнайко про те, що за своїм змістом поняття «наслідки

у виді неможливості експлуатації або порушення нормального функціонування об'єктів ЖКГ» та «знищення» і «пошкодження» об'єктів ЖКГ є ідентичними, навряд чи стане дієвим аргументом щодо заперечення необережної форми вини стосовно неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів. Слід враховувати також той факт, що судові органи в своїх рішеннях не приділяють увагу не лише проблемам суб'єктивної сторони, але навіть перевірки наявності в матеріалах справи доказів заподіяння наслідків у вигляді порушення функціонування та створення загрози життю та здоров'ю люде [169]. Таким чином, слід зазначити, що психічне ставлення винної особи до проміжних та похідних наслідків в умисному знищенні або пошкодженні об'єктів житлово-комунального господарства передбачає як умисну, так і необережну форму вини. В той же час, слід визнати, що умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, що спричинило загибель або тілесні ушкодження (ч. 3 ст. 270-1 КК України) виключають наявність умисної форми вини до вказаних наслідків. При наявності наміру вчинити вбивство або заподіяння шкоди здоров'ю людини шляхом знищення або пошкодження об'єкту житлово-комунального господарства слід кваліфікувати як умисне вбивство чи заподіяння тілесних ушкоджень відповідного ступеня тяжкості.

Мотив і мета є факультативними ознаками умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, оскільки законодавець не передбачив їх у цій кримінально-правовій нормі. Однак, згідно з КПК України, вони підлягають доказуванню у кримінальному провадженні – мотив учинення кримінального правопорушення як одна з обставин його вчинення, а мета – як обставина, що може обтяжувати чи пом'якшувати покарання [162]. Тобто, встановлення мотиву і мети реального злочину можуть впливати на кваліфікацію суспільно небезпечного діяння та обов'язково повинні бути враховані судом під час призначення покарання [132, с. 156].

Мотив і мета учинення умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства можуть бути різними. До такого злочину можуть спонукати помста, кар'єризм, бажання приховати недоліки тощо. Дослідження кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК України дозволяє стверджувати, що в абсолютній більшості мотивом вказаних дій є користь, а сам злочин є лише способом заволодіння чужим майном. Так, ОСОБА_4 систематично займалась викраденням гальмівних катушок ліфту для їхньої подальшого продажу, чим пошкодила ліфтове обладнання та створила загрозу життю громадян [169].

Висновки до розділу I

Родовим об'єктом умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства виступає громадська безпека як стан захищеності суспільства від різного роду небезпек, в тому числі впливу джерел підвищеної небезпеки.

Враховуючи розміщення норми про умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, цілі та завдання законопроекту основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину слід визнавати суспільні відносини у сфері громадської безпеки з приводу функціонування та експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства, додатковим обов'язковим – альтернативно життя, здоров'я або власність.

Предметом злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України слід визнавати об'єкти житлово-комунального господарства, а саме житловий фонд, об'єкти благоустрою, теплопостачання, водопостачання та водовідведення, а також їх мережі чи складові (кришки люків, решітки на них тощо).

На відміну від законів України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки», «Про благоустрій населених пунктів», «Про теплопостачання», «Про питну воду та питне водопостачання» кримінальний кодекс України містить

вичерпний, але обмежений перелік вказаних об'єктів житлово-комунального господарства.

У зв'язку з цим, міський транспорт, електроенергетика, електричні мережі, елементи газозабезпечення та предмети побутового обслуговування населення не належать до предмета розглядуваного злочину. Їх знищення або пошкодження слід кваліфікувати як кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту або як злочини проти власності.

Віднесення до об'єктів житлово-комунального господарства мереж чи складових (кришки люків, решітки на них тощо) є зайвим дублюванням вже перелічених у ст. 270-1 КК України об'єктів та протирічить вимогам формальної логіки у зв'язку з тим, що мережі виступають не об'єктами, а лише складовими, частинами таких об'єктів.

Це ж саме стосується кришок люків або решіток, які не є об'єктами житлово-комунального господарства, а виступають лише їх частинами.

Констатуючи порушення системності кримінального права при криміналізації умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства підтримуємо пропозиції з необхідності подальшого поглибленого наукового дослідження з зазначеної проблематики, в тому числі в частині виділення спеціальних норм про відповідальність за знищення або пошкодження окремих видів майна, а також уточнення суспільно небезпечного наслідку як обов'язкової ознаки складу злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України.

На підставі аналізу чинного законодавства слід констатувати, що за способом опису ознак складу кримінального правопорушення склад умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства відноситься до складних, з наявністю у цьому складі трьох самостійних видів суспільно небезпечних наслідків: основного - знищення чи пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, проміжного - неможливості експлуатації чи порушення нормального функціонування

таких об'єктів, похідного - небезпеки для життя чи здоров'я людей або майнова шкода у великому розмірі.

Підтверджено тезу про неможливість ототожнення у ст. 270-1 КК України суспільно небезпечних наслідків у вигляді знищення або пошкодження майна з суспільно небезпечними діями. Саме за допомогою суспільно небезпечних наслідків можливе розмежування тотожних за своїм змістом дій, що призводять в одних випадках до знищення, а в інших пошкодження майна. Запропонований підхід дозволяє відмовитися від дублювання в диспозиції статті вказівки на наслідки у вигляді неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів або загрози настання зазначених наслідків.

Розрахунок майнової шкоди внаслідок пошкодження чи знищення об'єктів житлово-комунального господарства, на відміну від викрадення майна, здійснюється з урахуванням не тільки вартості того чи іншого майна чи його частини, а й витрат необхідних для відновлення роботи відповідного об'єкта права власності.

Враховуючи суспільну небезпечність та дотримуючись принципу системності у кримінальному законодавстві пропонується знизити вік кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства(ч. 2 ст. 270-1 КК України), об'єктів електроенергетики (ч. 2 ст. 194-1 КК України), а також об'єктів промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів (ч. 2 ст. 292 КК України) до 14 років.

Доповнити ст. 270-1 КК України видами повторності, які хоча і передбачені іншими статтями кримінального кодексу, однак пов'язані з аналогічними діями у вигляді умисного знищення або пошкодження матеріальних об'єктів, в тому числі чужого майна.

Доповнити ст. 270-1 КК України приміткою 3 наступного змісту: «У статтях 194, 194-1, 270-1 292, 347, 352, 378, 399 повторним визнається

кримінальне правопорушення, вчинене особою, яка раніше вчинила будь-яке із кримінальних правопорушень, передбачених цими статтями».

Доповнити ч. 2 ст. 270-1 КК України кваліфікуючою ознакою «за попередньою змовою групою осіб».

Суб'єктивна сторона умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства характеризується умисною формою вини. Особа усвідомлює суспільно небезпечний характер діяння, спрямованого на знищення або пошкодження охоронюваних об'єктів, передбачає настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді їх умисного знищення або пошкодження і бажає або свідомо допускає такі наслідки. Стосовно проміжних та похідних наслідків психічне відношення особи виражається як в умисній, так і необережній формі вини, що дає можливість стверджувати про наявність як умисної, так і змішаної (складної) форми вини в цьому злочині. В цілому, вказаний злочин слід визнавати умисним.

Мотив і мета умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства є факультативними ознаками і не впливають на кваліфікацію злочинного діяння. В той же час, їх встановлення є обов'язковим з точки зору визначення ступеня вини та індивідуалізації покарання.

Розділ II. Проблеми диференціації та реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

2.1. Проблемні питання диференціації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Структура сучасної злочинності в Україні характеризується значною часткою тяжких та особливо тяжких злочинів, відсоток яких у 2023 р. сягнув 65,3% [116], при тому, що у 2017 році він складав лише 37,6 % і вважався суттєвим [71, с. 50]. Підтверджує негативну динаміку й кількість засуджених за вказані категорії злочинів. За даними ДСА у 2023 р. за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів засуджено 31,6 тис. осіб, що на 69,6 % (18,7 тис.) більше, а їх частка серед усіх засуджених за всі види кримінальних правопорушень також значно зросла і становила 47,5 % (37,6 % порівняно з попереднім роком) [2]. Не залишилися осторонь сучасних тенденцій і злочинні знищення або пошкодження майна. Так, з початку 2001 р. в Україні зареєстровано понад 50000 умисних знищень або пошкоджень чужого майна [69, с. 113]. І це тільки офіційно зареєстровані показники злочинних посягань, передбачених ст. 194 КК України, що не включають посягань на окремі види майна, зокрема об'єктів електроенергетики чи житлово-комунального господарства. Також, враховуючи достатньо високу латентність злочинних порушень у зазначеній сфері, реальна картина заподіяння матеріальних та інших збитків від зазначеної групи посягань є набагато гіршою.

Основні причини зростання злочинності криються в кризовому стані держави, яка знаходиться у стані війни, різкому соціальному розшаруванні суспільства, політичній нестабільності в країні, а також в недоліках правозастосовної діяльності.

До введення в дію у 2001 р. нового КК України багато практиків, а нерідко і науковців, нарікали на неможливість боротьби зі злочинністю при

наявній в їх розпорядженні правовій базі. Панацею бачили в новому Кримінальному кодексі України, який був прийнятий Верховною Радою України 5 квітня 2001 року. Однак очікуваного суттєвого скорочення злочинності все-таки не відбулося, навпаки, щорічна реєстрація більш ніж півмільйонної кількості злочинних посягань свідчить про зворотне. Намагання законодавця за допомогою кримінального закону вирішити соціально-економічні проблеми в державі призвели до того, що за менш ніж 20-річну історію свого існування кримінальний кодекс оновився майже на 75 %, а деякі норми були піддані ревізії двічі, а то і тричі. Обмеженість кримінально-правового інструментарію та неефективність запровадження нових кримінально-правових заборон штовхають законодавця до пошуку нових шляхів у вирішенні соціальних конфліктів, що в свою чергу призводить до певних міжгалузевих диспропорцій в питаннях врегулювання та охорони відповідних суспільних відносин (143, с. 126; 126, с. 19).

Саме відсутність прямого кримінально-правового врегулювання умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства на думку законодавця унеможлиблювало ефективність захисту комунальної та державної власності. З цією метою у 2011 році і було запроваджено кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України) [153]. Тим не менше, незважаючи на впровадження спеціальних норм про відповідальність за посягання на окремі об'єкти власності, в тому числі у сфері житлово-комунального господарства, низькі показники облікованих кримінальних правопорушень зазначеної групи свідчать про певну неефективність кримінально-правових заходів попередження злочинності у сфері захисту потреб населення з функціонування житлово-комунального господарства. Так, в період з 2014-2022 рр. було обліковано 124 кримінальних провадження за ст. 270-1 КК України. І лише трохи більше десяти з них було направлено до суду з обвинувальним вироком, ще 71 провадження було закрито протягом підзвітного періоду за п.п. 1, 2 ст. 284

КПК України, тобто за відсутності події або складу кримінального правопорушення. Зазначене примушує законодавця розглядати можливості вдосконалення чинного законодавства або здійснювати пошук інших шляхів захисту прав населення та інтересів держави у зазначеній сфері.

Слід визнати, що наукова спільнота дуже критично поставилася до відповідних змін у чинне законодавство стосовно умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Більше того, лунають окремі пропозиції про необхідність відмови від виділення самостійного складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК аргументуючи це зайвим виокремленням окремих об'єктів власності вже поставлених під охорону кримінального кодексу [98; 132].

Як вбачається з пояснювальної записки до законопроекту, необхідність прийняття змін до кримінального кодексу була пов'язана з суттєвим збільшенням посягань на об'єкти житлово-комунального господарства та неможливістю запобігання вказаним правопорушенням наявним у правозастосувача правовим інструментарієм. Тому, не стверджуючи того, що чинний кримінальний кодекс України є ідеальним, вважаємо, що він не вичерпав свого потенціалу в реалізації завдань з охорони прав та свобод громадян (в тому числі в питаннях захисту інтересів громадян та громади в цілому у сфері функціонування житлово-комунального господарства) та запобігання кримінальним правопорушенням.

Одним з напрямків посилення ефективності кримінального закону є диференціація кримінальної відповідальності. Диференціація як процес, характеризується поділом, розшаруванням відповідальності в законі залежно від типового ступеня суспільної небезпеки діяння і типового ступеня небезпеки особи винного. Слід наголосити, що визнання диференціації кримінальної відповідальності кардинальним напрямком кримінально-правової політики не завжди було аксіоматичним [83, с. 24]. При дослідженні кримінальної політики увага, зазвичай, акцентувалася на криміналізації і декриміналізації, а не диференціації кримінальної відповідальності. В

результаті цього в науці сформувалася якщо не система, то сукупність принципів і критеріїв криміналізації (декриміналізації).

По суті, про диференціацію кримінальної відповідальності як напрямку або принципу кримінально-правової політики у кримінально-правовій літературі стали писати відносно недавно - з 70-х років, зокрема в роботах І. М. Гальперіна, Г. А. Злобіна, С. Г. Келіної, Г. Л. Крігер і Г. А. Крігер, А. І. Коробєєва, П. В. Коробова, Л. Л. Круглікова, В. І. Курляндського, Ю. Б. Мельникової, А. М. Яковлєва. І лише наприкінці ХХ ст. проблему диференціації кримінальної відповідальності стали розглядати як один з основних принципів кримінально-правової політики держави [83, с. 35-36].

У науковій літературі з кримінального права останніх років диференціація кримінальної відповідальності, як правило, визнається принципом, метою або тенденцією розвитку (кардинальним напрямком) кримінально-правової політики держави [48, с. 54; 58, с. 33; 59, с. 6; 86, с. 40]. Сутність цього принципу науковці вбачають в суворості кримінального закону щодо небезпечних рецидивістів і осіб, винних у скоєнні тяжких злочинів, і одночасно в створенні широкого набору засобів, за допомогою яких можна домогтися ефективного перевиховання осіб, винних у скоєнні менш небезпечних злочинів або осіб, які вже стали на шлях виправлення [30, с. 10; 54, с. 69; 77, с. 58; 82, с. 77]. Зазначений пошук не припиняється і до сьогодні. Так, останні зміни до системи кримінальних покарань говорять про подальшу модернізацію чинного кримінального законодавства та відмови від принципу “таліона” в сучасній системі кримінально-правових координат (посилання на прийняття закону про пробаційний нагляд). Слід також наголосити на необхідності розмежування диференціації кримінальної відповідальності та її індивідуалізації. Остання відноситься до сфери правозастосувача, суб’єктом якої виступає суд. Диференціація же кримінальної відповідальності охоплює законодавчий рівень і суб’єктом такої диференціації виступає законодавець [83, с. 38].

Диференціація та індивідуалізація кримінальної відповідальності тісно взаємопов'язані і являють собою «дві сторони» кримінальної відповідальності. Вони логічно доповнюють одна одну, однак мають різну правову природу. При диференціації законодавець окреслює загальний контур, рамки караності, враховуючи ступінь суспільної небезпеки діяння. Тут судовий розсуд обмежується суворими рамками закону. При індивідуалізації ж відповідальності суддя в наданих йому межах вибирає вид та розмір покарання, керуючись вже врахованими законодавцем в санкції статті характером та типовим ступенем небезпеки, самостійно оцінюючи індивідуальну ступінь суспільної небезпеки скоєного [83, с. 38-39]. В багатьох випадках законодавчі недоліки спотворюють індивідуалізацію надаючи слідчим, прокурорам та суддям дуже широкі повноваження щодо тлумачення законодавчих норм. Так, досить широке використання оціночних понять для опису кваліфікуючих і привілейованих ознак до цих пір спостерігається у кримінальному кодексі України. Наприклад, поняття грубе порушення “кочує” з радянського кодексу в кодекс незалежної України практично без змін надаючи додаткові можливості правозастосувачу в тлумаченні злочинної та незлочинної поведінки правопорушника. Характерними залишаються широкі рамки окремих санкцій, нечітка законодавча регламентація підстав звільнення від покарання (кримінальної відповідальності), менш активне використання кваліфікуючих і привілейованих ознак в порівнянні зі «звичайними» пом'якшуючими і обтяжуючими обставинами. Все це, безумовно, створює передумови для розширення свободи судді, якому законодавець делегував частину своєї компетенції. Іншими словами, рівновага між диференціацією та індивідуалізацією відповідальності в таких випадках може порушуватися на користь останньої.

Вже існуючі заходи диференціації кримінальної відповідальності у чинному кримінальному законодавстві можна назвати достатньо прогресивними і такими, що суттєво звужують суддівський розсуд. Зокрема

це стосується зниження максимального розміру покарання при незакінченій злочинній діяльності (ст. 68 КК України), обмеження виду та розміру покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх (ст. 98 КК України), а також скорочення строків давності (ст. 106 КК України).

Диференціація, таким чином, відноситься до блоку категорій «кримінальна відповідальність» і характеризує процес здійснення кримінально-правової політики у сфері правотворчості. Її завданням є розробка на рівні закону такого розмаїття заходів кримінально-правового характеру, яке в найбільшій мірі відповідало б різноманітності типів злочинів і осіб, які їх здійснюють. Суб'єктом такої диференціації відповідальності виступає законодавець, а її підставою – тип злочину і тип особи, яка його вчинила [83, с. 67].

Більшість науковців визнають можливість диференціації кримінальної відповідальності як нормами Загальної, так і Особливої частини. У Загальній частині кримінального кодексу така диференціація здійснюється за допомогою інституту звільнення від кримінальної відповідальності (розділ ІХ), а також, вже згадуваними нами нормами про призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті, а також за наявності обставин, що пом'якшують покарання (ст. ст. 68, 69-1 КК України).

Що стосується Особливої частини, то диференціація кримінальної відповідальності в більшості випадків здійснюється за допомогою кваліфікованих та привілейованих складів злочинів. Саме властивість кваліфікуючих і привілейованих ознак відображати в законі типову ступінь суспільної небезпеки, притаманну групам кримінальних правопорушень, закономірно призводить до градування типового покарання, а через нього і кримінальної відповідальності так, щоб кримінальним правопорушенням з підвищеною (зниженою) суспільною небезпекою відповідали адекватні заходи кримінальної відповідальності (типового покарання) [83, с. 176].

При запровадженні інституту звільнення від кримінальної відповідальності та окремих його підстав законодавцю слід враховувати той факт, що за своєю суттю звільнення є скоріше винятком, ніж нормою. За загальним правилом наслідком злочину є притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Якщо така міра відповідальності в більшості випадків виявляється надто суворою, доречно ставити питання про декриміналізацію самого діяння, наприклад, про його переведення в розряд адміністративних правопорушень. Недотримання зазначеної вимоги тягне вельми негативні наслідки. Аналізуючи кількість осіб, звільнених від кримінальної відповідальності слід зазначити, що у 2019 році судами України було звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК) 1914 осіб (2,7% від загальної кількості засуджених у 2019 році), у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК) 3347 осіб (4,75%), у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК) 375 осіб (0,5%), у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК) 466 осіб (0,66%) [69, с. 50-53]. Таким чином, питома вага осіб звільнених від кримінальної відповідальності у 2019 році склала лише 8,6% від загальної кількості засуджених, що підтверджує дієвість та доцільність застосування зазначеного інституту.

В той же час, звертає на себе увагу певне зловживання національними судами іншим інститутом кримінального законодавства, який пов'язаний із звільненням від відбування покарання з випробуванням. Як і звільнення від кримінальної відповідальності його поширення у практиці національних судів говорить про певну невідповідність санкцій характеру та ступеню суспільної небезпеки вчинюваного або ж про певні форми зловживань під час здійснення правосуддя. Так, з моменту прийняття нового кримінального кодексу показник кількості осіб, звільнених від покарання з випробуванням (ст. 75 КК) складає близько 40-50% від загальної кількості засуджених [69, с. 74]. І навіть враховуючи суттєве зменшення в абсолютному вираженні даних показників протягом останніх 20 років (з 122864 осіб у 2004 році до 26745 осіб у 2019 році) питома вага засуджених, звільнених від покарання з

випробуванням (ст. 75 КК) залишається на досить високому рівні (38% у 2019 році). Так, 06 березня 2019 року близько 23 години ОСОБА_4, перебуваючи неподалік житлового багатоквартирного будинку АДРЕСА_2, з метою таємного викрадення чужого майна (крадіжки), з корисливих спонукань, скориставшись тим, що за ним ніхто не спостерігає, шляхом вільного доступу, підійшов до каналізаційного колодязя та зняв з нього каналізаційний люк вартістю 2500 грн., який (люк) є об'єктом житлово-комунального господарства і перебуває на балансі комунального підприємства «Водоканал» Першотравневої селищної ради Овруцького району Житомирської області. Викраденням зазначеного люка ОСОБА_4 пошкодив об'єкт житлово-комунального господарства, що могло призвести до неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів, і спричинило небезпеку для життя та здоров'я людей. Рішенням Овруцького районного суду Житомирської області ОСОБА_4 визнано винним у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 185 КК України та ч. 1 ст. 270-1 КК України та призначено покарання за сукупністю злочинів у виді 1 року 6 місяців обмеження волі. На підставі ст. 75 КК України ОСОБА_4 звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 рік 6 місяців та покладено на нього обов'язки, передбачені п.п. 1, 2 ст. 76 КК України, а саме: періодично з'являтися на реєстрацію до уповноваженого органу з питань пробації, повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання [18]. Схожі рішення спостерігаються у вироках Пролетарського районного суду м. Донецька [19] та Народицького районного суду Житомирської області [15] та низки інших [17]. Наведене підтверджує необхідність більш поглибленого аналізу причин поширеності застосування судами даного інституту, що може свідчити про певну неадекватність та застарілість системи кримінальних покарань, в тому числі за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Не додає впевненості з реалізації цього напрямку і проект нового Кримінального кодексу України [125]. Незважаючи на впровадження інших кримінально-правових засобів окрім покарання до засудженого перелік заходів впливу на особу за умисне знищення чи пошкодження чужого майна залишився традиційним – штраф, обмеження свободи або строкове ув'язнення (ст. ст. 6.1.13-6.1.15 проекту).

На сучасному розвитку кримінального права теоретиками та практикаками все більше уваги приділяється концепціям застосування альтернативних покаранню заходів кримінально-правового впливу. Метою застосування альтернативних заходів є досягнення приватної превенції шляхом вирішення конфлікту між обвинуваченим, потерпілим і суспільством поза рамками кримінального судочинства. Наприклад, конфлікт обвинуваченого з суспільством «знімається» шляхом виконання робіт в громадських інтересах в Бельгії, конфлікт з державою може бути вирішений шляхом сплати грошової суми в казну в Німеччині, а конфлікт з громадянином-потерпілим - шляхом відшкодування йому шкоди, заподіяної злочином [83, с. 213]. Слід зазначити, що пошук альтернатив традиційному покаранню спостерігається у кримінальному законодавстві як в процесі існування чинного кримінального кодексу, так і під час розробки проекту нового. Зокрема, проект кримінального кодексу України передбачає поряд з безпосередньо покаранням застосування інших кримінально-правових засобів до засудженого з метою забезпечення людини, суспільства та держави від кримінальних правопорушень та інших протиправних діянь. Зокрема, це засоби пробації, засоби безпеки, реституція чи компенсація; конфіскація майна чи вилучення речі [125]. Примітно, що на відміну від чинного кримінального законодавства пробація віднесена не до покарання, а до інших кримінально-правових засобів.

Таким чином, застосування альтернатив покарання, а також звільнення від кримінальної відповідальності одночасно може досягати декількох цілей:

відновлення порушеного права, подолання соціального конфлікту, економії кримінальної репресії.

Для звільнення від кримінальної відповідальності важливими є два моменти. Перший – держава відмовляється від реалізації повноважень з притягнення особи до кримінальної відповідальності. Другий – це встановлення судом того факту, що конкретний випадок належить до тих, відносно яких законом передбачена можливість або обов'язковість відмови держави від покладення на особу кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності, таким чином, є актом суду, за допомогою якого останній встановлює законодавчу наявність відмови держави від реалізації свого повноваження по застосуванню до особи кримінальної відповідальності. Суть цього акту якраз і полягає в тому, що суд не застосовує щодо особи, яка вчинила злочин, визначені кримінальним законом обтяження особистого, майнового чи іншого характеру, якщо до того є встановлені законом підстави. Згідно з ч. 2 ст. 44 КК України звільнення від кримінальної відповідальності здійснюється виключно судом, а порядок такого звільнення регламентується кримінально-процесуальним кодексом України.

Кримінальний кодекс України передбачає цілу низку підстав, за яких особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності. Перелік таких підстав є досить розгалуженим. В юридичній літературі є достатньо розробленою система класифікації видів звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених чинним законодавством України. Зазначені підстави поділяють на загальні та спеціальні, обов'язкові та факультативні, умовні та безумовні, об'єктивні та суб'єктивні.

Критерієм класифікації підстав на загальні та спеціальні є структура Кримінального кодексу – наявність в ньому Загальної та Особливої частин. Криміналісти вважають загальними підставами звільнення від кримінальної відповідальності ті, які передбачені Загальною частиною КК України. Види звільнення від кримінальної відповідальності за нормами Особливої частини

Кримінального кодексу звичайно називають або спеціальними [51, с. 87], або окремими [26, с. 22-23].

Як нами було зазначено вище, законодавець не передбачає спеціальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Вказане означає, що можливості звільнення від кримінальної відповідальності за посягання у зазначеній сфері зосереджені лише в Загальній частині КК України, безпосередньо у Розділі IX.

Передбачені загальною частиною кримінального кодексу України види звільнення від кримінальної відповідальності можна розділити на дві групи: факультативні (дискреційні) та обов'язкові (імперативні). До факультативних видів звільнення відносяться ті, за які звільнення від кримінальної відповідальності є правом, а не обов'язком компетентного органу. Відповідно обов'язковими є ті, які встановлюють обов'язок суду звільнити особу від кримінальної відповідальності [26, с. 37-40].

За критерієм того, чи ставиться остаточною звільнення від кримінальної відповідальності в залежність від подальшої (після прийняття судом відповідного рішення) поведінки особи, яка вчинила злочин, виділяються ще дві групи підстав звільнення - умовні та безумовні [130, с. 61-66]. Умовне звільнення передбачає можливість відновлення кримінального провадження у випадках, коли поведінка суб'єкта після звільнення не відповідає вимогам, які висуваються законом. Безумовне характеризується тим, що воно остаточно, тобто незалежне від поведінки правопорушника після звільнення, його вже не можна піддати кримінальній відповідальності за раніше скоєний злочин [51, с. 90].

В основі поділу видів звільнення від кримінальної відповідальності на умовні та безумовні з матеріально-правової точки зору – покладення або непокладення на особу, яка звільняється від кримінальної відповідальності, відповідних обов'язків після того, як відповідне рішення буде прийнято, а з процесуальної точки зору – можливість або неможливість скасування

рішення про припинення кримінального провадження і його відновлення. Виходячи з цього критерію, безумовними підставами є ті, коли особа звільняється від кримінальної відповідальності без застосування до неї будь-яких спеціальних заходів або обов'язків, які вона повинна згодом виконувати. Обов'язки ж, які покладаються на особу при умовному звільненні її від кримінальної відповідальності, визначаються саме кримінальним законом. Тому лише їх наявність у КК України свідчить про умовність того чи іншого виду звільнення від кримінальної відповідальності.

Поділ підстав звільнення на об'єктивні та суб'єктивні залежить від того, до якого виду юридичних фактів належать ті фактичні обставини, які зумовлюють таке звільнення. Першу групу становлять ті підстави звільнення від кримінальної відповідальності, які є подіями, тобто явищами, що не залежать від волі особи [118, с. 379]. Відповідно до суб'єктивних підстав звільнення від кримінальної відповідальності, слід відносити юридичні факти та фактичні обставини, які є діями, тобто свідомими вчинками людини, в яких проявляється її волевиявлення [118, с. 379].

Слід визнати, що існуюча класифікація підстав звільнення від кримінальної відповідальності не є закритою і передбачає й варіації, наприклад звільнення із загальним суб'єктом і звільнення зі спеціальним суб'єктом [41, с. 67; 44]. Запропоновані ж у нашій роботі класифікації видів звільнення вказують на певні характерні особливості, що дозволяє розглянути проблему звільнення від кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства працю комплексно.

Згідно з розділом IX Загальної частини, кримінальне законодавство передбачає наступні підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності: дійове каяття (ст. 45); примирення винного з потерпілим (ст. 46); передача особи на поруки (ст. 47); зміна обстановки (ст. 48); закінчення строків давності (ст. 49).

Перше, що ми відзначаємо, – звільнення від кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства можливе не за кожною підставою, передбаченою розділом IX загальної частини КК України. Стаття 270-1 КК України в залежності від наявності або відсутності обтяжуючих обставин передбачає три ступеня тяжкості вказаного правопорушення. Так, основний склад, передбачений ч. 1 ст. 270-1 КК України відноситься до нетяжких злочинів. При наявності повторності або вчинення злочинних дій загальнонебезпечним способом (ч. 2 ст. 270-1 КК України) категорія злочину підвищується на одну ступінь - до тяжкого злочину. У разі ж, коли вказані дії заподіюють майнову шкоду в особливо великому розмірі або загибель людини чи інші тяжкі наслідки вказаний злочин переходить до категорії особливо тяжких. Таким чином, враховуючи ступінь тяжкості умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, а також форму вини вчинюваного злочину слід констатувати неможливість застосування окремих видів звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених розділом IX загальної частини КК України. Так, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України), а також у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України) допускається лише у разі вчинення кримінального проступку або необережного нетяжкого злочину, що виключає можливість застосування даних видів звільнення від кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Як висновок, звільнення від кримінальної відповідальності за досліджуваний злочин можливе лише у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України); зміною обстановки (ст. 48 КК України); закінченням строків давності (ст. 49 КК України). Важливим є також той факт, що таке звільнення можливе лише щодо умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства без обтяжуючих обставин, а у випадку вчинення злочину, передбаченого ч. 2 або ч. 3 ст. 270-1 КК України вести мову про

звільнення від кримінальної відповідальності можливо лише у випадку закінчення строків давності, відповідно до ст. 49 КК України.

Починаючи безпосередній розгляд зазначених обставин, слід вказати, на те, що звільнення від кримінальної відповідальності за цей злочин з підстав, передбачених Загальною частиною КК України є аналогічним стосовно будь-яких інших кримінальних правопорушень, а тому і порядок звільнення від кримінальної відповідальності немає жодних особливостей порівняно з порядком звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили інші види нетяжких злочинів.

Крім того, важливим критерієм звільнення від кримінальної відповідальності є наявність певних об'єктивних або суб'єктивних обставин, від яких залежить таке звільнення. Одним із впливових факторів на відмову держави від кримінального переслідування визнається щире каяття злочинця та його посткримінальна поведінка (суб'єктивні ознаки), що в кінцевому підсумку дає можливість особі певною мірою самій впливати на рішення правоохоронних органів щодо звільнення від кримінальної відповідальності. Так, ст. 47 КК України допускає звільнення від кримінальної відповідальності тільки за наявності щирого каяття та (або) позитивної посткримінальної поведінки, зокрема виправдання довіри колективу, відмова від ухилення від заходів виховного характеру, а також непорушення громадського порядку. Тобто підставою звільнення від кримінальної відповідальності, є дії, які обумовлюються свідомими вчинками людини, в яких проявляється її волевиявлення [118, с. 379]. Як бачимо, законодавець стимулює позитивну поведінку особи, встановлюючи підстави звільнення від відповідальності залежно від характеру та наслідків дій злочинця після вчинення злочину. В той же час передбачаються і об'єктивні підстави, що суттєво впливають на суспільну небезпечність вчиненого. Зокрема, ст.ст. 48–49 КК України встановлюють об'єктивні, незалежні від волі винного підстави, звільнення від кримінальної відповідальності. Однак і в таких випадках посткримінальна поведінка має значення для вирішення питання

про звільнення від кримінальної відповідальності. Так, ст. 49 КК України передбачає звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності лише за умови невчинення особою нових злочинів або ухилення від слідства та суду. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України) є правом суду, а не його обов'язком, що свідчить про необхідність переконання суду в тому, що особа втратила суспільну небезпечність, а тому негативна посткримінальна поведінка злочинця виключає можливість застосування вказаної норми.

Таким чином, враховуючи віднесення законодавцем умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства до категорії злочинів як виду кримінальних правопорушень, можливості звільнення від кримінальної відповідальності за вказані дії як у випадку активної посткримінальної поведінки особи, так і за наявності певних об'єктивних обставин є доволі обмеженими.

Іншою істотною умовою звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею на поруки, а також із зміною обстановки є встановлення факту вчинення особою злочину вперше. Так, ст. ст. 47–48 КК України прямо наголошують на можливості звільнення від кримінальної відповідальності лише у випадку вчинення кримінального правопорушення вперше. Судова практика визнає особу такою, що вчинила кримінальне правопорушення вперше, у випадку, якщо вона раніше не вчиняла кримінальне правопорушення або якщо за раніше вчинений злочин або проступок знята або погашена судимість [117]. Як зазначено у Постанові Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду, судимість є правовим станом особи, який виникає у зв'язку з її засудженням до кримінального покарання і за зазначених у законі умов тягне настання для неї певних негативних наслідків. Правильне застосування правових норм про судимість, її погашення чи зняття має важливе значення для вирішення кримінальних справ у разі вчинення особою нового злочину [108]. Таким

чином, судимість має строковий характер. Закон визначає, коли вона виникає (з дня набрання законної сили обвинувальним вироком), та встановлює підстави її припинення. Такими підставами є погашення судимості та її зняття. Як погашення, так і зняття судимості пов'язані зі впливом певних термінів, протягом яких особа повинна перетерпіти негативні наслідки та своєю поведінкою довести остаточне виправлення.

Припинення судимості анулює всі кримінально-правові та загальноправові наслідки засудження та призначення покарання. Особа, судимість якої погашена або знята, вважається такою, яка раніше кримінального правопорушення не вчиняла, покарання не відбувала [108].

В більшості випадків умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства супроводжується скоєнням іншого (предикатного) кримінального правопорушення, зокрема крадіжки чужого майна. Овруцьким районним судом Житомирської області засуджені ОСОБА_1 та ОСОБА_2 за ч.2 ст. 185, ч.1 ст. 270-1 КК України, які 13 липня 2012 року, близько 10 годин, в м. Овруч, по вул. Фрунзе 9-а, за попередньою змовою між собою, з корисливих мотивів з метою таємного викрадення чужого майна (крадіжки), скориставшись відсутністю сторонніх осіб таємно викрали кришку люка оглядового колодязя котельні, що перебуває на балансі Комунального підприємства «Комунальник» Овруцької міської ради Житомирської області, чим заподіяли останньому матеріальну шкоду на суму 360 гривень [17].

У результаті викрадення, ОСОБА_1 та ОСОБА_2 пошкодили об'єкт житлово-комунального господарства, що могло призвести до неможливості його експлуатації та порушення нормального функціонування, а також спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей [17].

У зазначеному та інших схожих випадках має місце ідеальна сукупність, тобто коли два та більше кримінальних правопорушення вчиняються одночасно, без менш чи більш тривалого проміжку часу між ними [5; с. 34-37; 47, с. 9]. Отже, в такому разі виникає проблема

встановлення, який із злочинів чи проступків вчинений вперше і чи можливе в такому разі звільнення від кримінальної відповідальності взагалі. Якщо навіть всі кримінальні правопорушення, які увійшли до ідеальної сукупності, визнати вчиненими вперше, то ст. ст. 47–48 КК України не можуть бути застосовані, оскільки в їх тексті йдеться про одиничне кримінальне правопорушення. Тому у випадках встановлення у вчиненому особою ідеальної сукупності кримінальних правопорушень звільнення від кримінальної відповідальності за вказаними підставами відбуватися не може. Іншої позиції дотримується судова практика. Так, Пленум Верховного Суду роз'яснив, що вчинення триваючого або продовжуваного злочину, двох або більше злочинів невеликої тяжкості, які утворюють сукупність (за винятком реальної), не може бути перепорою для застосування ст. 45 КК України [117].

У зв'язку з наявністю у розділі IX Загальної частини КК України різноманітних підстав звільнення від кримінальної відповідальності у теорії кримінального права постає закономірне питання конкуренції між останніми. На жаль, проблему конкуренції таких правових норм майже не досліджено, а тому, з огляду на сучасний стан її розробки, всі спірні питання необхідно вирішувати, виходячи з основних принципів кримінального права, а також із загальних правил застосування кримінально-правових норм при їх конкуренції. Основними з них є принцип економії кримінальної репресії, правила конкуренції частини й цілого, загальної та спеціальної норм. За наявності можливості звільнення від кримінальної відповідальності за двома підставами перевагу слід віддати спеціальній нормі перед загальною, або цілому над частиною. В той же час відсутність всіх умов за спеціальною нормою не виключає можливості застосування загальної. При вирішенні питання про застосування конкретної норми про звільнення від кримінальної відповідальності також слід керуватися принципом неприпустимості тлумачення закону в бік погіршення становища особи, а тому безумовне звільнення завжди має пріоритет перед умовним, обов'язкове – перед факультативним [143, с. 140-141].

Враховуючи обмеженість застосування підстав звільнення від кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства питання конкуренції в зазначеному випадку видається малоімовірним.

Слід констатувати, що чинне законодавство передбачає низку можливостей звільнення від кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства як обов'язкових (ст. 49 КК України), так і факультативних (ст. ст. 47-48 КК України), пов'язаних з покладенням на звільненого певних обов'язків (умовні) (ст. 47 КК України), так і тих, що не вимагають певної посткримінальної поведінки (безумовні) (ст. ст. 48-49 КК України). Крім того, слід зазначити, що звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею на поруки (ст. 47 КК України) стосується спеціального суб'єкта – працюючого, а також вимагає виконання певних дій з боку винного. Єдиною безумовною підставою звільнення від кримінальної відповідальності у випадку скоєння умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, незалежно від наявності кваліфікуючих обставин залишається звільнення у зв'язку з закінченням строків давності (ст. 49 КК України).

Наявні обмеження щодо обсягу дисертаційного дослідження не дозволяють в повній мірі дослідити особливості окремих видів звільнень від кримінальної відповідальності за умисне знищення та пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Однак, констатуємо, що інститут звільнення від кримінальної відповідальності з моменту появи самостійного розділу в КК України не залишався осторонь уваги вітчизняних науковців і є достатньо дослідженим, зокрема в працях М. І. Бажанова, Бауліна, О. О. Житного, Л. М. Кривоченко, С. М. Сабаніна, В. В. Скибицького, Е. С. Тенчова, О. П. Чугаєва, а отримані результати залишаються актуальними і для нашого дослідження.

Наприклад, можна звернути увагу на спільні помилки, яких, на жаль, припускається суд і на які неодноразово зверталась увага в роботах вітчизняних науковців з проблематики звільнення від кримінальної відповідальності. Так, ст. 48 КК України передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки на час розслідування або розгляду справи в суді у випадку, якщо особа перестає бути суспільно небезпечною. В наукових дослідженнях та узагальненнях судової та слідчої практики неодноразово зверталась увага, незалежно від виду конкретного злочинного діяння, на неприпустимість застосування зазначеної підстави за відсутності такої зміни обстановки, яка суттєво впливає на основні умови соціального життя всього суспільства, окремого регіону, має загальнодержавне значення і не стосується однієї окремої людини. Втрата роботи, переїзд в іншу місцевість, виїзд за кордон не вважається підставою розгляду питання про можливість звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки. Проте Лубенський міськрайонний суд звільнив від кримінальної відповідальності за ст. 48 КК України голову Лохвицької районної ради Полтавської області, який погрожував розправою журналісту та перешкоджав його діяльності, обґрунтувавши своє рішення тим, що на момент розгляду в суді обвинувачений не працює головою районної ради, внаслідок чого позбавлений можливості впливати на діяльність журналіста [109].

Проведений аналіз судової та слідчої практики з застосування кримінально-правових норм, передбачених ст. 270-1 КК України дозволяє констатувати факт одиничного застосування національними судами підстав звільнення від кримінальної відповідальності за вказаний злочин. Дослідження матеріалів судових справ підтверджує наш висновок про практичну відсутність реальних підстав за яких можливе звільнення від кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Проведене нами дослідження дозволяє стверджувати, що понад 90% суб'єктів даного посягання на момент

вчинення злочину були непрацюючими [150]. Вказане повністю виключає можливість застосування такої підстави звільнення від кримінальної відповідальності як звільнення у зв'язку з передачею на поруки (ст. 47 КК України). Ще складнішим для суду, про що говорилося вище, виявляється встановлення підстав звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України), яку суди дуже часто тлумачать як незначні, тимчасові та локальні обставини, що на їхню думку можуть змінювати ступень суспільної небезпеки вчиненого діяння або особи, яка його вчинила. З іншого боку, досить частим явищем в рішеннях суду проглядається намагання звільнити особу від кримінального покарання на підставі ст. 75 КК України. Як свідчать статистичні дані, кількість осіб, звільнених від покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) складає близько 40% усіх засуджених за останні 10 років, що може свідчити про невідповідність характеру та ступеню суспільної небезпеки визначених у санкціях статей видів покарань [151, с.96].

Вдалими слід визнати намагання законодавця диференціювати кримінальну відповідальність в залежності від ступеня реалізації злочинного наміру та наявності обставин, що пом'якшують покарання. Згідно з законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 року встановлені імперативні вимоги щодо притягнення до кримінальної відповідальності у випадку незакінченої злочинної діяльності або наявності конкретних пом'якшуючих обставин [154]. Так, згідно зі ст. 68 КК України за вчинення готування до злочину строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, а замаху – не більше двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання.

Крім того, за наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених пунктами 1 (з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину) та 2 (добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди) частини першої статті 66 Кримінального Кодексу, відсутності обставин, що обтяжують покарання, а також при визнанні обвинуваченим своєї вини, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України (ст. 69-1 КК України).

Запроваджені зміни у закон дозволяють розширити межі градування відповідальності в залежності від наявності додаткових позитивних аспектів в поведінці злочинця, мінімізації заподіяної шкоди чи взагалі при її відсутності, а також запобігти розширенню судового розсуду. Незважаючи на те, що зазначені обставини регламентовані розділом XI КК України «Призначення покарання», за своєю правовою природою вони можуть бути віднесені до засобів диференціації відповідальності. Вони відображають істотну зміну суспільної небезпеки скоєного і варіюють рамки типового покарання. На думку науковців, за своєю суттю, це не обтяжуючі або пом'якшуючі обставини, в рамках інституту індивідуалізації кримінальної відповідальності (і призначення покарання), а кваліфікуючі і привілейовані ознаки як засіб диференціації кримінальної відповідальності [83, с. 245].

Стосовно наступного засобу диференціації кримінальної відповідальності слід зазначити наступне. В історії вітчизняного кримінального законодавства, починаючи з перших законодавчих актів до теперішнього часу, простежується чітка тенденція до все більш широкого використання кваліфікуючих і привілейованих ознак. У КК УРСР 1960 р близько половини статей Особливої частини містили ці ознаки.

Кваліфіковані, включаючи особливо кваліфіковані, склади превалювали за чисельністю над основними складами злочинів - закон

налічував близько шістдесяті видів розглянутих ознак, а в новому кримінальному законодавстві їх близько сотні, що становить більше половини всіх складів злочинів. Привілейовані склади злочинів складають значну меншість від основних та кваліфікованих складів злочинів [143, с. 162].

Новий кримінальний закон не тільки став активніше використовувати кваліфікуючі і привілейовані ознаки для диференціації кримінальної відповідальності. Поліпшилася законодавча техніка конструювання складів з подібними ознаками, їх набір, з кримінологічної точки зору, став більш обґрунтованим. З'являються передумови законодавчої регламентації в Загальній частині положень, що стосуються всього масиву кваліфікуючих ознак.

Як зазначає у своїй роботі В. Г. Танаджі «... вирішення низки питань не можна визнати оптимальним, як думається, багато в чому через те, що не визначені вихідні положення, теоретична база реформування даної сфери правового регулювання. Звідси, зміни в регламентації кваліфікованих і привілейованих ознак в Загальній та Особливій частинах нерідко носять фрагментарний характер, немає відчуття цілісної концепції, яка витікає з визнання функціонального призначення інституту кваліфікуючих ознак - диференціювати кримінальну відповідальність [143, с. 162].

Ситуація ускладнюється тим, що в теорії до сьогодні не склалося цілісне вчення про кваліфіковані (привілейовані) обставини як про самостійній засіб диференціації кримінальної відповідальності [83, с. 229]. Зокрема, ст. 28 КК України визначає форми співучасті у вчиненні кримінального правопорушення: група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група та злочинна організація. Без сумніву, визначення сутнісних ознак зазначених форм співучасті у Загальній частині КК України спрощує практичне застосування даного інституту. Беззаперечним є і той факт, що вчинення кримінального правопорушення у співучасті суттєво підвищує ступінь суспільної небезпеки скоєного. Сказане підтверджується

неодноразовим використанням даної ознаки при конструюванні кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів кримінальних правопорушень більшої частини умисних посягань, що розміщені в Особливій частині КК України. Однак в Загальній частині надано лише законодавче визначення форм співучасті, але не вказана ступінь впливу на рамки санкції. Відсутнє не лише градування покарання за скоєну у співучасті протиправну діяльність, але не передбачається навіть згадування у законі на необхідність посилення кримінальної відповідальності у таких випадках. Окрім співучасті також залишається актуальним питання диференціації кримінальної відповідальності за рахунок визначених у Загальній частині КК України таких кримінально-правових ознак як множинність кримінальних правопорушень, скоєння кримінального правопорушення службовою особою.

У кримінальному законі існують три типові законодавчі конструкції, які використовуються для формулювання кваліфікованих складів. Найбільш поширеними є посилання на основний склад з вказівкою на додаткову кваліфікуючу або особливо кваліфікуючу ознаку:

- 1) «ті самі (те саме) дії (діяння), вчинені (є) ...»;
- 2) «діяння (дії), передбачені частинами першою і другою, вчинені ...»;
- 3) використання назви кримінального правопорушення і вказівка на додаткову, кваліфікуючу ознаку.

Чинна редакція статті 270-1 КК України передбачає низку кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих обставин, що посилюють відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Наявність зазначених ознак в певній мірі відтворює кваліфікуючі ознаки, що містяться у схожих складах кримінальних правопорушень, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням чужого майна (ст. 194 КК України) чи об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України). Зокрема, ч. 2 ст. 270-1 КК України передбачає відповідальність за вчинення зазначених дій повторно або загальнонебезпечним способом, а ч.

З ст. 270-1 КК України якщо такі дії спричинили майнову шкоду в особливо великому розмірі або загибель людини чи інші тяжкі наслідки, Слід вказати, що незважаючи на певну схожість за характером злочинних дій кваліфікуючі ознаки зазначених складів кримінальних правопорушень мають певні відмінності. Так, повторність як кваліфікуюча ознака відсутня у ст. 194 КК України, але в той же час, лише у ст. 194-1 КК України присутня така важлива з точки зору об'єктивних обставин скоєння зазначеної групи посягань ознака як вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб.

Без сумніву, диференціація кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства може бути уточнена, а в окремих випадках розширена за рахунок співучасті (за прикладом ст. 194-1 КК України), скоєння кримінального правопорушення спеціальним суб'єктом, а також систематизації розміру шкоди, заподіяної внаслідок знищення або пошкодження майна та інших об'єктів (великий та особливо великий розмір). Як свідчить аналіз матеріалів судової практики щодо особи суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна, в значній частині випадків злочин, передбачений ст. 270-1 КК вчиняється групою осіб за попередньою змовою. У 2015 році цей показник склав 33 %. Вивчення матеріалів досудового слідства та статистичних звітів дозволяє підтвердити й інший важливий аспект, а саме актуальність наголосу законодавцем на такій кваліфікуючій обставині як повторність, враховуючи те, що у 50 % випадках у особи, щоприлягалася до кримінальної відповідальності за ст. 270-1 КК України встановлено не зняту або не погашену судимість за попередні злочини [150, с. 98]. Не менш важливою для даної категорії злочинних посягань, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням майна та інших об'єктів є скоєння вказаних правопорушень у стані алкогольного сп'яніння, а також із залученням неповнолітніх. Показник залучення неповнолітніх у скоєння даної категорії протиправних посягань стабільно тримається в межах 3% [140].

Таким чином, використання кваліфікованих ознак у досліджуваному складі кримінального правопорушення, їх уточнення та розширення дозволить більш точно врахувати типову ступінь суспільної небезпеки скоєного та особливості окремих протиправних посягань на об'єкти житлово-комунального господарства, що в цілому дозволить ефективніше реалізувати цілі та завдання кримінального законодавства у сфері реалізації кримінальної відповідальності.

2.2. Проблемні питання реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Розглянувши питання законодавчої диференціації кримінальної відповідальності логічним є дослідити проблеми її практичної реалізації в контексті захисту об'єктів житлово-комунального господарства від протиправних посягань. Розуміння кримінальної відповідальності в контексті вітчизняної доктрини кримінального права залишає значне коло питань щодо сутності та змісту зазначеного правового явища [6, с. 245-246; 57; 60, с. 152; 88, с. 8-9; 89, 47-48]. Не містить відповідь і чинне кримінальне законодавство. Безпосередньо у Кримінальному кодексі неодноразово вживається термін кримінальна відповідальність (ст. ст. 2, 21, 22, 29, 30 КК України), однак питання щодо його змістовних ознак, на відміну від того ж покарання, законодавець залишив на обговорення науковцям-криміналістам. В очікуванні прийняття нового кримінального законодавства з'явилися додаткові підстави пошкваллення дискусії щодо змісту та ознак кримінальної відповідальності. Так в проекті кримінального кодексу визначено, що кримінальною відповідальністю є покарання та судимість, які застосовуються до особи, засудженої за кримінальне правопорушення (ст. 3.1.3 Проекту) [125]. Це в черговий раз повертає нас до дискусії з приводу схожості та відмінності між поняттями кримінальна відповідальність та покарання.

Не маючи чіткої відповіді на перше питання, в наукових колах продовжується дискусія і щодо форм реалізації кримінальної відповідальності. Не вдаючись в полеміку стосовно аргументів щодо змісту та ознак кримінальної відповідальності вважаємо за доцільне підтримати тих науковців, які визнають кримінальну відповідальність одним з видів юридичної відповідальності, що полягає у вимушеному зазнаванні особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, державного осуду, а також передбачених КК обмежень особистого, майнового або іншого характеру, що визначаються обвинувальним вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави [66]. Підкріплюється такий погляд на сутність кримінальної відповідальності і рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99 в якому зазначається, що кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Запропоноване визначення кримінальної відповідальності дозволяє виділити три основні форми її реалізації [179, с. 345-346].

Перша, найбільш типова форма реалізації кримінальної відповідальності полягає в засудженні особи з призначенням їй покарання з його реальним відбуванням. У даному разі до змісту конкретизованої та реальної кримінальної відповідальності належать два основних елементи кримінальної відповідальності: державний осуд та призначення покарання, а також його реальне відбування, після якого особа певний час має судимість (за виключенням скоєння кримінального проступку). Відповідно до ч. 1 ст. 88 КК України, особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання обвинувальним вироком суду законної сили, протягом усього строку відбування покарання та ще, як правило, певний час після його відбуття – до моменту погашення або зняття судимості.

Як зазначалося вище, найбільш типова форма реалізації кримінальної відповідальності не є достатньо розповсюдженою у контексті застосування кримінального закону до осіб, що вчинили умисне знищення або пошкодження об'єктів житло-комунального господарства. Досить частим явищем є відмова від реального застосування покарання з боку суду стосовно засудженого за скоєне. Певним чином це пов'язано з недосконалістю та колізіями, що виникають під час практичного застосування санкцій ст. 270-1 КК України. Слід визнати, що проблема вибору й побудови законодавцем оптимальних санкцій залишається одним з найактуальніших питань кримінально-правової політики держави. Відповідно до чинного законодавства за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства без обтяжуючих обставин передбачено штраф від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк. Частина 2 та 3 ст. 270-1 КК України, враховуючи кваліфікуючі обставини, передбачають покарання лише у виді позбавлення волі строком від трьох до восьми років та від п'яти до дванадцяти років відповідно.

Штраф як основний або додатковий вид покарання передбачається за різноманітні види кримінальних правопорушень і може бути призначений як за корисливі, так й за інші категорії протиправних діянь. Відзначимо, що у 2001 році питома вага застосування судами покарання у виді штрафу як основного покарання відносно загальної кількості призначених кримінальних покарань складала лише 6,8%, однак починаючи з 2010 року цей показник не опускався нижче 14%, а у 2019 взагалі склав понад 30%. Наведені дані свідчать про перехід штрафу за останнє десятиліття до розряду найбільш вживаних судами видів покарання, особливо коли мова йдеться про проступки та нетяжкі злочини. На цьому тлі, застосування позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у якості основного виду покарання складає незначні 0,01%, при цьому, у 2017 році не

зафіксовано жодного вироку з застосуванням даного виду покарання. Аналогічні показники застосування українськими судами деяких інших видів основних покарань, зокрема виправних робіт та арешту. Так, починаючи з 2014 року виправні роботи присуджувалися лише у 0,1-0,2% випадків від загальної кількості всіх призначених судами покарань. Аналогічна ситуація спостерігається щодо арешту, який у 2016 році призначався лише у 3,79% випадків від загальної кількості призначених судами покарань [141]. Стосовно останнього виду покарань слід додати, що відповідно до закону України № 3342-IX від 23.08.2023 р. «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» даний вид покарання переведений у категорію спеціальних і може бути застосований лише до військовослужбовців [155].

Таким чином, на перший погляд, штраф виступає достатнім і необхідним видом покарання за нетяжкий злочин, пов'язаний з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства. З іншого боку, реформування системи розрахунку визначення неоподаткованого мінімуму доходів громадян для кримінального та адміністративного права створило суттєві диспропорції стосовно співвідношення розміру заподіяних збитків як підстави притягнення до кримінальної відповідальності з розміром покарання у виді штрафу, як відповідної реакції держави на кримінальне правопорушення певного характеру та ступеню тяжкості. Слід нагадати, що з 2004 року порядок визначення майнової шкоди зазнав змін [164]. На сьогодні, згідно з податковим законодавством, якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для їх застосування використовується сума в розмірі 17 грн., за винятком норм адміністративного та кримінального законодавства у частині кваліфікації правопорушень або злочинів, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги. Тобто, під час кваліфікації кримінальних

правопорушень, визначаючи розмір шкоди, потрібно враховувати розмір податкової соціальної пільги, а не неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Формула визначення розміру соціальної податкової пільги міститься у Податковому кодексі України. Відповідно, для кваліфікації кримінального правопорушення в 2024 р. одна соціальна пільга дорівнює 1514 грн. (50% від 3028 грн. – прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого державним бюджетом на 2024 р.) [52, с. 75]. Таким чином, для аналізованого нами злочину мінімальний розмір заподіяної майнової шкоди у 2024 р. повинен становити 454 200 грн. (300 x 1514 грн.). Як результат, в законодавстві створена ситуація, при якій сума збитків, як підстава притягнення до кримінальної відповідальності складає декілька десятків тисяч грн, однак покарання, що передбачає реакцію держави на відповідне правопорушення складає лише кілька тисяч грн.

Констатуємо, що поняття неоподатковуваний мінімум доходів громадян має два значення. Перше стосується питань кваліфікації, друге розміру покарання у виді штрафу. І якщо перше значення, відповідно до Податкового кодексу зазнає щорічного коригування в залежності від економічного стану в країні та доходів населення, то в другому випадку неоподатковуваний мінімум залишається незмінним з моменту набрання чинності кримінального закону у 2001 році. Створено ситуацію, при якій розмір збитків, заподіяний кримінальним правопорушенням значно перевищує покарання за це правопорушення. Так, у кримінальному провадженні № 615/2/12 встановлено, що особа_1 та особа_2 за попередньою домовленістю викрали кришки люків та кільця з оглядових колодязів водогінної мережі, яка є об'єктом житлово-комунального господарства, заподіявши матеріальну шкоду власнику мережі на загальну суму 5628,49 грн [15]. При цьому штраф, передбачений за вказані дії санкцією ч. 1 ст. 270-1 КК України складає максимально лише 4250 грн. Тому, погодитися з позицією учених про те, що штраф не є відкупом за вчинення злочину та засобом відшкодування збитків потерпілому і не може бути рівним або більшим від розміру заподіяного

збитку можемо лише частково [104, с. 20]. Враховуючи той факт, що штраф є законним засобом стягнення грошових коштів належних засудженому, його розмір безумовно повинен корелюватися в залежності від інфляції, зростання доходів населення, економічної ситуації в країні, а також розміру заподіяних збитків. Підтверджує наші висновки і порівняння існуючих санкцій за інші види умисного знищення об'єктів кримінально-правової охорони. Так, за умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) або об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України) розмір штрафу встановлений на рівні від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Враховуючи, що об'єктом ст. 270-1 КК України є громадська безпека, а відносини власності виступають лише додатковим факультативним об'єктом штраф у розмірі від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян виглядає значно невідповідним ступеню суспільної небезпеки даного злочину. Крім того, якщо підвищений розмір штрафу передбачений лише за майнову шкоду у великому розмірі (ст. 194 КК України), то не досить зрозумілим виглядає рішення законодавця щодо зменшення його розміру у випадку наявності двох альтернативних видів наслідків у ст. 270-1 КК України – майнової шкоди у великому розмірі або небезпеки для життя чи здоров'я. При тому, що визначений законодавцем розмір заподіяних майнових збитків є більшим саме за ст. 270-1 КК України. У зв'язку з цим, пропонується підвищити розмір покарання у виді штрафу до розміру загальної норми про умисне знищення або пошкодження майна.

Ще гіршою, в питанні реалізації цілей покарання, виглядає ситуація з призначенням іншого виду покарання у виді виправних робіт за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. У науці кримінального права давно точаться дискусії з приводу обґрунтованості існування цього виду покарання. У кримінальному кодексі України 2001 р. значно – на 39% – скоротилася кількість санкцій, що передбачають покарання у вигляді виправних робіт. Якщо в КК УРСР 1960 р.

вони були у 202 санкціях (34,7 %), то в новому КК України – лише в 123, що становить лише 17,6 % від загальної кількості санкцій. Ці зміни повною мірою відображають складне становище цього виду покарання, яке у сучасних складних соціально-економічних умовах поступово втрачає своє колишнє значення й уже не в змозі відігравати роль основної альтернативи покаранню у вигляді позбавлення волі. Так, якщо у 2001 р. кількість засуджених, яким було призначено покарання у виді виправних робіт склала 11392 особи (тобто кожному десятому суд обирав даний вид покарання), то у 2019 році цим видом покарання було охоплено лише 65 осіб (0,09%). Вищеописана ситуація пов'язана з декількома чинниками. По-перше, це загальне зменшення кількості складів кримінальних правопорушень за які передбачене даний вид покарання, як було зазначено вище, майже у 2 рази. По-друге, це економічна ситуація в країні, яка утворилася за останні 20 років. Так, проаналізований масив кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК України дає підстави стверджувати, що абсолютна більшість правопорушників офіційно не була працевлаштована. Корелюються зазначені показники також із загальними показниками засуджених в Україні, а також кількісними показниками безробіття в Україні. Зокрема, показник безробіття в Україні за останні роки (до 2022 р.) складав не менше 10% від загальної кількості населення (понад 300 тис. безробітних) [128].

Підтверджуються вказані висновки й іншими даними. Згідно відомостей Верховного Суду загальна кількість засуджених у 2019-2020 рр. склала 70 тис. осіб (70375 у 2019 р. та 67519 у 2020 р.), і абсолютна більшість з засуджених, понад 50 тис. осіб (51812 у 2019 р. та 50778 у 2020 р.) виявилися працездатними, які не працювали і не навчалися [139]. Тобто, більше 75% засуджених у 2020 р. на момент засудження не працювали, а тому, таким категоріям злочинців неможливо було призначити покарання у виді виправних робіт.

Вказане означає необхідність відмови від даного виду покарання. Реальною альтернативою на сьогодні може виступити новий вид покарання у

вигляді пробаційного нагляду. Строк такого покарання доцільно встановити на строк від трьох до п'яти років.

Наступний вид покарання за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства – обмеження волі на строк до трьох років. У 2001 році запровадження покарання у виді обмеження волі позиціонувалася як реальна альтернатива позбавленню волі на певний строк з обов'язковим залученням засудженого до праці. Його поява (покарання у виді обмеження волі) насамперед мало на меті зменшити негативний вплив позбавлення волі, зокрема – стосовно осіб, які вчинили злочини невеликої та середньої тяжкості. Пошук українським законодавцем альтернатив позбавленню волі цілком відповідає положенням міжнародних норм і стандартів, які Україна ратифікувала та зобов'язалась виконувати (Токійські правила) [105, с. 170]. З іншого боку, значна частина криміналістів стверджує, що арешт та обмеження волі складають окремі привілейовані види покарання у виді позбавлення волі на певний строк [85, с. 140]. Як зазначає О. В. Лисодед, незважаючи на те, що згідно із Законом України від 11 липня 2001 р. № 2636-III «Про внесення змін до Виправно-трудоного кодексу України» установами в яких засуджені відбувають покарання у виді обмеження волі визначено виправні центри [Закон України від 11.07.2001 р. № 2636-III «Про внесення змін до Виправно-трудоного кодексу України». Офіційний вісник України. 2001. № 33. Ст. 1523], жодного виправного центру для виконання такого покарання в країні не побудовано, а виправними центрами стали колонії-поселення [85, с. 141]. Таким чином, виправні центри за своєю організаційною структурою не відрізняються від колоній мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, а порядок і умови виконання в них покарання у виді обмеження волі аналогічні порядку й умовам виконання покарання у виді позбавлення волі у цих колоніях [176, с. 3-13].

На сьогодні, даний вид покарання сформульований законодавцем у 345 санкціях Особливої частини. На жаль, значна поширеність у санкціях статей

Особливої частини КК України даного виду покарання особливо не вплинула на його кількісні показники безпосереднього застосування національними судами. Більше того, спостерігається поступове зниження кількості призначених покарань у виді обмеження волі. Якщо у 2002 р. даний вид покарання був застосований до 3121 засуджених, то вже у 2019 році лише до 827 осіб [69, с. 64]. Таким чином, питома вага даного виду покарання у загальній кількості призначених покарань коливається в межах 1-2 відсотків. Не спостерігається застосування даного виду покарання судами і в процесі засудження осіб за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства [38].

Слід зазначити, що у 2020 р. міністр юстиції Д. Малюська наголошував на необхідності подальшого реформування пенітенціарної системи та ліквідації обмеження волі як різновиду покарання. В розробленому Міністерством юстиції законопроектом планувалося замінити даний вид покарання пробаційним наглядом [11]. Однак, як зазвичай, на етапі розгляду декількох законопроектів відбулась певна зміна в підходах до реформування системи кримінальних покарань [122; 123]. Відповідно до закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» запровадження нового виду покарання у виді пробаційного нагляду супроводжувалося практичною ліквідацією іншого виду покарання, а саме арешту. Таким чином, незважаючи на всі недоліки розглядуваного виду покарання, обмеження волі залишається основним видом покарання у чинному кримінальному законодавстві [155].

Враховуючи низку підтримку з боку судових органів даного виду покарання за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, а також значну поширеність звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) за вказані злочини, пропонуємо замінити даний вид покарання громадськими роботами, що в цілому більш точно віддзеркалює ступінь суспільної небезпечності

скоєного та можливості досягнення цілей покарання, визначених у законі. Розмір такого покарання повинен складати від шістдесяти до двохсот сорока годин.

Найбільш суворий вид покарання за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства полягає у позбавленні волі засудженого за ч. 1 ст. 270-1 КК на строк до трьох років, за ч. 2 – на строк від трьох до восьми років, за ч. 3 - на строк від п'яти до дванадцяти років. Попередній аналіз альтернатив позбавленню волі за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства у виді штрафу, виправних робіт або обмеження волі свідчить про їх певну невідповідність характеру та ступеню досліджуваного злочинного діяння, а також загальній низькій ефективності. Таким чином, штраф та позбавлення волі на певний строк залишаються найбільш поширеними покараннями не лише за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, але й стосовно більшості інших видів протиправних посягань. Так, штраф за останні 20 років, як зазначалося вище, в середньому складає 20% від загальної кількості призначених покарань (при цьому у 2019 р. цей показник склав 30,4%) [69, с. 54]. Застосування ж позбавлення волі на певний строк, навпаки, знизилося з 66,2% у 2001 р. до 18,8% у 2019 р., але продовжує залишатися одним з найпоширеніших видів покарань [69, с. 66]. Аналіз кількісних показників призначення інших видів покарань дозволяє стверджувати, що на інші види покарань призначених за скоєння злочину припадає не більше 10% від загальної кількості застосування всіх видів покарань [69, с. 54-69]. Нагадаємо, що за останні роки питома вага в загальній кількості призначених покарань у виді обмеження волі складає приблизно 1-2%, а виправних робіт знаходиться в межах математичної похибки. Таким чином, проведений аналіз щодо застосування національними судами покарань за скоєння злочину, передбаченого ст. 270-1 КК відображає загальні тенденції сучасних проблем застосування кримінальних покарань в Україні. Саме ці мотиви, на нашу думку, покладені законодавцем в пошук

нових альтернатив традиційним покаранням [155]. В той же час, виходячи з цілей покарання та завдань із запобігання злочинності, слід визнати, що покарання у виді позбавлення волі, а в багатьох випадках й інші традиційні види покарань навряд чи сприяють виправленню засуджених. Підтверджують вказані висновки також статистичні дані щодо кількості засуджених осіб, які вчинили нове кримінальне правопорушення маючи незняту або непогашену судимість. У 2009 р. цей показник склав 25,1% (36764) від загальної кількості засуджених, а у 2019 р. 24,9% (17488) [69, с. 49]. Це означає, що кожний четвертий засуджений, маючи незняту або непогашену судимість продовжив свою злочинну діяльність. Зазначені негативні тенденції повністю підтверджені матеріалами судових проваджень за ст. 270-1 КК України. Так, Овруцьким районним судом Житомирської області раніше судиму за ч. 2 ст. 185 КК України до 3 років 5 місяців позбавлення волі особу_4 засуджено за крадіжку каналізаційних люків та умисне пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства за сукупністю злочинів ч. 2 ст. 185 та ч.1 ст. 270-1 КК України до 1 року позбавлення волі [18]. Якщо ж врахувати кількість засуджених, які вже притягалися до кримінальної відповідальності, але мають зняту або погашену судимість, то цей показник стане значно вищим.

Друга форма реалізації кримінальної відповідальності полягає в засудженні особи з призначенням їй покарання, від реального відбування якого вона звільняється з можливістю застосування інших заходів кримінально-правового впливу. За прикладом ч. 1 ст. 75 КК України, якщо суд при призначенні покарання дійде висновку про можливість виправлення засудженого без його реального відбування, він може прийняти рішення про звільнення особи від відбування покарання з випробуванням. Відповідно до ч. 2 тієї ж статті, суд також приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання вини, якщо сторонами угоди узгоджено покарання та звільнення від його відбування з випробуванням. У цих випадках суд

ухвалює рішення про звільнення засудженого від відбування призначеного покарання, якщо він протягом визначеного іспитового строку не вчинить нового кримінального правопорушення і виконає покладені на нього обов'язки, передбачені ст. 76 КК України, зокрема:

1) періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації;

2) повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання.

Також, на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, суд може додатково покласти такі обов'язки:

1) попросити публічно або в іншій формі пробачення у потерпілого;

2) не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації;

3) працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано відповідну посаду (роботу);

4) виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою;

5) пройти курс лікування від розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб;

6) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля.

В цьому разі конкретизована кримінальна відповідальність особи, окрім осуду, містить як покарання, так і заходи, що застосовуються замість нього при умовному звільненні від покарання. Реальна ж кримінальна відповідальність особи в оптимальному для неї варіанті (ч. 1 ст. 78 КК України) містить виключно заходи, що застосовуються замість покарання (ст. 76 КК України), а також судимість (пункти 1 і 2 ст. 89 КК України). Так, якщо протягом визначеного іспитового строку засуджений не вчинить нового

кримінального правопорушення і виконає покладені на нього обов'язки суд ухвалює рішення звільнити засудженого від відбування призначеного покарання. У випадку, якщо засуджений не виконує покладені на нього обов'язки або систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про його небажання стати на шлях виправлення, суд направляє його для відбування призначеного покарання (ч. 2 ст. 78 КК України). В цьому разі реальна кримінальна відповідальність особи доповнюється покаранням і фактично включає в себе усі три заходи.

Слід визнати, що друга форма реалізації кримінальної відповідальності за злочини проти об'єктів житлово-комунального господарства є найбільш поширеною у практиці суду першої інстанції. Так, вироком Народицького районного суду Житомирської області засуджено ОСОБА_3 за повторне викрадення чужого майна, а також умисне пошкодження об'єкту кабельної каналізації ПАТ «Укртелеком» за ч. 1 ст. 185, ч. 1 ст. 270-1, ч. 2 ст. 185 КК України та призначено покарання за сукупністю злочинів у виді 4 років позбавлення волі. В силу ст. ст. 75, 76 КК України рішенням цього ж суду ОСОБА_3 була звільнена від відбування покарання з випробуванням і з іспитовим строком 2 роки [14]. В цілому, зазначені тенденції корелюються з загальнонаціональними даними щодо кількості осіб, звільнених від відбування покарання за ст. 75 КК України. Згідно зі статистичними даними, кількість осіб, звільнених від покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) за останні 10 років складає близько 40%. Це означає, що практично кожен другий засуджений звільняється від реального відбуття призначеного судом покарання [69, с. 74].

Третя форма реалізації кримінальної відповідальності полягає в осуді особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, без призначення їй покарання. Така форма реалізації кримінальної відповідальності передбачена, зокрема, ч. 4 ст. 74 КК України, відповідно до якої «особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, може бути за вироком суду звільнена від покарання, якщо буде визнано, що з

урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною». Крім того, відповідно до ч. 5 цієї ж статті: «Особа також може бути за вироком суду звільнена від покарання на підставах, передбачених статтею 49 цього Кодексу». Таким же чином реалізується кримінальна відповідальність у випадку вчинення злочину неповнолітнім, якщо суд дійде висновку про недоцільність застосування покарання (ч. 1 ст. 105 КК України). В цьому разі суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру. До зазначеної форми реалізації кримінальної відповідальності не належить головний її правообмежувальний захід – покарання. Кримінальна відповідальність при такій формі її реалізації представлена лише одним заходом – осудом, однак і він з'являється й одночасно втрачає своє кримінально-правове значення в момент набрання вироком законної сили.

Третя форма реалізації кримінальної відповідальності не знайшла свого відображення в практиці застосування кримінального закону про відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства і в Єдиному державному реєстрі не зафіксовано жодного випадку притягнення до кримінальної відповідальності за вказаний злочин без призначення покарання.

Висновки до розділу II

Аналіз сучасних тенденцій у змінах криміногенної обстановки в Україні в умовах війни підтверджує висновки науковців про суттєву загрозу соціально-економічному розвитку нашої держави та її національній безпеці. Зазначене потребує нових підходів як до питань реформування судової та правоохоронної систем, так і до посилення ефективності кримінального законодавства. Одним із напрямків посилення ефективності кримінального закону є диференціація кримінальної відповідальності.

Диференціація полягає в розробці на рівні закону такого розмаїття заходів кримінально-правового характеру, яке найбільшою мірою

відповідало б різноманітності типів злочинів та осіб, які їх вчиняють. Суб'єктом такої диференціації відповідальності виступає законодавець, а її підставою – тип злочину й тип особи, яка його вчинила.

Диференціація кримінальної відповідальності може відбуватися за нормами як Загальної, так і Особливої частини. У Загальній частині Кримінального кодексу вона здійснюється за допомогою інституту звільнення від кримінальної відповідальності (розділ IX), а також норм про призначення покарання за незакінчений злочин і за наявності обставин, що пом'якшують покарання (ст. ст. 68, 69-1 КК України). В Особливій частині це робиться здебільшого за допомогою кваліфікованих та привілейованих складів кримінальних правопорушень.

У разі наявності підстав до звільнення від кримінальної відповідальності слід ураховувати постулат про те, що за своєю суттю звільнення є скоріше винятком, ніж нормою, й за загальним правилом наслідком злочину є притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Якщо така міра відповідальності в більшості випадків виявляється надто суворою, доречно ставити питання про декриміналізацію самого діяння, наприклад про його переведення в розряд проступків або адміністративних правопорушень. Масове звільнення від кримінальної відповідальності нівелює саму сутність кримінальної відповідальності, стирає грань між злочином і проступком.

Незважаючи на достатньо широкі законодавчі можливості диференціації кримінальної відповідальності, градація (поділ) особливостей та ступеню суспільної небезпечності скоєного й особи винного за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства суттєво обмежена внаслідок визначених у законі форми вини та тяжкості даного виду посягання.

Віднісши вказану групу діянь до категорії умисних злочинів закон суттєво обмежив можливості застосування окремих видів звільнень від кримінальної відповідальності, передбачених розділом IX Загальної частини

КК України. Крім того, взаємозв'язок умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства із крадіжкою та іншими видами викрадення майна, що на практиці досить часто утворюють ідеальну сукупність виключають можливість звільнення від кримінальної відповідальності за умовою, передбаченою ст. 47 або ст. 48 КК України як діяння, що вчинене особою вперше.

За таких умов, звільнення від кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства допускається лише у випадках, передбачених ст. 49 КК України.

Аналіз кваліфікуючих ознак досліджуваного злочину підтвердив необхідність розширення підстав диференціації кримінальної відповідальності за рахунок спеціальної повторності та співучасті. Запропоновані зміни сприятимуть врахуванню типового ступеня суспільної небезпечності скоєного й особливостей окремих злочинних посягань на об'єкти житлово-комунального господарства, що в цілому дозволить ефективніше реалізувати цілі та завдання кримінального законодавства у сфері реалізації кримінальної відповідальності.

Найбільш типовою формою реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства виявляється форма за якою винній особі призначається покарання від реального відбування якого останній звільняється на підставі ст. 75 КК України.

У зв'язку з наведеними проблемами диференціації кримінальної відповідальності та обмеженим інструментарієм індивідуалізації покарання за умисне знищення та пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства спостерігається необґрунтоване поширення практики щодо звільнення від кримінальної відповідальності за підставами, передбаченими ст. 75 КК України. Як свідчить аналіз судової практики, абсолютна більшість засуджених за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства звільнялися від реального відбування покарання

з випробуванням. Вказані тенденції підтверджуються загальнокримінальною судовою практикою, згідно якої показник кількості осіб, звільнених від покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) складає близько 40-50% від загальної кількості засуджених

З урахуванням наукового аналізу санкції за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства та судової практики з питань призначення покарань за вказані кримінальні правопорушення, констатуємо невідповідність встановлених у ст. 270-1 КК України видів та розмірів покарань цілям, передбаченим у ст. 50 КК України.

Зокрема, незначні розміри штрафу за вказаний злочин є суттєво меншими від реально заподіяних збитків і практично не відповідають сучасним соціально-економічним реаліям, а враховуючи, що більшість засуджених за цією статтею є непрацюючими або такими, що не мають основного доходу, штраф та виправні роботи як основні види покарання залишаються декларативними, виконання яких практично унеможлиблюються стосовно даної категорії осіб.

Звільнення засудженого за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства від відбування покарання у виді позбавлення волі свідчить про певну невідповідність міри покарання, запропонованої законом, загальному характеру суспільної небезпечності вказаного злочину. Ураховуючи той факт, що знищення та пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства мають відновлювальний характер та у багатьох випадках на практиці пов'язуються з найпростішими формами викрадення частин таких об'єктів, примусова ізоляція порушника за відсутності обтяжуючих обставин виглядає достатньо суворим і крайнім заходом.

Рекомендовано виключити з санкції ч. 1 ст. 270-1 КК України такий вид покарання як виправні роботи та обмеження волі і доповнити санкцію за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального

господарства покаранням у виді громадських робіт від шістдесяти до двохсот сорока годин і пробаційного нагляду строком від одного до п'яти років.

Розмір штрафу за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства встановити на рівні загальної норми про умисне знищення або пошкодження майна у розмірі від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Розділ III. Кримінологічна характеристика, детермінація та протидія умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства

3.1. Показники вимірювання умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Кримінологічне дослідження злочинного явища є одним з ключових в контексті розуміння соціальної природи протиправної поведінки, його причин та умов, поширеності та інших важливих для розробки попереджувальних заходів характеристик. На відміну від кримінально правового, кримінологічне дослідження пов'язане з аналізом не юридичних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого Особливою частиною КК України, а його кількісних та якісних показників як явища реальної дійсності.

На жаль, в кримінології не вироблено єдиного підходу щодо розуміння поняття та методики кримінологічних досліджень. В поглядах науковців відсутній консенсус щодо обсягу та змісту кримінологічного дослідження кримінального правопорушення. При проведенні таких досліджень вживається чимало понять, зокрема кримінологічна характеристика злочинності, структурний аналіз, кількісні та якісні показники злочинності. Більше того, дискусійними є не лише підходи щодо формулювання самого поняття, але й безпосередньо його змісту. Так, поняття «кримінологічна характеристика злочинів» в кримінологічній науці може тлумачитися як сукупність статистично значимих показників про злочинність (кримінальні правопорушення) і особистість злочинців, які відображають їх кількісний та структурний стан, а також ступінь їх суспільної небезпеки. В іншому випадку, до кримінологічно значущих ознак включають такі складники: 1) окремі ознаки складу кримінального правопорушення (об'єкт, механізм правопорушення, його причини та умови, мотив і мета, суспільно небезпечні наслідки; 2) відомості, що розкривають кримінологічну ситуацію вчинення кримінального правопорушення, середовище прояву протиправного діяння,

соціально-економічні умови; 3) ознаки, які визначають специфіку діяльності із запобігання кримінальним правопорушенням [55, с. 33]. На думку О. Тихонової за допомогою статистичних показників, математичних формул та розрахунків неможливо з'ясувати сутність злочинності та її детермінанти. Необхідно одночасно з кількісними ознаками злочинності аналізувати й усі інші процеси та явища в суспільстві, визначати їх взаємозв'язок та взаємозалежність [148, с. 248].

Таким чином, основними елементами кримінологічної характеристики усієї злочинності або окремого її виду є рівень, динаміка злочинності, коефіцієнти та ціна злочинності, а також її структура, характер та географія [55, с. 35; 7, с. 53.; 73).

Як зазначається в науковій літературі «детермінація злочинності – одне з центральних питань сучасної кримінології. Від розуміння і вирішення проблем кримінологічної детермінації залежить досягнення головної мети кримінології, якою виступає наукове обґрунтування рекомендацій щодо запобігання злочинності. У той же час, ефективність і результативність запобіжного впливу залежить від предметного його спрямування щодо конкретних зумовлених процесів, явищ, умов тощо». [45, с. 187]. Отже, визначення та виокремлення детермінант досліджуваного явища є обов'язковим елементом комплексного кримінологічного аналізу та формування пропозицій щодо вдосконалення запобіжного впливу та протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства.

Погоджуючись з висновком про те, що «детермінація злочинності – це відношення, взаємозв'язок та взаємодія між явищами, процесами, станами, подіями суспільного життя, що породжують та зумовлюють злочинність» [76, с. 118], в перебігу дослідження було встановлено, що криміногенні детермінанти умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства перебувають в різних площинах буття суспільства. Деякі з них мають зв'язок спричинення (причини), інші –

зумовлення (умови) або проявляються як кореляційні взаємозв'язки (прямі чи обернені).

Детермінанти умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства можуть проявлятися як прорахунки та недоліки правового, організаційно-управлінського, технічного, соціально-інформаційного характеру тощо.

Виходячи з цього було сформульовано спеціально-кримінологічні заходи протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства, які розглянуті в наступних підрозділах роботи.

Слід визнати, що проведення комплексної кримінологічної характеристики будь-якого злочинного прояву є першим та чи не найважливішим етапом протидії злочинній діяльності. Здійснюючи спробу кримінологічного аналізу умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства слід зважити на той факт, що зазначене порушення є однією з низки спеціальних норм, пов'язаних з умисним пошкодженням або знищенням чужого майна [98; 133]. У зв'язку з цим, нами було прийнято рішення розширити межі нашого дослідження судовою та слідчою практикою не лише ст. 270-1 КК України, а також в певних випадках ст. ст. 194, 194-1, 277 КК України, враховуючи не лише їхнє співвідношення як загальної та спеціальних норм, але й тотожність та, на думку окремих дослідників, штучність виділення з загальної зазначених спеціальних норм, в тому числі тих, що стосуються відповідальності за умисне знищення або пошкодження шляхів сполучення або об'єктів електроенергетики. До такого рішення ми прийшли внаслідок декількох причин. По-перше, глибокому кримінологічному дослідженню умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства перешкоджає недостатня судова та слідча практика. На сьогоднішній день в Єдиному державному реєстрі судових рішень розміщено близько 120 вироків, постанов або ухвал стосовно ст. 270-1 КК України. По-друге, ст. 194 КК України є загальною нормою про відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого

майна, кримінологічні ознаки якого є ідентичними ознакам, передбаченим ст. 270-1 КК України, і в Єдиному державному реєстрі судових рішень знаходиться понад 537 вироків за вказаними кримінальними провадженнями, що суттєво підвищує репрезентативність напрацьованих висновків [39]. По-третє, враховуючи схожий характер злочинних посягань на власність, можна стверджувати про незначні відмінності в особливостях суб'єкта, спільних ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін перелічених складів кримінальних правопорушень.

В-четверте, аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак даних складів злочинів ще раз підтвердив можливість порівняння вказаних злочинів та екстраполяції висновків щодо характеристики особи злочинця, а також динаміки та темпів зростання злочинів даної групи. По-п'яте, як зазначають науковці, які досліджували проблему кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, статті 194-1, 270-1 та 272 КК України є дещо штучно створеними стосовно загальної норми про відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна і в значній мірі не мають відмінностей не лише в об'єктивній стороні, але й стосовно суб'єкту злочину, що потребує безумовного перегляду системи кримінально-правових норм у даній сфері, з можливістю їхнього об'єднання та перенесення до розділу VI Особливої частини КК [98, с. 23]. Таким чином, враховуючи однорідний характер злочинних посягань, передбачених ст. ст. 194, 194-1, 270-1, 272 КК України, їх спрямованість на один об'єкт, ідентичність суб'єктів злочинних посягань, наявність більш розгалуженої судової практики за ст. 194 КК України, а також значну кількість спірних рішень стосовно кваліфікації злочинних посягань за вказаними статтями, нами було прийнято рішення щодо можливості використання та в окремих випадках узагальнення кількісних та якісних показників даної групи злочинів, яке дозволило виробити не тільки більш репрезентативні висновки, але й врахувати індивідуальні особливості окремих злочинних діянь та осіб, що їх вчинили. Також у процесі підготовки

роботи використовувались результати досліджень кримінологічної характеристики, в тому числі особи умисного знищення або пошкодження майна окремих категорій потерпілих, зокрема працівників правоохоронних органів, суддів, журналістів, депутатів.

За загальним правилом, рівень злочинності є її кількісним показником, який є сумою вчинених кримінальних правопорушень та осіб, що їх вчинили, за певний проміжок часу на певній території [32, с. 19; 34, с. 32]. Встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства пов'язане з прийняттям закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» N 2924-VI від 13 січня 2011 року [153]. З цього року, з'являються перші статистичні дані щодо кількості зареєстрованих злочинів проти об'єктів житлово-комунального господарства. У таблиці 3.1 наведено рівень вчинення кримінальних правопорушень, які мають ознаки умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства за 2011–2023 роки.

Таблиця 3.1

Кількість облікованих кримінальних правопорушень та виявлених осіб, що їх вчинили, за ст. ст. 194, 194-1, 270 КК України за період 2011–2023 р. р.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Усього
Ст. 194-1	18/*	6/*	9/*	33/0	13/3	9/0	8/0	16/0	14/5	14/0	11/0	8/0	5/1	164/9
Ст. 194-1	8/*	484/*	434/*	372/43	243/9	242/4	216/50	125/10	85/3	69/8	60/0	33/0	41/11	2412/138
Ст. 270	83/9/*	153/1/*	300/7/*	4582/153	3226/114	3105/103	2714/110	2551/113	2653/163	2157/217	1542/262	783/150	762/224	29452/1609

19														
4														

* відсутні дані

У чисельнику таблиці зазначено кількість облікованих кримінальних правопорушень, а у знаменнику – кількість виявлених осіб, що їх вчинили. Так, у 2011 році було зареєстровано 18 кримінальних правопорушень за ст. 270-1 КК України. Всього, з 2011 по 2023 рік було зареєстровано 164 злочинів, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства. Найбільша кількість зареєстрованих злочинів цієї категорії припадає на 2014 рік (33 правопорушення). Своєю чергою, за весь час існування у КК України статті 270-1 за порушеними кримінальними провадженнями було виявлено та пред'явлено підозру 9 особам. Виходячи з наведених вище статистичних даних, в Україні у 18 разів менше виявлених злочинців, ніж кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України. Це може говорити або про неефективність роботи правоохоронних органів з протидії даному явищу, або ж про недосконалість законодавчого визначення вказаного злочинного діяння. Схожою для порівняння виявляється ситуація в питаннях розкриття злочинів, передбачених ст. ст. 194 та 194-1 КК України. Так, з зареєстрованих за період з 2014 року по 2023 рік 1486 злочинів, передбачених ст. 197-1 КК України пред'явлено підозру 128 особам, що в 11 разів менше ніж виявлених кримінальних правопорушень. Скоєння 24075 випадків умисного знищення або пошкодження чужого майна (ст. 194 КК України) за той же період дозволило правоохоронним органам виявити лише 1609 осіб, винних у вчиненні даного правопорушення, що майже у 14 разів менше від зареєстрованих посягань. Ще гіршою виглядає ситуація з передачею кримінальних проваджень та виявлених порушників до суду з зазначеної категорії правопорушень – лише 3 у 2015 році та 4 у 2019 році. Одним з пояснень такої ситуації може бути кількість закритих кримінальних проваджень за відсутності події або складу кримінального правопорушення.

Зокрема, у 2023 році порушено 5 кримінальних проваджень за умисне знищення або пошкодження майна, і стільки ж кримінальних проваджень було закрито за п.п. 1, 2, 4-1, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України. Схожа ситуація спостерігалась і у 2020-2022 роках, а також попередніх роках.

Кількість кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК України закритих за п.п. 1, 2, 4-1, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Кількість кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК України закритих за п. п. 1, 2, 4-1, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України

Роки	Кількість облікованих кримінальних порушень за ст. 270-1 КК	Кількість закритих кримінальних проваджень за п.п. 1, 2, 4-1, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України.
2013	9	*
2014	33	13
2015	13	10
2016	9	5
2017	8	14
2018	16	5
2019	14	6
2020	14	6
2021	11	7
2022	8	5
2023	5	5

* відсутні дані

Це означає, що під час досудового розслідування з певних причин слідчі органи не в змозі не тільки встановити особу, що вчинила вказані правопорушення, але й у випадках, коли пред'явлено підозру встановити провину особи та зібрати доказову базу для передачі справи до суду.

Аналізуючи отримані дані, а також визначені у пояснювальній записці до законопроекту № 6505 від 09.06.2010 Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві [121] аргументи про необхідність прийняття закону про відповідальність за умисне знищення або

пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства не можемо обійти увагою таке поняття як латентність злочинності. Термін «латентний» походить від латинського *latens (latentis)* і тлумачиться як прихований, невидимий [134]. Науковці досить часто порівнюють латентну злочинність з айсбергом, де зареєстрована злочинність представляє собою лише незначну «видиму» поверхню айсберга, а інша «більша» частина залишається прихованою (невідомою) від суспільства [55, с. 43]. За висновками О. М. Литвака до 90 % злочинності не знаходить відображення у відомостях офіційної статистики [84, с. 63]. На жаль, єдиного підходу до визначення поняття латентної злочинності не вироблено досі, що ускладнює формулювання зазначеного поняття. Не заглиблюючись у наукову дискусію пропонуємо визначати латентну злочинність як сукупність фактично вчинених, однак не виявлених або таких, що внаслідок інших певних обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, кримінальних правопорушень, відомості про які у зв'язку з цим не висвітлюються в офіційній кримінально-правовій статистичній звітності [55, с. 43; 99, с. 102].

Розрізняють три види латентної злочинності: 1) природна латентність, коли про факт вчинення кримінального правопорушення не відомо ані правоохоронним органам, ані посадовим особам, свідкам або потерпілим; 2) штучна латентність, коли про факт вчинення кримінального правопорушення відомо правоохоронним органам або іншим особам, які не повідомляють про це відповідним органам; 3) прикордонна (змішана) латентність має місце у випадку, коли посадовим або іншим особам відомо про факт вчинення правопорушення, але через неясність ситуації або неправильну її оцінку чи небажання самих правоохоронних органів реєстрація порушення не відбувається [55, с. 43; 32, с. 27-28; 7, с. 54]. Проведене дослідження щодо умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства дозволяє віднести його до злочинів з прикордонною латентністю. Сам факт скоєння даного правопорушення в більшості випадків

стає відомим правоохоронним органам внаслідок небезпек, які виникають у суб'єктів господарювання під час здійснення їхньої господарської діяльності. Інше питання, яка правова оцінка надається даним правопорушенням. Так, під час розгляду Корольовським районним судом м. Житомира встановлено факт таємного систематичного викрадення ОСОБА_4 ліфтового обладнання. Крім таємного викрадення майна ОСОБА_4 пред'явлено обвинувачення за умисне пошкодження об'єкту житлово-комунального господарства (ч. 1 ст. 270-1 КК України). Однак, крім констатації факту про наявність зазначених дій з пошкодження об'єкту житлово-комунального господарства у рішенні суду не роз'яснено мотивів вказаного рішення, а також не підтверджено факту заподіяння матеріальної шкоди у великому розмірі або спричинення розукомплектуванням обладнання небезпеки для життя чи здоров'я людей [169]. Це означає, що відсутність усталеної судової практики та відповідних наукових та практичних роз'яснення з питань правозастосування зазначеної категорії справ може призводити до різної правової оцінки правопорушень у зазначеній сфері з боку правоохоронних та судових органів. Про вказане свідчить і мінімальна кількість спрямованих до суду справ навіть з врахуванням тієї незначної кількості порушених кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК України та пред'явлених за результатами їхнього розслідування підозр. Так, з порушених у 2015 р. 13 кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК України направлено до суду з обвинувальним висновком лише 3, у 2019 році з 14 порушених кримінальних проваджень за цією ж статтею до суду було спрямовано лише 4.

Коефіцієнт злочинності є співвідношенням кількості кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили, до чисельності населення країни або її відповідного регіону з розрахунку на заздалегідь обумовлену кількість населення – на 100 тис. або на 1 тис. осіб. Розрізняють два види коефіцієнтів злочинності:

а) коефіцієнт інтенсивності злочинності населення. Він є показником того, як злочинність впливає на населення країни чи певного регіону. У

процесі кримінологічної характеристики будь-якого злочинного явища використовують спеціальні або деталізовані коефіцієнти злочинної активності [70]. Коефіцієнт злочинності обчислюється шляхом поділу абсолютного показника стану злочинності (кількість зареєстрованих злочинів, кількість виявлених осіб, які їх вчинили тощо) на кількість населення, що проживає на певній території в певний період часу та множенням на певну стандартну кількість населення.

Вибір величини стандартної кількості населення залежить від чисельності жителів певної територіальної одиниці, наочності репрезентації цього показника та зручності його порівняння з аналогічними даними щодо інших територіальних одиниць. Для великих територіальних одиниць (країна, область, велике місто) коефіцієнти розраховують на 100 тис. населення, для середніх (район, місто) – на 10 тис., для мікрорайонів, підприємств тощо – 1 тис.

Кількість населення фіксують органи статистики на певну дату поточного року. Якщо період, за який здійснюється аналіз, становить рік або більше, для розрахунку коефіцієнта може бути взята кількість населення на початок року, на кінець року або середньорічна кількість населення (сума кількості населення на початок та кінець року, поділена на два) [70].

Для розрахунку коефіцієнту кримінально-протиправного умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства використовуватимемо кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України відносно населення України станом на початок звітної періоду відповідно до відомостей Державної служби статистики [174]. Дані щодо злочинної інтенсивності кримінальних правопорушень, які мають ознаки умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства та передбачені ст. 270-1 КК України, наведені в таблиці 3.3.

Коефіцієнт вчинення кримінальних правопорушень, які мають ознаки умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Роки	Чисельність постійного населення (на 1 січня, тис. осіб) за даними Держстату України	Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України	Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 194 КК України	Коефіцієнт злочинної інтенсивності, злочинів на 100 тис. осіб (ст. 270-1 КК)	Коефіцієнт злочинної інтенсивності, злочинів на 100 тис. осіб (ст. 194 КК)
2013	45439,8	9	300	19,8	660,2
2014	45426,2	33	4582	72,6	10086,6
2015	42928,9	13	3226	30,2	6461,1
2016	42760,5	9	3105	21	7261,3
2017	42584,5	8	2714	18,7	6373,2
2018	42386,4	16	2551	37,7	6018,4
2019	42153,2	14	2653	33,2	6293,7
2020	41902,4	14	2157	33,4	5147,6
2021	41588,4	11	1542	26,4	3707,7
2022	41167,3	8	783	19,4	1901,9
2023	36700,0*	5	762	13,6	2076,2

Джерело: Офіс Генерального прокурора: статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування та про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2013–2023 роки.

- 2023 рік згідно з даними Фонду народонаселення ООН

Для отримання більш точної інформації щодо коефіцієнту злочинності у сфері умисного знищення чужого майна та порівняння з особливою формою знищення або пошкодження певних майнових об'єктів до вказаної таблиці віднесено дані щодо злочинних посягань, передбачених ст. 194 КК України.

Грунтуючись на наведених даних, можна констатувати, що найвищим коефіцієнт був саме у 2014 році, коли кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов'язаних як з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України), так і з простим умисним знищенням або пошкодженням майна (ст. 194 КК України) була найбільшою. В цьому, 2014 році зазначений показник склав 72,6 на 100 тис. населення для умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства та 10086,6 на 100 тис. населення для умисного знищення або пошкодження майна відповідно.

б) коефіцієнт злочинної активності населення, який відображає його кримінальну активність. Для розрахунку цього показника беруть кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень або осіб притягнутих до кримінальної відповідальності за певний період часу на певній території, чисельність кримінально активного населення, яке проживає на цій території, яке досягло 14 років, тобто віку, з якого передбачена кримінальна відповідальність.

Коефіцієнт злочинної активності населення за період із 2014 до 2020 року визначено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Коефіцієнт злочинної активності населення у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 194 та 270-1 КК України

Роки	Чисельність постійного населення (старше 14 років) за даними Держстату України	Кількість виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачених ст. ст. 194, 270-1 КК України	Коефіцієнт злочинної інтенсивності, злочинів на 100 тис. осіб	Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України	Коефіцієнт злочинної інтенсивності, злочинів на 100 тис. осіб
2014	31606,4	153	484,0	33	104,4
2015	29634,7	117	394,8	13	43,8
2016	29327,7	103	351,2	9	30,6
2017	29011,9	110	379,1	8	27,5

2018	28719,0	113	393,4	16	55,7
2019	28468,0	168	590,1	14	49,1
2020	28199,5	217	769,5	14	49,6

Враховуючи, що кількість осіб притягнутих до кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства знаходиться в межах математичної похибки даний показник розраховувався як сума кількості осіб, яким пред'явлено підозру за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України) та умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) Як вбачається із розрахунків, найвищою кримінальна активність населення України з цієї категорії справ спостерігається також у 2014 році (104 особи на 100 тис. населення) (додаток 4).

Показник, який відображає зміни рівня, структури та інтенсивності злочинності протягом певного періоду часу на певній території, є його динамікою [4, с. 68].

Так, згідно зі статистичною інформацією про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності офісу Генерального прокурору, за період із січня до грудня 2011 року всього обліковано 865 кримінальних правопорушень проти об'єктів власності, що пов'язані з умисним знищенням або пошкодженням чужого майна, у тому числі об'єктів житлово-комунального господарства, з яких передбачених ст. 270-1 КК України – 18 випадків, за ст. 194-1 КК України – 8 випадків, за ст. 194 КК України – 839 випадків.

Протягом 2012 року кількість зазначених кримінальних правопорушень становила за ст. 270-1 КК України – 6 випадків, за ст. 194-1 КК України – 484 випадка, за ст. 194 КК України – 1531 випадок.

Із січня до грудня 2013 року правоохоронними органами було зареєстровано за ст. 270-1 КК України – 9 кримінальних правопорушень, за

ст. 194-1 КК України – 434 кримінальних правопорушення, за ст. 194 КК України – 3007 кримінальних правопорушення.

У 2014 році спостерігається суттєве підвищення кількості облікованих правопорушень за ст. 270-1 КК України – 33 випадки (найвищий показник за всі роки звітності) та ст. 194 КК України – 4582 випадки (найвищий показник за 2011-2024 роки звітності) і незначне зменшення за ст. 194-1 КК України – 372 випадки.

У 2015 році обліковано 3482 кримінальних правопорушень за вказаними статтями, з них за ст. 270-1 КК України – 13 кримінальних правопорушення, за ст. 194-1 КК України – 243 кримінальних правопорушення, за ст. 194 КК України – 3226 кримінальних правопорушення.

Упродовж 2016 року порушено кримінальних проваджень за умисне знищення чужого майна та об'єктів житлово-комунального господарства і електроенергетики 3356, з них за ст. 270-1 КК України – 9 випадків, за ст. 194-1 КК України – 242 випадка, за ст. 194 КК України – 3105 випадка.

Із січня по грудень 2017 року обліковано 2938 кримінальних правопорушень, з них за ст. 270-1 КК України – 8 випадків, за ст. 194-1 КК України – 216 випадків, за ст. 194 КК України – 2714 випадка.

У 2018 році обліковано 2692 кримінальних правопорушення за вказаними статтями, з них за ст. 270-1 КК України – 16 кримінальних правопорушень, за ст. 194-1 КК України – 125 кримінальних правопорушення, за ст. 194 КК України – 2551 кримінальних правопорушення.

Протягом 2019 року кількість зазначених кримінальних правопорушень становила 2653 випадків, зокрема за ст. 270-1 КК України – 14 випадків, за ст. 194-1 КК України – 85 випадків, за ст. 194 КК України – 2653 випадок.

Упродовж 2020 року порушено кримінальних проваджень за умисне знищення чужого майна та об'єктів житлово-комунального господарства і електроенергетики 2240, з них за ст. 270-1 КК України – 14 випадків, за ст. 194-1 КК України – 69 випадків, за ст. 194 КК України – 2157 випадків.

Із січня по грудень 2021 року обліковано 1613 кримінальних правопорушення, з них за ст. 270-1 КК України – 11 випадків, за ст. 194-1 КК України – 60 випадків, за ст. 194 КК України – 1542 випадка.

Протягом 2022 року кількість зазначених кримінальних правопорушень становила 824 випадка, зокрема за ст. 270-1 КК України – 8 випадків, за ст. 194-1 КК України – 33 випадка, за ст. 194 КК України – 783 випадка.

Протягом 2023 року кількість зазначених кримінальних правопорушень становила 808 випадків, зокрема за ст. 270-1 КК України – 5 випадків, за ст. 194-1 КК України – 41 випадок, за ст. 194 КК України – 762 випадка.

Таким чином, аналіз статистичної звітності свідчить про наявність точки максимального зростання кількості облікованих кримінальних правопорушень у сфері умисного знищення чужого майна та об'єктів житлово-комунального господарства пік якої припадає на 2014 рік. В подальшому спостерігається суттєве зниження кількості облікованих кримінальних правопорушень як за ст. 270-1 КК України, так і за іншими статтями про умисне знищення або пошкодження чужого майна, що простежується в побудованих графіках (рис. 3.1, 3.2, 3.3).

Рис 3.1

Рис.3.2

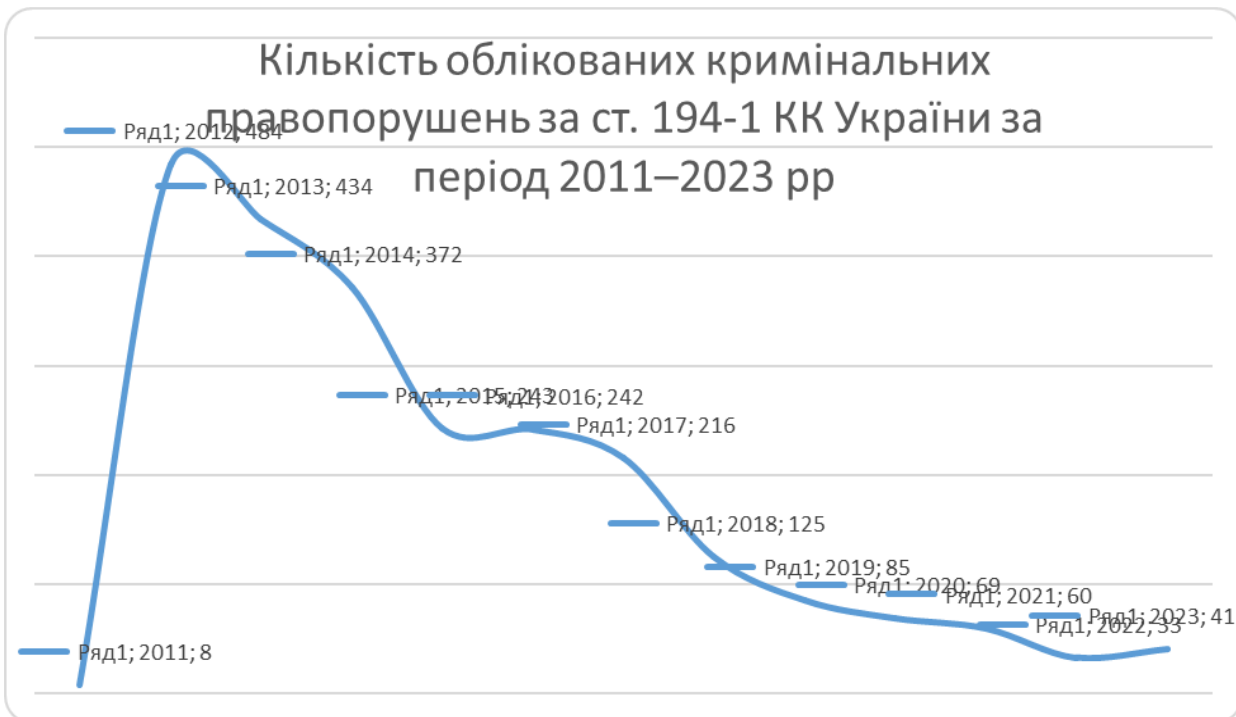

Рис.3.3

Черговою кількісною ознакою, за якою аналізується злочинна поведінка є його ціна, тобто людські, економічні, соціальні, моральні та інші негативні наслідки, які настають для держави і суспільства внаслідок скоєння певного виду кримінальних правопорушень.

Обчислюючи цей показник, до уваги беруть розміри матеріальної шкоди, завданої злочинами, витрати на відновлення знищеного або пошкодженого майна, витрати на лікування потерпілих та відновлення їхнього здоров'я, витрати на утримання відповідних установ і правоохоронних органів, що здійснюють боротьбу зі злочинністю [1].

Аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 270-1, 194-1, 194 КК України дозволяє стверджувати, що законодавець передбачив різноманітні за характером наслідки умисного знищення або пошкодження об'єктів власності, в тому числі об'єктів житлово-комунального господарства та електроенергетики. Так, склади вищезгаданих злочинів передбачають наслідки у вигляді заподіяння шкоди власності, здоров'ю та життю людей, а також порушення нормального функціонування підприємств, установ, організацій, в тому числі житлово-комунального господарства. Вказана палітра можливої суспільної шкоди говорить про достатньо високу ціну злочинів вказаної групи.

Так, згідно пояснювальної записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» поширення в країні випадків травмування та загибелі громадян напряду пов'язані із умисним пошкодженням сторонніми особами об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі:

- крадіжки кришок люків і решіток інженерних мереж, призводять до падіння людей в колодязі та оглядові камери;

- перебудова або пошкодження систем вентиляції та газодимоходів в жилих багатоквартирних будинках, обладнаних газовими водонагрівальними колонками і газовими котлами, призводить до отруєння мешканців квартир продуктами згорання газу;

- крадіжки та пошкодження обладнання на системах протипожежної автоматики, пожежних гідрантів та димовидалення в багатьох жилих будинках підвищеної поверховості виводять ці системи із робочого стану,

унемоżliвлюють своєчасне оповіщення мешканців та гасіння пожеж і становлять потенційну загрозу життю людей;

- пошкодження електрощитових в житлових будинках та на прибудинковій території стають причинами чисельних нещасних випадків травмування громадян;

- пошкодження та викрадення ліфтового обладнання стало причиною непоодиноких випадків травмування та загибелі громадян, що підвищує небезпеку проживання в житлових будинках;

- зберігання вибухонебезпечних речовин, газових балонів, тощо в житлових будинках спричинили вибухи, обвали конструкцій та людські жертви;

- пошкодження конструкцій багатоквартирних житлових будинків через самочинно виконувані роботи із перепланування та переобладнання квартир призводить до передчасного руйнування конструкцій, обвалів частин будинків і травмування їх мешканців, тощо [121].

Крім заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, значної проблемою залишаються матеріальні збитки від зазначених злочинів. На жаль, в більшості випадків, враховуючи особливості складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України слідчі та судові органи або взагалі відмовляються від фіксації матеріальних збитків злочинного діяння, або вказують лише на вартість частини викраденого майна, що стало причиною пошкодження об'єкту житлово-комунального господарства. У першому випадку, мова йде про встановлення ознак об'єктивної сторони через наслідки у вигляді спричинення небезпеки для життя чи здоров'я людей. В такому разі, встановлення матеріальної шкоди та її розміру не впливає на визнання злочинним та караним діяння і не вимагає процесуального доказування. В іншому, встановлюючи обставини вчиненого злочину та заподіяні матеріальні збитки суди наголошують лише на вартості майна, яке було викрадене під час розукомплектування об'єкту житлово-комунального господарства. Так, Народицьким районним судом

Житомирської області засуджено ОСОБА_1 та ОСОБА_2 за ст.ст. 185 ч. 1, 270-1 ч. 1 КК України за систематичне розкрадання кришок люків каналізаційних водопровідних мереж, які є об'єктом житлово-комунального господарства на загальну суму 5628,49 грн. На думку суду, внаслідок викрадення кришок люків ОСОБА_1 та ОСОБА_2 пошкоджено об'єкти житлово-комунального господарства, однак ні сум збитків, ні сум необхідних на відновлення зазначених систем у рішенні суду не зазначається [15].

Крім кількісних показників злочинності злочинність має також і свою якісну характеристику. Більшість кількісних і якісних показників злочинності взаємопов'язані (наприклад, рівень і структура злочинності), і лише комплексне їх вивчення дає уявлення про загальний стан злочинності. Розпочнемо зі структури злочинності як її якісної характеристики. Ознакою, яка розкриває внутрішні аспекти злочинності, різні види та форми кримінальних правопорушень, вчинених на певній території протягом певного проміжку часу, є структура злочинності [135, с. 144].

Враховуючи низький відсоток злочинів проти об'єктів житлово-комунального господарства в нашій роботі пропонуємо структуру злочинів, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів власності та інших об'єктів житлово-комунального господарства розкрити через відсоткове співвідношення умисного знищення або пошкодження чужого майна в структурі всієї злочинності за період 2011 – 2023 років, а також розрахуємо відсоток «умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» серед кримінальних правопорушень, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням чужого майна.

Так, згідно з **додатком Б** відсоток протиправного умисного знищення або пошкодження чужого майна у співвідношенні до загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень за 2011 рік (515833) становив 0,16%; у 2012 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 443665, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна 0,35%; у 2013 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 563560,

а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна становив вже 0,53%; у 2014 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 529139, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,87 %; у 2015 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 565182, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,57 %; у 2016 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 522604, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,59 %; у 2017 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 523911, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,52 %; у 2018 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 487133, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,52 %; у 2019 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 444130, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,60 %; у 2020 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 360622, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,60 %; у 2021 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 321443, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,48 %; у 2022 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 362636, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,22 %; у 2023 році загальна кількість кримінальних правопорушень становила 475595, а відсоток умисних знищень або пошкоджень чужого майна – 0,16 %.

Таким чином, за останні 10 років спостереження та фіксації питома вага умисних знищень та пошкоджень чужого майна стосовно загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень склала в середньому 0,5-0,6%. Найбільшу кількість зафіксованих кримінальних правопорушень зазначеної категорії спостерігалася у 2014 році (0,87%), що на нашу думку пов'язано з подіями, які відбувалися в державі у 2013-2014 році (захоплення державних будівель, знищення державного та комунального майна). В той же час, за останні 3 роки спостерігається суттєве зменшення питомої ваги вказаних

правопорушень, яке у 2023 році склало лише 0,16% від загальної кількості облікованих злочинів і проступків.

Для більш точного відображення якісних показників саме умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства пропонуємо розглянути співвідношення даного злочину до загальної норми про відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна (додаток В). Так, у 2011 році обліковано 18 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 2,1% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2012 році обліковано 6 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,39% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2013 році обліковано 9 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,30% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2014 році обліковано 33 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,72% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2015 році обліковано 13 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,40% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2016 році обліковано 9 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,29% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2017 році обліковано 8 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,29% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2018 році обліковано 16 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,62% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2019 році обліковано 14 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,53% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2020 році обліковано 14

кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,65% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2021 році обліковано 11 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,71% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2022 році обліковано 8 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 1,02% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна; у 2023 році обліковано 5 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК України, що складає лише 0,66% від загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна.

Як бачимо, найбільший показник співвідношення умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства по відношенню до кількості умисного знищення або пошкодження чужого майна зафіксовано у 2022 році (1,02%). Важливо також зазначити, що на відміну від тенденції зниження питомої ваги злочинів, спрямованих на знищення чужого майна стосовно загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень, спостерігається зворотна тенденція стосовно умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. За останні три роки спостерігається стала тенденція збільшення питомої ваги злочинів, передбачених ст. 270-1 КК України від загальної кількості облікованих умисних знищень або пошкоджень чужого майна.

Примітно, що хоча у 2014 році абсолютна кількість умисних знищень або пошкоджень об'єктів житлово-комунального господарства була найвищою, однак питома вага до кількості умисного знищення або пошкодження чужого майна склала лише 0,72%, що говорить про незначний вплив подій у державі у 2014 році на злочинність, пов'язану саме з пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства.

Наступною якісною характеристикою злочинності є її географія, тобто визначення місця вчинення тих чи тих кримінальних правопорушень (країна,

регіон, населений пункт тощо). За допомогою цієї якісної ознаки можна з'ясувати напрямки переміщення злочинців, регіональні відмінності в реакціях на злочинність [1, с. 183]. Стосовно досліджуваної категорії злочинних посягань та їх географічного поширення слід відзначити певну умовність отриманих результатів. Враховуючи незначну кількість облікованих правопорушень даної категорії (164 кримінальних провадження) та ще меншу кількість справ із встановленням підозрюваних (9 проваджень з 2014 по 2023 роки) слід відзначити складність встановлення та дослідження даної кримінологічної ознаки. Тим не менш, в єдиному державному реєстрі міститься 14 судових рішень (вироків та ухвал) за ст. 270-1 КК України. Абсолютна більшість вироків за даною категорією справ розглянута Народицьким та Овруцьким районними судами Житомирської області (9 вироків) по одному судами Донецької, Харківської, Полтавської, Хмельницької та Житомирської областей. В більшості випадків вказані злочини вчинені в невеликих районних містах, стосовно об'єктів житлово-комунального господарства не обладнаних охороною, схожим способом та у відсутності свідків.

Ще одним якісним показником злочинності є її характер, який визначають на основі аналізу її структури. Так, питома вага кримінальних правопорушень різного ступеня тяжкості в загальній кількості визначають їх характер і, по суті, ступінь суспільної небезпеки злочинності [73].

Злочини, пов'язані з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства можна класифікувати за різними критеріями. Для того, щоб зрозуміти ступінь суспільної небезпеки таких діянь, їх диференціюють за ступенем тяжкості. За такою ознакою виділяють:

- нетяжкі злочини, до яких відносяться діяння, передбачені ч. 1 ст. 270-1 КК України – це діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

- тяжкі злочини, до яких відносяться діяння, передбачені ч. 2 ст. 270-1 КК України – це діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

- особливо тяжкі злочини, до яких відносяться діяння, перераховані у ч. 3 ст. 270-1 КК України – це діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі [163].

Зазначаємо, що абсолютна більшість спрямованих до суду кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК України стосується скоєння нетяжких злочинів, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства.

Таким чином, враховуючи вищенаведене, кількісні та якісні показники умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства як кримінально-протиправного явища дають змогу з'ясувати динаміку та географію поширення цього явища, його структуру та дослідити характерні особливості осіб, які вчиняють вказані кримінальні правопорушення. Також варто наголосити на тому, що правоохоронні органи у звітах надають переважно кількісну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням майна та інших об'єктів (зокрема передбачених ст. ст. 194, 194-1, 270-1 КК України). Вважаємо, що такі звіти не є повноцінними та комплексними, адже в них зовсім не враховано якісні показники злочинних явищ, зокрема й злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України. Натомість урахування таких показників дасть змогу більш ефективно й активно попереджувати зазначені посягання як основну загрозу створення небезпеки громадській безпеці, а також державній та комунальній власності.

3.2. Детермінація та кримінологічна характеристика особи умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Центральним елементом кримінологічної характеристики злочину беззаперечно залишається особа злочинця. Поряд з аналізом кримінально-правових ознак суб'єкта злочину важливим для розуміння особливостей механізму вчинення злочинного посягання, розроблення заходів протидії та запобігання є дослідження особи злочинця умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства [71, с. 79; 170, с. 165]. Одним із вагомих аргументів на користь такої позиції слугують вимоги КПК України, адже встановлення даних, які характеризують особу обвинуваченого, є одним із елементів предмета доказування (ст. 91 КПК). До того ж, особа злочинця зумовлює вибір ним конкретних способів, засобів, умов, обстановки вчинення злочину, свідчить про причини обрання ним злочинної поведінки тощо. На думку І. В. Сукач, дані про суб'єктів кримінальних правопорушень мають важливе значення для розкриття змісту злочинної діяльності [142, с. 152]. А це, в свою чергу, впливає на індивідуалізацію кримінальної відповідальності та обґрунтування можливих пропозицій щодо її подальшої диференціації.

В навчальній літературі усталеною є думка, що «особа злочинця вивчається за сукупністю ознак та індивідуальних рис, якостей, властивостей і станів, що характеризують його з різних сторін: як члена суспільства, соціальних груп та об'єднань, суб'єкта діяльності і соціальної взаємодії, носія стереотипних поглядів, цінностей і культури, а також індивіда, – з неповторним внутрішнім світом, особисто значущими потребами та інтересами, домінуючими рисами характеру та іншими психофізіологічними особливостями, уродженими і набутими у процесі виховання і життєдіяльності. Вивчення злочинців підпорядковано конкретним дослідницьким завданням, що спрямовують науковий пошук» [76, с. 105].

Як зазначалося у підрозділі 3.1, здійснюючи спробу кримінологічного аналізу суб'єкту умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-

комунального господарства нами було прийнято рішення розширити межі нашого дослідження судовою та слідчою практикою не лише ст. 270-1 КК України, а також ст. ст. 194, 194-1, 277 КК України, враховуючи не лише їхнє співвідношення як загальної та спеціальних норм, але й тотожність та, в окремих випадках, штучність виділення з загальної зазначених спеціальних норм, в тому числі тих, що стосуються відповідальності за умисне знищення або пошкодження шляхів сполучення або об'єктів електроенергетики. Аналіз основних характеристик суб'єктів даних злочинів ще раз підтвердив можливість порівняння вказаних складів злочинів та екстраполяції висновків щодо характеристики особи злочинця, передбачених ст. 194, 194-1, та 272 КК України на особу злочинця, передбаченого ст. 270-1 КК України (зокрема, відповідно до кримінального правового аналізу вищеперелічених складів кримінальних правопорушень можемо констатувати про відповідність ознак об'єктивної сторони, що полягає в умисному знищенні або пошкодженні чужого майна, відповідність суспільно небезпечних наслідків як підстави кримінальної відповідальності, а також кримінально-правових характеристик суб'єкту кримінальних діянь).

Як показав аналіз особи суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна, на підставі вивчення матеріалів судової практики, в значній частині випадків злочин, передбачений ст. 270-1 КК вчиняється групою осіб за попередньою змовою. Це кардинально відрізняє вказаний злочин від діянь, пов'язаних із знищенням або пошкодженням майна окремих категорій осіб, зокрема, працівників правоохоронних органів, які практично завжди вчиняються одноосібно [172]. Така відмінність в кількості учасників злочину безпосередньо пов'язана з предметом посягання, визначеного у ст. 270-1 КК України та ціллю, яку переслідують правопорушники, зокрема розукомплектування і подальше викрадення частин об'єктів житлово-комунального господарства. Згідно даних Офісу Генерального прокурора за останні 10 років кількість умисних знищень або пошкоджень майна вчинених групою осіб (ст. 194 КК України) вар'юється в межах 10-20%. В той же час,

скоєння спеціальних складів умисного знищення чужого майна (ст. 194-1, 270-1 КК), в окремі роки перевищувала 80%.

У 80% випадків умисне знищення та пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства вчиняється особами чоловічої статі, тоді як жінки вчиняють такі діяння лише в 20 % випадків.

Важливе значення має також вікова характеристика злочинців. Більшість злочинів у сфері знищення або пошкодження майна вчиняється віковою групою зрілого віку 30-50 років, значна частина з яких є розлученими або не одруженими (60%). Характерною ознакою скоєння зазначеної групи злочинів (194-1, 270-1 КК України) одруженими є наявність в сім'ї малолітніх дітей та намір отримати додатковий дохід від злочинної діяльності. Особи, які є молодшими за 18 років, вкрай рідко вчиняють вказані злочини. Кількість неповнолітніх, які приймають участь в умисному знищенні або пошкодженні об'єктів житлово-комунального господарства є незначною і складає 2-5% від загальної кількості злочинців.

Понад 90% суб'єктів даного посягання на момент вчинення злочину були непрацюючими. Щодо рівня освіти, то за результатами нашого дослідження в 80 % випадків – винні особи мали повну загальну середню, в 12 % випадків – базову вищу освіту, при цьому в 8 % не вдалося встановити відомості щодо освіти винної особи. Проте, виходячи з наявної інформації, можна дійти висновку, що особи, які вчиняють злочини передбачені ст. ст. 194, 194-1, 270-1 КК, належать до категорії злочинців з низьким рівнем освіти.

Стосовно наявності судимості в осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 270-1 КК, то вона наявна у кожного другого (50%). Характерною ознакою осіб з наявною або погашеною судимістю є категорія злочинів за якими останні були засуджені. В усіх випадках попередня судимість пов'язана із вчиненням крадіжок та інших видів незаконного заволодіння чужим майном.

3.3. Заходи протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства

Уся діяльність з протидії злочинності реалізується через систему загально-соціальних і спеціально-кримінологічних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню протиправних діянь (тих, що вже скоєні або готуються чи вже почалися), виявленні винних осіб та притягненні їх до відповідальності [12, с. 139; 175, с. 229].

Ураховуючи певну обмеженість обсягу дисертаційного дослідження та беручи до уваги той факт, що загально-соціальні заходи протидії кримінальних правопорушень проти власності, в тому числі, пов'язаних з умисним пошкодженням або знищенням чужого майна є достатньо розробленими вважаємо за доцільне зосередити свою увагу на розробці системи спеціально-кримінологічних заходів протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства [75; 4; 72; 45; 74; 138].

Важливим для формування системи протидії злочинності є усвідомлення його цілісності та стратегічної спрямованості. При цьому підтримано точку зору, що «стратегії протидії злочинності можна вважати узагальнюючу, якісно нову модель взаємодії засобів стримування дезінтеграції нестабільного середовища, сформовану для забезпечення кримінологічної безпеки, підтримання правового порядку, захисту особи, суспільства і держави від загроз злочинності на основі визначених цілей (критеріїв) та оптимального розподілу матеріальних і соціальних ресурсів» [138, с. 18]

Виходячи з того, що «протидія злочинності є специфічною галуззю соціального управління, а не безсистемним, хаотичним набором різноманітних заходів» [5, с. 174] було запропоновано цілісну систему спеціально-кримінологічних заходів протидії досліджуваним злочинам.

Під спеціально-кримінологічними заходами протидії злочинності слід розуміти цілеспрямовану діяльність державних органів, громадських формувань, суть якої полягає у впливі на певні криміногенні процеси та явища, на їх причини та умови виникнення, а також усунення та нейтралізацію або послаблення [72; 45]. Спеціально-кримінологічні заходи

протидії злочинам розробляються та здійснюються стосовно різних видів злочинів та типів злочинної поведінки, у відповідності до сфер суспільного життя, соціальних груп, тощо, оскільки для заходів, що розглядаються, характерні певні особливості причин та умов вчинення злочинів. Спеціально-кримінологічна протидія органічно доповнює загальний рівень превентивної діяльності. У даному випадку необхідно підкреслити, що спеціально-кримінологічні заходи протидії мають певні обмеження у часі, а також направлені на досягнення конкретної, більш вузької, аніж загальносоціальні, мети. Саме тому, основний критерій, що допомагає відмежувати спеціальні та загальні заходи попередження вчинення злочинів – це цілеспрямованість. Основною метою спеціально-кримінологічної протидії є зниження рівня кількісних та якісних показників злочинності, тобто є вирішення вузьких, обмежених завдань, наприклад подолання певних причин та умов умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Як правильно зазначив К. П. Рубан, дії спеціально-кримінологічних заходів протидії на відміну від загально соціальних мають тактичне спрямування, а не стратегічне [129, с. 218].

Суб'єктами спеціальних кримінологічних заходів попередження злочинності виступають державні органи, громадські організації, приватні підприємства, установи, інші організації та окремі громадяни. Саме спеціальне призначення цих заходів і спрямованість їх на боротьбу зі злочинністю обумовлюють і особливості суб'єктів попередження [90, с. 220].

Для того, щоб спеціально-кримінологічні заходи попередження умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства мали найбільшу ефективність, перед їх плануванням необхідно не тільки виявити детермінанти вчинення вказаної категорії злочинів, але і детально дослідити особу злочинців, що схильні до вчинення злочинів, що розглядаються.

За вдалим визначенням Л. Т. Головічука «спеціально-кримінологічне запобігання злочинам це такий вид діяльності, що охоплює цілий комплекс

соціально-економічних, політичних, правових, організаційних та інших заходів, спрямованих на запобігання конкретним різновидам злочинів» [25, с. 156]. Запропоноване визначення досить чітко підкреслює вузьку направленість спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам, пов'язану із боротьбою з певними видами злочинів, а не із злочинністю взагалі, і в той же час, наголошується на взаємозв'язку спеціально-кримінологічних заходів з загальносоціальними (соціально-економічні, політичні тощо). У даному контексті є слушною думка М. В. Круміної, яка зазначає, що метою спеціально-кримінологічних заходів є недопущення вчинення реальних правопорушень та зупинення вже розпочатих [78, с. 52].

На підставі викладеного, зазначаємо, що основними ознаками спеціально-кримінологічних заходів попередження умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства визнаються:

- суб'єкти попередження, якими можуть виступати державні та недержавні організації, для яких здійснення профілактики кримінальних правопорушень є основним видом діяльності;
- спрямованість на подолання детермінант вчинення умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства;
- направленість заходів на припинення або недопущення вчинення конкретного кримінального правопорушення;
- особливий (спеціальний) характер заходів, в тому числі і оперативно-розшукових;
- взаємозв'язок із загальносоціальними заходами протидії вчиненню умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Згідно з цілями, завданнями та особливостями спеціально-кримінологічної протидії до заходів протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства слід відносити комплекс правових, технічних, організаційних та інформаційних заходів, що сприяють усуненню детермінант даного виду злочинності.

Що стосується правового напрямку протидії злочинності, його умовно можна поділити на дві складові. Перший стосується вдосконалення (модернізації) чинного законодавства, а другий безпосередньо використання вже існуючих засобів впливу на правопорушників та потенційних злочинців.

До останніх можна віднести:

– пропаганду законодавства відносно потенційних суб'єктів кримінальних правовідносин: потерпілих і правопорушників;

– дію на безпосередніх правопорушників шляхом застосування кримінально-правових заходів, передбачених ст. 270-1 КК України;

– схиляння правопорушників до добровільної відмови від доведення до кінця умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 17 КК України);

– сприяння соціальній адаптації осіб, які відбули покарання.

В цьому контексті важливим, на нашу думку, виявляється вплив виду і розміру покарання за вчинення умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Санкція ст. 270-1 КК України (залежно від тяжкості злочину та відповідно від частини статті) передбачає наступні чотири можливі види покарання:

- штраф від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 1 ст. 270-1 КК України);

- виправні роботи на строк до двох років (ч. 1 ст. 270-1 КК України);

- обмеження волі на строк до трьох років (ч. 1 ст. 270-1 КК України);

- позбавлення волі на строк до трьох років (ч. 1 ст. 270-1 КК України);

- позбавлення волі на строк від трьох до восьми років (ч. 2 ст. 270-1 КК України);

- позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років (ч. 3 ст. 270-1 КК України).

Зосередження більш детальної уваги на проблемі застосування кримінального покарання за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства під час виконання розділу II дисертації

дозволило зробити певні висновки стосовно ефективності та особливостей застосування покарань за вказаний злочин. Позбавлення волі на певний строк залишається найбільш поширеним видом покарання за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Однак, як зазначалося у попередньому розділі, при реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства спостерігається поширення випадків застосування судами інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України, що вказує на недосконалість системи покарання за вказаний злочин і свідчить про дуже низький загальний попереджувальний ефект реалізації кримінального покарання у сфері запобігання умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства. Більше того, слід звернути увагу і на той факт, що кожна друга особа, яка була притягнута до відповідальності за ст. 270-1 КК України вже мала судимість за аналогічний або однорідний злочин [150]. Тобто і спеціальна превенція, як свідчить статистика, не досягає поставлених завдань.

Деякі автори у якості вирішення зазначеної проблеми пропонують посилити покарання за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Так, на думку французьких фахівців досягнення успіхів у боротьбі зі злочинністю необхідні комплексні заходи, і насамперед – суворість покарання [27, с. 159]. Однак, досліджуючи проблематику покарання за ст. 270-1 КК України нами було встановлено, що санкції зазначеного злочину є досить суворими і подальше їх збільшення нічого, крім посилення кари та негативного економічного ефекту, не дасть. Отже, основні зусилля повинні концентруватися на вдосконаленні та заміні частини передбачених кримінальним законом покарань, а також усунені причин та умов, що знаходяться в площині недоліків діяльності правоохоронних і судових органів.

Що ж стосується реформування законодавства у сфері забезпечення кримінально-правової охорони об'єктів житлово-комунального господарства як складової правового напрямку спеціально-кримінологічного попередження, воно (реформування) безперечно є необхідним в світлі результатів проведеного дослідження в попередніх двох розділах. Це означає необхідність як вдосконалення складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України, так і новацій щодо існуючих видів покарань за вказане злочинне посягання. Запропоновані нами зміни дозволять підвищити ефективність роботи правоохоронних органів та суду в напрямку кримінально-правового забезпечення охорони об'єктів житлово-комунального господарства, а також уникнути існуючого на сьогодні суттєвого розриву між кількістю порушених кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК України та винесених вироків по зазначеним справам.

Іншими напрямами запобігання досліджуваному виду злочинності є система організаційних, технічних та інформаційних заходів. Об'єктами цих заходів є фактори, що детермінують вчинення умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

У свою чергу, вищеперелічені заходи видається за доцільне ранжувати залежно від виду суб'єкта запобіжної діяльності на дві групи:

- заходи, що вживаються спеціалізованими суб'єктами протидії;
- заходи, що вживаються власниками зазначених об'єктів житлово-комунального господарства.

До групи заходів технічного та організаційного характеру вчинюваних спеціалізованими суб'єктами слід включати:

- розробку технічних засобів попередження та виявлення правопорушників у сфері посягання на об'єкти житлово-комунального господарства (засоби сигналізації, відеоспостереження тощо);
- встановлення та забезпечення функціонування зазначених засобів протидії та виявлення правопорушень на найбільш важливих об'єктах житлово-комунального господарства;

- впровадження державних стандартів та технічних умов щодо забезпечення захисту вказаних об'єктів, зокрема використання антивандальних матеріалів, розробка конструкцій, що унеможлиблює розукомплектування предметів, що зазнають найбільшого криміногенного впливу;

- контроль за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності з прийняття та переробки чорних та кольорових металів, що включає в тому числі регулярні рейди з перевірки складських приміщень та майданчиків зберігання зазначених підприємств;

- розробка ефективної системи взаємодії правоохоронних органів держави, громадських організацій діяльність яких направлена на профілактику, упередження та припинення порушень у сфері житлово-комунального господарства;

- вдосконалення роботи правоохоронних органів з виявлення та усунення помилок правозастосовчої практики, розробки відповідних рекомендацій щодо розслідування вказаної групи злочинних посягань з метою суттєвого зменшення невідповідностей між кількістю порушених кримінальних проваджень та винесених вироків.

– посилення контролю над оперативним впливом чергових частин Національної поліції щодо розставляння сил і засобів, а також негайної передачі інформації про вчинені посягання на найбільш важливі об'єкти критичної інфраструктури, в тому числі житлово-комунального господарства;

– розробка маршрутів патрулювання екіпажами патрульної поліції найбільш важливих місць розміщення об'єктів житлово-комунального господарства, що знаходяться у зоні ризику криміногенного впливу для мінімізації можливості скоєння даного виду правопорушень;

- аналіз роботи слідчих підрозділів Національної поліції на предмет безпідставних відмов у порушенні кримінальних проваджень за ст. 270-1 КК

України у справах про викрадення чужого майна на об'єктах житлово-комунального господарства;

– перевірка осіб, що мають судимості за кримінальні правопорушення, пов'язані з посяганням на чуже майно, в тому числі викрадення майна та інших предметів з об'єктів житлово-комунального господарства та їх причетності до скоєння злочинів, передбачених ст. 270-1 КК України;

– виявлення наявних закономірностей у діях злочинців при здійсненні актів умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, виявлення найбільш ефективних заходів з боку працівників національної поліції, які б дозволяли розкривати злочини даної групи, а також отримання конкретної інформації для планування і проведення оперативно-розшукових та інших заходів щодо розкриття злочинів, а саме: здійснювати аналіз кримінальних справ за фактами розкритих і нерозкритих злочинів, передбачених ст. 270-1 КК України; та аналіз оперативної інформації, яка надходить від підрозділів кримінального розшуку;

– встановлення технічних точок контролю органів поліції охорони за несенням служби нарядами поліції, що забезпечить регулярне патрулювання криміногенних ділянок;

– проведення додаткових інструктажів з підвищення рівня професійної майстерності співробітниками кримінального розшуку для нарядів патрульної служби поліції перед заступанням на службу щодо проведення профілактичних оглядів найбільш важливих об'єктів житлово-комунального господарства з метою запобігання умисному знищенню або пошкодженню зазначених об'єктів;

До заходів технічного та організаційного характеру, що можуть проводитися власниками об'єктів житлово-комунального господарства слід відносити:

- впровадження технічних систем захисту об'єктів житлово-комунального господарства;

- впровадження режиму охорони та контролю доступу на об'єкти житлово-комунального господарства, що унеможливають вільний та безперешкодний доступ до вказаних об'єктів;

- сприяння самоорганізації власників та проживаючих або здійснюючих господарську діяльність на об'єктах житлово-комунального господарства до впровадження додаткових систем захисту зазначених об'єктів;

- забезпечення постійного моніторингу об'єктів житлово-комунального господарства на наявність пошкоджень, розукомплектацій, викрадень частин зазначених об'єктів;

- налагодження співпраці на комерційній основі зі службами поліції охорони та приватної охорони.

До інформаційних заходів, що сприяють попередженню знищень або пошкоджень об'єктів житлово-комунального господарства слід віднести:

- сприяння формуванню у населення негативного відношення до порушень об'єктів житлово-комунального господарства;

- проведення інформаційної роботи, в тому числі з об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків щодо посилення захисту об'єктів житлово-комунального господарства;

- розробку і розповсюдження в телевізійному ефірі, в соціальних мережах та на медіа-платформах циклу передач з питань суспільної шкідливості посягань на об'єкти житлово-комунального господарства, їх наслідків, необхідності впровадження технічних засобів контролю та алгоритму дій свідків та потерпілих зазначеної групи злочинів;

- підготовку матеріалів для засобів масової інформації (місцевої преси, радіо, телебачення) з питань попередження умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства;

- посилення реклами в медіа інформації з висвітлення можливостей підрозділів поліції охорони та служб приватної охорони в питаннях забезпечення надійного захисту об'єктів житлово-комунального господарства;

Слід зазначити, що значна кількість запобіжних заходів можуть здійснюватися лише при підвищенні добробуту громадян, стабільності економіки і наявності відповідних фінансів на проведення цих заходів.

У систему протидії злочинності, окрім вищезазначених елементів (об'єктів, змісту), входять суб'єкти запобіжної діяльності. До них, в першу чергу, належать органи, які безпосередньо розробляють та застосовують ті чи інші заходи протидії злочинним проявам. Особливе місце в цьому переліку займає Національна поліція, підрозділи якої, відповідно до закону України «Про національну поліцію» виконують наступні повноваження з протидії злочинності, зокрема:

- здійснюють превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

- виявляють причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

- вживають заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняють виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

- вживають заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

- здійснюють своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

- здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

- розшукують осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

–здійснюють охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також беруть участь у здійсненні державної охорони;

–здійснюють на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності.

Зрозуміло, що цей неповний перелік завдань має загальний характер у межах діяльності Національної поліції, але якщо конкретизувати відповідно до заходів протидії умисному знищенню або пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства, простежуються наступні особливо важливі напрямки такої діяльності:

- здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень на об'єктах критичної інфраструктури, в тому числі житлово-комунального господарства;

- виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, запровадження у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

- здійснення охорони об'єктів права державної власності, а також об'єктів права приватної і комунальної власності, в тому числі об'єктів житлово-комунального господарства.

На завершення, слід констатувати, що ефективний захист об'єктів житлово-комунального господарства від умисного знищення або пошкодження вимагає комплексного підходу, що поєднує інформаційні, технічні, організаційні та правові заходи. Важливо не лише створити надійні системи безпеки, але й забезпечити постійний контроль за їх функціонуванням, а також підтримувати актуальність законодавства відповідно до сучасних загроз. Загалом, лише синергія різних методів та засобів може забезпечити ефективне попередження випадків умисного знищення або пошкодження зазначених об'єктів. Це завдання є не тільки технічним, але й соціальною відповідальністю, оскільки захист об'єктів, що забезпечують функціонування об'єктів житлово-комунального господарства

є основою стабільності та сталого розвитку суспільства як в окремих регіонах, так і державі в цілому.

Висновки до розділу III

Враховуючи той факт, що умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства є однією з низки спеціальних норм, пов'язаних з умисним пошкодженням або знищенням чужого майна було прийнято рішення розширити межі дослідження судовою та слідчою практикою не лише ст. 270-1 КК України, а також в певних випадках ст. ст. 194, 194-1, 277 КК України. Таке рішення дозволило отримати більш репрезентативні дані щодо кількісних та якісних показників умисного знищення або пошкодження об'єктів кримінально-правової охорони.

На підставі отриманих статистичних даних проаналізовано наступні кількісні показники умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства: рівень вчинення кримінальних правопорушень, які мають ознаки умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, рівень судимості за вказаний злочин, ціна, тобто людські, економічні, соціальні, моральні та інші негативні наслідки, які настали в наслідок умисного знищення або пошкодження зазначених об'єктів в Україні, коефіцієнт інтенсивності злочинності населення, коефіцієнт злочинної активності населення, динаміку вчинення діянь, що мають ознаки сепаратизму.

Підтверджено, що кількісні показники умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в цілому корелюються з даними щодо інших видів умисних знищень або пошкоджень чужого майна (ст. ст. 194, 194-1 КК України).

Узагальнення отриманих даних свідчить про наявність точки максимального зростання кількості облікованих кримінальних правопорушень у сфері умисного знищення чужого майна та об'єктів житлово-комунального господарства пік якої припадає на 2014 рік. В подальшому спостерігається суттєве зниження кількості облікованих

кримінальних правопорушень як за ст. 270-1 КК України, так і за іншими статтями про умисне знищення або пошкодження чужого майна. Однак, незважаючи на значну кількість порушених кримінальних проваджень за дослідженими правопорушеннями достатньо низьким залишається відсоток їх розкриття, що може вказувати на суттєві проблеми законодавчої та правозастосовної практики, яка потребує свого вирішення.

Узагальнено також і якісні показники зазначеного явища, зокрема структуру(через відсоткове співвідношення злочинів, пов'язаних з умисним знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства та іншого майна в структурі всієї злочинності за період 2011–2023 років, а також розраховано відсоток умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства серед усіх злочинів, пов'язаних зі знищенням та пошкодженням чужого майна та інших об'єктів власності), географію досліджуваного злочину, його характер.

Вивчено основні соціально-демографічні (стать, освіта, рід занять, національність, сімейний статус, чи були на утриманні неповнолітні діти, а також населений пункт та регіон проживання), кримінально-правові ознаки(наявність судимості, вчинення злочину самотійно чи групою осіб, мотивація злочинної діяльності, спосіб її вчинення, вид та міра покарання, ставлення особи до вчинених нею дій) та морально-психологічні (погляди особи, її світогляд, емоційні та вольові якості, рівень культури, менталітет) ознаки особи умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в Україні.

Підводячи підсумок розгляду особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 270-1 КК, можна стверджувати, що вона характеризується наявністю середньої освіти і низьким рівнем інтелектуальних здібностей, вік таких осіб зазвичай перевищує 30 років, а стать переважно чоловіча. Зазначені особи в своїй більшості не мають постійного доходу, а також мають попередню судимість за злочини, пов'язані з незаконним заволодінням чужим майном.

Під спеціально-кримінологічними заходами попередження злочинності слід розуміти цілеспрямовану діяльність державних органів, громадських формувань, суть якої полягає у впливі на певні криміногенні процеси та явища, на їх причини та умови виникнення, а також усунення та нейтралізацію або послаблення.

До таких заходів протидії слід відносити комплекс правових, технічних, організаційних та інформаційних заходів, що сприяють усуненню детермінант даного виду злочинності.

Правові заходи протидії злочинності складаються з двох напрямків: перший стосується вдосконалення (модернізації) чинного законодавства, а другий безпосередньо використання вже існуючих засобів впливу на правопорушників та потенційних злочинців.

Заходи технічного, організаційного та інформаційного характеру доцільно ранжувати залежно від виду суб'єкта запобіжної діяльності на дві групи:

- заходи, що вживаються спеціалізованими суб'єктами запобігання;
- заходи, що вживаються власниками зазначених об'єктів житлово-комунального господарства.

Якісний результат захисту об'єктів житлово-комунального господарства досягається завдяки комплексному підходу з впровадження розроблених інформаційних, технічних, організаційних та правових заходів. Важливо не лише створити надійні системи безпеки, але й забезпечити постійний контроль за їх функціонуванням, а також підтримувати актуальність законодавства відповідно до сучасних загроз.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в здійсненні кримінально-правової та кримінологічної характеристики умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, досліджені проблем застосування кримінальної відповідальності за вказаний злочин й формулювання на основі цього пропозицій щодо вдосконалення законодавства та правозастосовної практики. Результати дослідження дозволили сформулювати такі основні висновки й пропозиції.

1. Безпосереднім об'єктом злочину, відповідальність за який передбачено ст. 270-1 КК України, з урахуванням місця розташування в системі кримінально-правових норм, а також підстав криміналізації даної групи кримінальних правопорушень, слід визнавати суспільні відносини у сфері громадської безпеки з приводу функціонування та експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства.

Враховуючи особливості конструювання складу досліджуваного кримінального правопорушення додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом злочину визнається альтернативно життя, здоров'я або власність, які ставляться під загрозу заподіяння шкоди (життя та здоров'я) або реально зазнають шкоди (власність). У якості додаткового факультативного об'єкту, відповідно до ч. 3 ст. 270-1 КК України можуть виступати життя та здоров'я людини, що зазначають реальної шкоди, а також нормальна робота підприємств, громадський порядок, навколишнє середовище, безпека руху (інші тяжкі наслідки).

2. Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270-1 КК України виступають об'єкти житлово-комунального господарства, вичерпний перелік яких визначений у законі. Відповідно до примітки 1 ст. 270-1 КК України під такими об'єктами слід розуміти житловий фонд, об'єкти благоустрою, теплопостачання, водопостачання та водовідведення, а також їх мережі чи складові (кришки люків, решітки на них тощо). Звертає на

себе увагу той факт, що зазначений перелік є обмеженішим за перелік об'єктів, визначених у законах України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки», «Про благоустрій населених пунктів», «Про теплопостачання», «Про питну воду та питне водопостачання». У зв'язку з цим, міський транспорт, електроенергетика, електричні мережі, елементи газозабезпечення та предмети побутового обслуговування населення не належать до предмета розглядуваного злочину, що в цілому негативно впливає на ефективність кримінально-правової охорони зазначеної сфери.

3. Суспільно небезпечне діяння умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства характеризується умисними діями, здатними створити загрозу функціонуванню та експлуатації вказаних об'єктів, тобто призвести до їх знищення або пошкодження. Це означає, що терміни «знищення» та «пошкодження» у диспозиції ст. 270-1 КК України характеризують суспільно небезпечні наслідки, а не злочинне діяння. У зв'язку з цим, склад умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства відноситься до складних, з наявністю у цьому складі трьох самостійних видів суспільно небезпечних наслідків: основного - знищення чи пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, проміжного - неможливості експлуатації чи порушення нормального функціонування таких об'єктів, похідного - небезпеки для життя чи здоров'я людей або майнова шкода у великому розмірі.

4. Суспільно небезпечні наслідки у вигляді майнової шкоди у великому або особливо великому розмірі визнаються майнові збитки, які враховують вартість знищених (пошкоджених) об'єктів житлово-комунального господарства або їх частин, а також вартість відновлювальних робіт на зазначених об'єктах.

5. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України виступає фізична, осудна особа, яка досягла віку 16 років (загальний суб'єкт). З урахуванням положень ст. 22 КК України та загальної норми про

відповідальність за умисне знищення та пошкодження чужого майна пропонується знизити вік кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ч. 2 ст. 270-1 КК України) до 14 років.

6. Суб'єктивна сторона досліджуваного злочину полягає в умисному знищенні або пошкодженні об'єктів житлово-комунального господарства та умисному або необережному відношенні до проміжних та похідних наслідків у вигляді неможливості експлуатації чи порушення нормального функціонування таких об'єктів, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей або майнову шкоду у великому розмірі (змішана форма вини). В цілому вказаний злочин відноситься до умисних протиправних діянь.

7. Підтверджуючи зв'язок аналізованого складу злочину з іншими видами умисних знищень або пошкоджень об'єктів власності пропонується доповнити ст. 270-1 КК України кваліфікуючими ознаками у вигляді спеціальної повторності та співучасті за попередньою змовою групою осіб.

8. Найбільш практикованою формою реалізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства є звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України). Вказані практики підтверджують невідповідність характеру та ступеню суспільної небезпечності досліджуваного діяння наявному правовому інструментарію в частині диференціації кримінальної відповідальності та індивідуалізації покарання за його скоєння. Рекомендовано виключити з санкції ч. 1 ст. 270-1 КК України такий вид покарання як виправні роботи та обмеження волі і доповнити санкцію за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства покараннями у виді громадських робіт від шістдесяти до двохсот сорока годин і пробаційного нагляду строком від одного до п'яти років.

Розмір штрафу за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства встановити на рівні загальної норми про умисне знищення або пошкодження майна у розмірі від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

9. Здійснено комплексну кримінологічну характеристику умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства як кримінально-протиправного явища в Україні. Окреслено основні кількісні та якісні характеристики досліджуваного злочину. За допомогою статистичних даних проаналізовано рівень вчинення кримінальних правопорушень, які мають ознаки умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, а також інших однорідних посягань на об'єкти власності за 2011–2023 роки. Встановлено, що найвищий рівень даної категорії злочинних посягань припадає на 2014 рік, в якому в сукупності за ст. ст. 194, 194-1, 270-1 КК України обліковано 4987 кримінальних проваджень. В той же час, спостерігається значний розрив між облікованими кримінальними провадженнями та кількістю виявлених осіб, що вчинили вказані злочини. Так, за 13-ти річний період існування ст. 270-1 КК України з облікованих 164 кримінальних проваджень виявлено та пред'явлено підозру лише 9 особам.

Що стосується якісних показників умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, то розкрито структуру даного злочинного явища через відсоткове співвідношення стосовно всієї злочинності, а також відносно умисного знищення або пошкодженням чужого майна.

10. На основі аналізу судової практики за період 2011–2023 рр. сформовано кримінологічний портрет особи умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в Україні. Зокрема, вивчено основні соціально-демографічні, кримінально-правові та морально-психологічні ознаки особи злочинця.

На основі проведеного аналізу констатовано, що особами умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства виступають чоловіки, з середньою освітою і низьким рівнем інтелектуальних здібностей, є жителями невеличких міст, вік таких осіб зазвичай перевищує 30 років. Зазначені особи в своїй більшості не мають постійного доходу, а також мають попередню судимість за злочини, пов'язані з незаконним заволодінням чужим майном.

11. Запропоновано перспективні шляхи удосконалення спеціально-кримінологічних заходів попередження умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Встановлено, щодо таких заходів попередження слід відносити комплекс правових, технічних, організаційних та інформаційних заходів, що сприяють усуненню детермінант даного виду злочинності.

Правові заходи протидії злочинності у зазначеній сфері полягають з одного боку у вдосконаленні (модернізації) чинного законодавства, а з іншого у застосуванні вже існуючих засобів впливу на правопорушників та потенційних злочинців.

Доведено, що впровадження технічних засобів контролю на об'єктах житлово-комунального господарства виступають основою підвищення ефективності організаційних та технічних заходів протидії даному виду злочинних посягань.

Основу інформаційних заходів протидії умисному знищенню та пошкодженню об'єктів житлово-комунального господарства складає пропаганда на телебаченні, в медіа, соціальних мережах щодо суспільної шкідливості посягань на зазначені об'єкти, їх наслідків, а також поширення інформації щодо методів запобігання вказаним посяганням.

Важливою складовою ефективності впровадження зазначених заходів виступає необхідність розширення суб'єктів протидії даному виду злочинності за рахунок власників об'єктів житлово-комунального господарства.

На підставі проведеного дослідження вироблено пропозиції щодо удосконалення ст. 270-1 КК України, яку запропоновано викласти в наступній редакції:

Стаття 270-1. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

1. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, що спричинило майнову шкоду у великому розмірі або створило небезпеку для життя чи здоров'я людей, -

карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами від шістдесяти до двохсот сорока годин, або пробаційним наглядом на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб або повторно або загальнонебезпечним способом, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили майнову шкоду в особливо великому розмірі або загибель людини чи інші тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Примітка. 1. Під об'єктами житлово-комунального господарства в цій статті слід розуміти житловий фонд, об'єкти благоустрою, тепlopостачання, водopостачання та водовідведення.

2. Майнова шкода вважається заподіяною у великих розмірах, якщо прямі збитки становлять суму, що в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а в особливо великих розмірах - якщо прямі збитки становлять суму, що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

3. У статтях 194, 194-1, 270-1 292, 347, 352, 378, 399 повторним визнається кримінальне правопорушення, вчинене особою, яка раніше

вчинила будь-яке із кримінальних правопорушень, передбачених цими статтями.

Література

1. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінологія : курс лекцій. Київ : МАУП, 2002. 295 с.
2. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2023 році [Електронний ресурс]. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Analiz_statistika_kriminal_2023.pdf (дата звернення 05.11.2024).
3. Бабенко А. М. Актуальні проблеми вивчення географії злочинності: деякі питання теорії та практики // Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право. 2017. № 2. С. 179–187.
4. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2015. 515 с.
5. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Система протидії злочинності: поняття та сутність. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. №2 (10) С. 168-177 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/23a3f113-ef08-4fcf-b1f0-2397c502644e/content>
6. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 296 с.
7. Беркій Т. М. Кримінологічна характеристика та попередження сепаратизму в Україні : дис. ... д-ра філософії ; 081 / Львів. держ. ун-т внут. Справ. Львів, 2021. 223 с.
8. Борисов В. И. Уголовная ответственность за нарушение правил охраны труда : учеб. пособие. Київ : УМК ВО, 1990. 60 с.
9. Борисов В. И., Гизимчук С. В. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения. Харьков : Консум, 2001. 160 с.
10. Борисов В. И., Куц В. Н. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации. Харьков : КОНСУМ, 1995. 104 с.
11. В Україні ліквідують обмеження волі як різновид покарання і замінять його пробаційним наглядом // Interfax-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/656256.html> (дата звернення 05.11.2024).

12. Веприцький Р. С. Поняття та зміст заходів протидії злочинності // Європейські перспективи. 2014. № 3. С. 137–139.
13. Верховний Суд України. Узагальнення судової практики з питань кваліфікації повторності та сукупності злочинів (статті 32, 33, 35 Кримінального кодексу України) [Електронний ресурс]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document> (дата звернення 06.11.2024).
14. Вирок Народицького районного суду Житомирської області. Справа № 1-69/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2024).
15. Вирок Народицького районного суду Житомирської області. Справа № 615/2/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2024).
16. Вирок Овруцького районного суду Житомирської області. Справа № 1-186/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 07.11.2024).
17. Вирок Овруцького районного суду Житомирської області. Справа № 617/14043/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2024).
18. Вирок Овруцького районного суду Житомирської області. Справа № 286/1020/19 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2024).
19. Вирок Пролетарського районного суду м. Донецька. Справа № 1-324/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2024).
20. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» від 05.07.2010 [Електронний ресурс]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6505&sk1=7 (дата звернення 05.11.2024).
21. Гавриш С. Б. Теоретические предпосылки исследования объекта преступления // Право и политика. 2000. № 11. С. 4–15.

- 22.Газдайка-Василишин І. Б. Некорисливі злочини проти власності. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 212 с.
- 23.Газдайка-Василишин І. Б. Некорисливі злочини проти власності за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2011. 16 с.
- 24.Гальцова В. В., Харитонов С. О., Храмцов О. М., Житний О. О., Васильєв А. А. Кримінальний закон як засіб охорони прав і свобод людини в сучасному світі. Вісник Національної академії правових наук України. - 2021. - Т. 28, № 3. - С. 248-256
- 25.Головійчук Л. Т. Основні напрямки спеціально-кримінологічного запобігання злочинам у сфері митної діяльності // Вісник Академії митної служби України. Серія: Право. 2013. № 2. С. 155–161.
- 26.Головко Л. В. Классификация оснований освобождения от уголовной ответственности // Законность. 1998. № 1. С. 37–40.
- 27.Горшков Д. В. Незаконне заволодіння транспортними засобами: кримінологічна характеристика та запобігання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2016. 241 с.
- 28.Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 384 с.
- 29.Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. 244 с.
- 30.Дагель П. С. Уголовная политика в сфере борьбы с преступной неосторожностью // Проблемы борьбы с преступной неосторожностью : сб. науч. тр. Владивосток, 1981. С. 3–12.
- 31.Даньшин И. Н. Общественная безопасность и система преступлений, посягающих на нее // Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, Харків, 1–2 жовт. 2003 р. / Схід.-регіон. центр гуманіст.-освіт. ініціатив. Харків, 2003. С. 25–28.
- 32.Даньшин И. Н. Преступность: понятие и общая характеристика, причины и условия : учеб. пособие. Киев : УМК ВО, 1988. 88 с.

33. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 163 с.
34. Джужа О. М. Кримінологія: спеціалізований курс лекцій зі схемами: загальна та особлива частини / О. М. Джужа, Є. М. Моїсеєв, В. В. Василевич. Київ : Атіка. 2001. 368 с.
35. Дубно Т. В. Способи вчинення злочину, сформульовані за допомогою оціночних понять у кримінальному кодексі України // Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2013. Т. 26 (65). № 2-1. Ч. 2. С. 191–197.
36. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
37. Дячкін О. П. Кримінально-правова охорона об'єктів електроенергетики та зв'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2009. 258 с.
38. Емельянов В. П. Терроризм – как явление и как состав преступления. Харьков : Право, 1999. 272 с.
39. Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт [Електронний ресурс]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2024).
40. Житловий кодекс України [Електронний ресурс].. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення 06.11.2024).
41. Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 152 с.
42. Житний О. О. Деякі кримінально-правові аспекти поняття «аварія» як ознаки кримінального правопорушення, передбаченого статтею 270 кримінального кодексу України. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. №8 (26) С. 604-614 DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8\(26\)-604-614](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8(26)-604-614)
43. Житний О. О. Щодо розуміння поняття пожежа в диспозиції статті 270 кримінального кодексу України. Наукові інновації та передові технології. 2024. №7(35) С. 401-409
44. Житний О. О. Щодо кваліфікуючих ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270 КК України «порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки». Наукові інновації та передові технології. 2024. № 6 (34) С.

45. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3 кн. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Ін Юре, 2007. 424 с.
46. Зелінський А. Ф., Куц В. М. Об'єкт злочину і структура: особливої частини Кримінального Кодексу // Вісник університету внутрішніх справ. 1997. № 2. С. 148–154.
47. Зелинский А. Ф. Квалификация повторных преступлений : учеб. пособ. Волгоград : Высшая следственная школа МВД СССР, 1976. 89 с.
48. Злобин Г. А., Келина С. Г., Яковлев А. М. Советская уголовная политика: дифференциация ответственности // Советское государство и право. 1977. № 9. С. 54–62.
49. Іваненко І. В. Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2003. 19 с.
50. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Коваленка ; за наук. ред. О. М. Джужи, А. В. Савченка. Київ : Атіка, 2011. 648 с.
51. Келина С. Г. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. М., 1974. 231 с.
52. Кісілюк Е. М. Проблемні питання визначення шкоди при кваліфікації злочинів // Правове забезпечення діяльності міліції/поліції: історія, сучасні проблеми, міжнародний досвід : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ : Атіка, 2006. С. 72–80.
53. Кириченко О. В. Громадська безпека як об'єкт кримінально-правової охорони // Право і суспільство. 2012. № 3. С. 185–190.
54. Ковалев М. И. Соотношение уголовной политики и уголовного права // Советское государство и право. 1979. № 12. С. 69–72.
55. Колодяжний М. Г. Насильницькі вимагання майна в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання. Харків : Кроссруд. 2010. 288 с.
56. Коржанський М. Й. Кримінальне право України : частина загальна. Київ : Наук. думка та Укр. вид. група, 1996. 336 с.

57. Коржанський М. Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини : монографія. Київ : Атіка, 2004. 216 с.
58. Коробеев А. И. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации. Владивосток : Изд-во Дальневосточ. ун-та, 1987. 268 с.
59. Коробов П. В. Дифференциация уголовной ответственности и классификация уголовнонаказуемых деяний : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 1983. 18 с.
60. Красницький І. В. Кримінальна відповідальність як інститут кримінального права Франції та України: порівняльний аналіз. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. 232 с.
61. Кривуля О. М., Куц В. М. Чи можуть бути суспільні відносини об'єктом злочину? // Вісник університету внутрішніх справ. 1997. № 2. С. 70–75.
62. Кримінальне право України: загальна частина : підруч. для студентів юрид. вузів і ф-тів / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Бенківський [та ін.] ; за ред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченка. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 506 с.
63. Кримінальне право України: загальна частина : підруч. для юрид. вузів і ф-тів / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Харків: Право, 1997. 368 с.
64. Кримінальне право України: загальна частина / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ : Юрид. думка, 2004. 352 с.
65. Кримінальне право України: загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2010. 456 с.
66. Кримінальне право України: загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-те вид., перероб. і доп.]. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 456 с.
67. Кримінальне право України: загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2015. 528 с.

- 68.Кримінальне право України: особлива частина / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с.
- 69.Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали) / М. В. В'юник, М. В. Карчевський, О. Д. Арланова; упоряд. Ю. В. Баулін. Харків : Право, 2020. 212 с.
- 70.Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні [Електронний ресурс] // Аналіз та прогноз злочинності : конспект лекцій // Studies : студент. б-ка. Київ, 2015. URL: <https://studies.in.ua/analiz-ta-prognoz-zlochynnosti> (дата звернення 06.11.2024).
- 71.Кримінологія : академічний курс / за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : Кондор, 2018. 558 с.
- 72.Кримінологія: загальна та особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська [та ін.] ; за ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2009. 288 с.
- 73.Кримінологія: питання та відповіді [Електронний ресурс] / О. О. Авдєєв [та ін.]. Харків : Золота миля, 2015. 323 с. URL: https://pidru4niki.com/81547/pravo/yakisni_pokazniki_zlochinnosti (дата звернення 06.11.2024).
- 74.Кримінологія : підручник / за ред. І. Г. Богатирьова, В. В. Топчія. Київ : Дакор, 2018. 352 с.
- 75.Кримінологія: загальна та особлива частини : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська [та ін.] ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 511 с.
- 76.Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. Ю. Шостко [та ін.] ; за ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 384 с. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/mmzp_Kr.pdf
- 77.Кругликов Л. Л. Вопросы дифференциации ответственности в уголовном законодательстве. Реализация принципа справедливости в правоприменительной деятельности органов уголовной юстиции : сб. науч. тр. Ярославль, 1992. С. 58–66.
- 78.Крумiна М. В. Передумови реалізації загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів щодо запобігання вчиненню необережних

вбивств та тілесних ушкоджень // Південноукраїнський правничий часопис. 2012. № 3. С. 50–52.

79. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации и преступлений. М. : Юрид. лит., 1972. 352 с.
80. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. М. : Госюриздат, 1960. 244 с.
81. Кузнецова Н. Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. М. : Госюриздат, 1958. 220 с.
82. Курляндский В. И. Уголовная политика, дифференциация и индивидуализация уголовной ответственности // Основные направления борьбы с преступностью : сб. науч. тр. М., 1975. С. 77–95.
83. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Норма, 2000. 400 с.
84. Литвак О. М. Латентна злочинність: деякі аспекти // Право України. 2003. № 12. С. 63–64.
85. Лисодєд О. В. Обмеження волі, арешт та пенітенціарний пробаційний арешт // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2021 № 49. С. 140–144.
86. Магомедов А. А. Правовые последствия освобождения от уголовной ответственности : монография. Саратов, 1994. 139 с.
87. Маркін В. Пошкодження майна: окремі нотатки щодо судової практики ВС [Електронний ресурс] // Юридична газета. 2019. № 41/42. С. 695–696. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/poshkodzhennya-mayna-okremi-notatki-shchodo-sudovoyi-praktiki-vs.html> (дата звернення 05.11.2024).
88. Меркулова В. О. Кримінальна відповідальність: окремі теоретичні та соціально-правові аспекти : монографія. Одеса : ОЮІХНУВС, 2007. 225 с.
89. Митрофанов И. И. Механизм реализации уголовной ответственности. Кременчуг : Щербатых А. В., 2011. 615 с.
90. Михайлов О. Є., Горбань А. В., Міщук В. В. Кримінологія : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 565 с.

91. Михлин А. С. Последствия преступления. М. : Юрид. лит., 1969. 104 с.
92. Мостепанюк Л. О. Місце злочину, передбаченого ст. 270-1, в системі норм Кримінального кодексу України // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань : тези доп. та повідомлень. учасників Міжнар. симпозиуму, 23–24 верес. 2011 р. / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2011. С. 267–270.
93. Мостепанюк Л. Об'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 270-1 Кримінального кодексу України // Публічне право. 2011. № 4. С. 152–159.
94. Навроцький В. Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я. Львів, 1997. 26 с.
95. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ : Юрид. думка. 2010. 1326 с.
96. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич., В. К. Грищук [та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. [9-те вид., перероб. та доп.]. Київ : Юрид. думка, 2012. 1316 с.
97. Незнайко С. В. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2016. 22 с.
98. Незнайко С. В. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08. Львів, 2016. 251 с.
99. Оболенцев В. Ф. Новий метод у вивченні латентної злочинності // Проблеми розвитку юридичної науки у новому столітті : тези наук. доп. та повідомл. учасників наук. конф. молодих учених, Харків, 25–26 груд. 2002 р. Харків, 2003. С. 152–154.
100. Павликівський В. І. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства про працю, не пов'язані з посяганням на життя та здоров'я : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 203 с.
101. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харьков : Вища школа, 1982. 170 с.
102. Панов Н. И. Уголовная ответственность за причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием. Харьков, 1997. 128 с.

103. Панов Н. И. Уголовно-правовое значение способа совершения преступления. Харьков : Харьков. юрид. ин-т, 1984. 110 с.
104. Пономаренко Ю. А. Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 р.) : наук. нарис. Харків : Право, 2012 80 с.
105. Попик С. С. Окремі аспекти виконання покарання у виді обмеження волі // Інформація і право. 2016. № 2 (17). С. 167–172. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/21_0.pdf (дата звернення 06.11.2024).
106. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» від 27.12.2010 [Електронний ресурс]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6505&skl=7 (дата звернення 06.11.2024).
107. Постанова Верховного Суду щодо кваліфікації дій особи за умисне знищення або пошкодження майна шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом (ч. 2, ст. 194 КК України) [Електронний ресурс]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80889416> (дата звернення 05.11.2024).
108. Постанова Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 27.09.2018 № 647/1831/15-к) [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76945371> (дата звернення 06.11.2024).
109. Постанова Лубенського міськрайонного суду від 12.10.2011 р. : справа № 1-238/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45736544> (дата звернення: 21.06.2024).
110. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 26.06.92 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92> (дата звернення 06.11.2024).
111. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти

безпеки виробництва» від 12.06.2009 року : п. 21 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text>

112. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» № 10 від 06.11.2009 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text> (дата звернення 06.11.2024).
113. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text>
114. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» [Електронний ресурс]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6505&skl=7 (дата звернення 05.11.2024).
115. Про затвердження Методики оцінки майна [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1891-2003-%D0%BF#Text>
116. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс] // Офіс Генерального прокурору : офіц. сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 06.11.2024).
117. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 1 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05> (дата звернення 06.11.2024).
118. Проблемы общей теории государства и права : учебник для вузов / под ред. В. С. Нерсесянца. М. : Норма, 2004. 832 с.
119. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про електроенергетику» [Електронний ресурс]
120. // Верховної Ради України : офіц. веб-портал. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0971&skl=5 (дата звернення 05.11.2024).

121. Проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» : № 6505 від 09.06.2010 [Електронний ресурс] URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6505&skl=7 (дата звернення 06.11.2024).
122. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань в умовах воєнного стану» № 9185 від 05.04.2023 [Електронний ресурс]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/24adb442-b52e-47eb-8b79-7f4645d889e2> (дата звернення 06.11.2024).
123. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України щодо розвитку системи пробації, збільшення альтернатив позбавленню волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності» № 5360 від 12.04.2021 [Електронний ресурс]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71629 (дата звернення 06.11.2024)
124. Проект нового Кримінального кодексу України [Електронний ресурс]. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> (дата звернення 06.11.2024).
125. Проект нового Кримінального кодексу України [Електронний ресурс]. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/06/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-16-06-2024.pdf> (дата звернення 06.11.2024).
126. Проект нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення : монографія / П. П. Андрушко, О. С. Бакумов, Ю. В. Баулін [та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Бауліна, М. І. Хавронюка. Київ : Компанія ВАІТЕ. 494 с.
127. Рарог А. И. Вина в советском уголовном праве. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1987. 186 с.
128. Рівень безробіття в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2019/> (дата звернення 05.11.2024).
129. ¹Рубан К. П. Спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи протидії злочинності в місцях позбавлення волі // Право і Безпека. 2012. № 3. С. 218–221.

130. Сабанин С. Н., Тупица А. Я. Безусловное освобождение от уголовной ответственности и повторность совершения преступлений // Вопросы совершенствования уголовно-правового регулирования : межвуз. сб. науч. тр. Свердловск, 1988. С. 61–66.
131. Сербіна Н. О. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 22 с.
132. Сербіна Н. О. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 249 с.
133. Сербіна Н. О. Об'єкти благоустрою як предмет умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 23–24 трав. 2014 р. Київ, 2014. С. 106.
134. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 4. С. 453.
135. Сметаніна Н. В. Теоретичне уявлення про злочинність в пострадянській кримінології : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 215 с.
136. Советское уголовное право : учеб. пособие для правовых школ. М. : Юрид. изд-во НКЮ РСФСР, 1938. 184 с.
137. Соколовський В. Л. Громадська безпека як об'єкт злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 262 с.
138. Сокурєнко В. В., Литвинов О. М. Наукова парадигма стратегій протидії злочинності // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2021. № 2 (25). С. 13–23. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10956>
139. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2020 році // Верховний суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Stan_Pravosuddya_Criminal_2020.pdf (дата звернення 06.11.2024)
140. Статистичні дані [Електронний ресурс] // Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. URL: <https://gp.gov.ua/>

141. Судова влада України [Електронний ресурс] : офіц. сайт. URL: <https://court.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2024).
142. Сукач І. В. Правові аспекти і криміналістична характеристика злочинів у сфері оподаткування // Вісник Академії адвокатури України. 2011. № 1. С. 149–153.
143. Танаджі В. Г. Кримінально-правовий захист прав працівників у договірних відносинах з роботодавцем (ст. 173 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 214 с.
144. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України/DraftofthenewCriminalCodeofUkraine [Електронний ресурс] // Новий кримінальний кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення 08.12.2023).
145. Тенчов Э. С. Добровольная сдача оружия и взрывчатых веществ // Советская юстиция. 1974. № 15. С. 22–23.
146. Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления. Ростов н/Д. : Изд-во Ростов. ун-та. 1977. 216 с.
147. Тихий В. П. Громадська безпека та деякі особливості складів злочинів проти неї // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. 2004. № 4. С. 94–99.
148. Тихонова О. В. Щодо розуміння категорії «кримінологічна характеристика» // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. № 8. С. 246–249.
149. Трубников В. М. Новый взгляд на объект преступления // Право и Безопасность. 2002. № 1. С. 81–87.
150. Тур І. Ю. Кримінологічна характеристика суб`єкту умисного знищення або пошкодження об`єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК України). Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності: збірник матеріалів засідання № 7 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 29 березня 2024 р.). Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2024. 502 с. С. 97-101.
151. Тур І. Ю. Покарання за умисне знищення або пошкодження об`єктів житлово-комунального господарства. Вісник кримінологічної асоціації України. Том 29. № 2 (2023): С. 92-101. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.24>

152. Україна. Закони. Про благоустрій населених пунктів : від 6 вересня 2005 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text> (дата звернення 06.11.2024).
153. Україна. Закони. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» № 2924-VI від 13.01.2011 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2924-17#Text> (дата звернення 06.11.2024).
154. Україна. Закони. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності : № 270-VI від 15.04.2008 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2008. № 24. ст. 236.
155. Україна. Закони. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань : № 3342-IX від 23.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#n10> (дата звернення 06.11.2024).
156. Україна. Закони. Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1869-15#Text> (дата звернення 06.11.2024).
157. Україна. Закони. Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водотеплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2624-17#Text>
158. Україна. Закони. Про питну воду та питне водопостачання : від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>
159. Україна. Закони. Про теплопостачання : від 2 червня 2005 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15#Text>
160. Україна. Закони. Про питну воду та питне водопостачання» від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>

161. Україна. Кодекси. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
162. Україна. Кодекси. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2563-14>. (дата звернення 06.11.2024).
163. Україна. Кодекси. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
164. Україна. Кодекси. Податковий кодекс [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
165. Україна. Кодекси. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
166. Україна. Конституція. Конституція України [Електронний ресурс]. <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>
167. Устрицька Н. І. Кваліфікація повторності злочинів. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 216 с.
168. Ухвала Другої судової палати Касаційного кримінального суду. Справа № 1-8/2012 від 27.03.2019 [Електронний ресурс]. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=80889416&red=100003ef742280e169686a008570e48f2d164c&d=5> (дата звернення 05.11.2024).
169. Ухвала Корольовського районного суду м. Житомира від 24 березня 2021 р. Справа № 296/6613/19 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 05.11.2024).
170. Фіалка М.І. Кримінологічна характеристика та кримінологічний портрет особистості злочинця: сутність та співвідношення понять. Вісник Кримінологічної асоціації України: зб. наук. пр. Харків, 2019. № 2 (21). С. 162-171. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/317a8ea6-9123-4874-8773-ce8ec72df12e>
171. Філіпенко Н.Є., Лукашевич С.Ю. Діяльність судово-експертних установ щодо запобігання злочинності з використанням прогресивних інформаційних методик та технологій. Журнал «Наукові інновації та передові технології» № 14(28) 2023 (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія»,

Серія «Педагогіка»). С. 487-496. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/7907> URL:

172. Чиж А. П. Криміналістична характеристика умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу: сутність і зміст //
173. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2021. № 3 (94). С. 273–283.
174. Чисельність населення та середня чисельність за періоди року [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 08.12.2023).
175. Шевчук Т.А. До питання про розвиток кримінологічної науки в Україні. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022. № 4 (99). С. 225-233
176. Шинальський О. Додержання вимог під час виконання кримінального покарання у вигляді обмеження волі та тримання осіб в приймальниках-розподільниках для осіб, які запідозрені у зайнятті бродяжництвом // Вісник прокуратури. 2007. № 6. С. 3–13.
177. Шурашкевич В. М. Типова особа злочинця та особливості обстановки вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2017. № 9, т. 2. С. 131–134.
178. Шушківський А. І. Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) [Електронний ресурс] // Енциклопедія Сучасної України / НАН України [та ін.]. Київ, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-19238> (дата звернення 08.12.2023).
179. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / Н. М. Оніщенко, А. Є. Шевченко, О. В. Скрипнюк [та ін.] ; відп. ред. Ю. В. Баулін. Донецьк : Кальміус, 2013. 424 с.
180. Зокрема, в авторефераті дисертації Н. О. Сербіни зазначається, що злочин, передбачений ч. 1 ст. 270-1 КК України має два наслідки: проміжний – неможливість експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства, порушення їх нормального функціонування; та похідний – небезпека для життя чи здоров'я людей або майнова шкода у великому розмірі. До аналогічних висновків дійшов Верховний Суд при розгляді питання про умисне знищення та пошкодження чужого майна (Ухвала

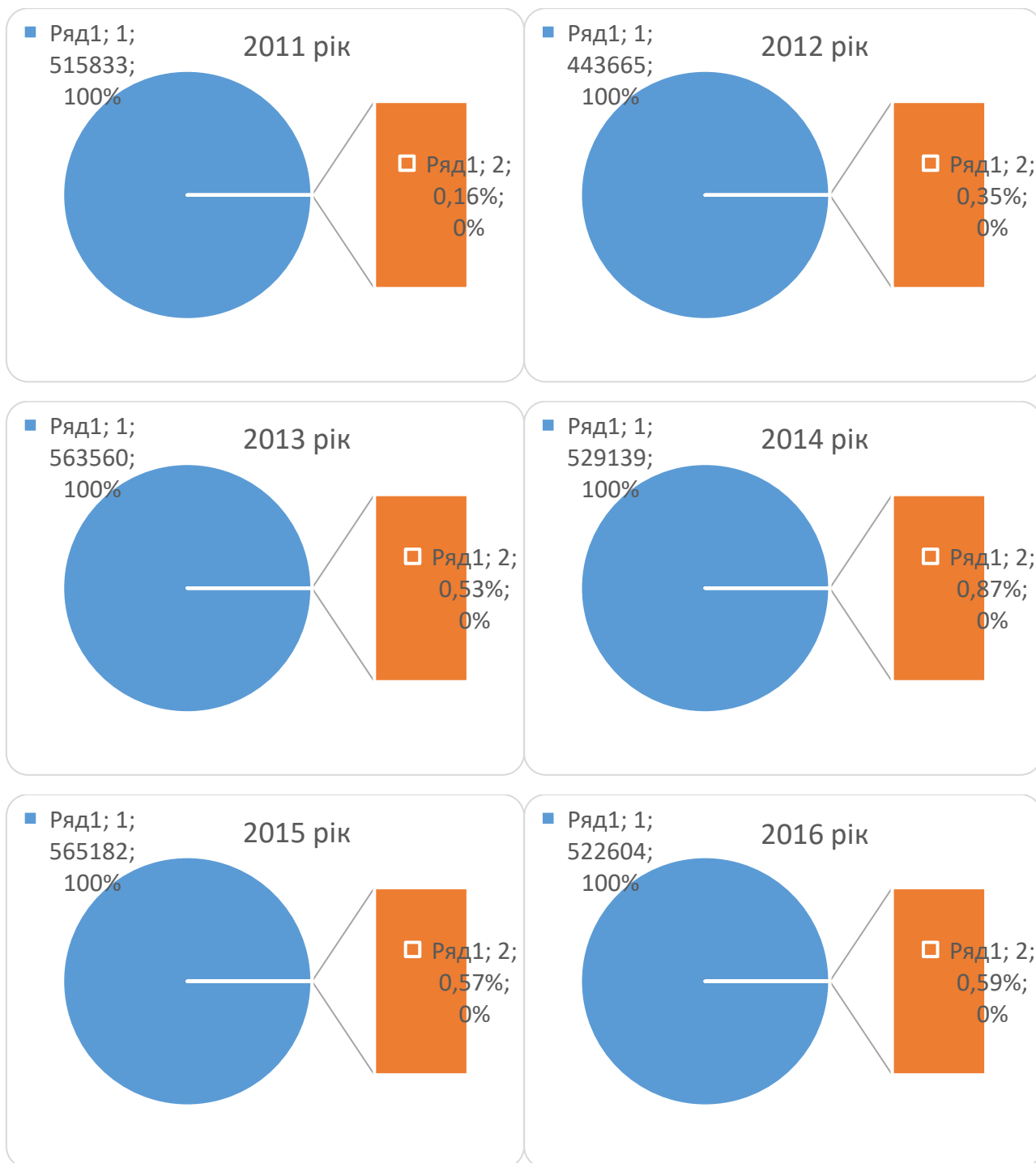
Другої судової палати Касаційного кримінального суду. Справа № 1-8/2012 від 27.03.2019 р.).

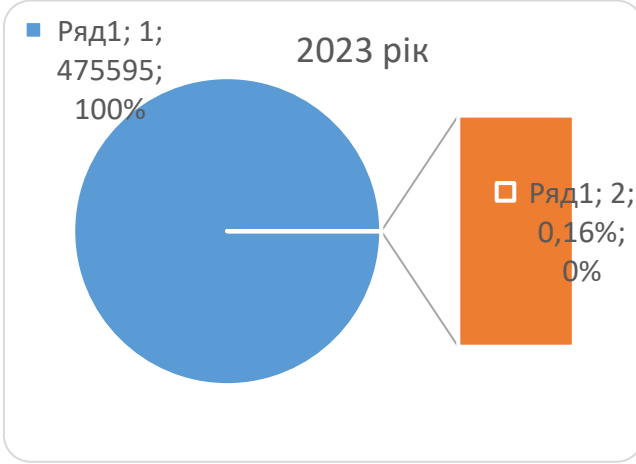
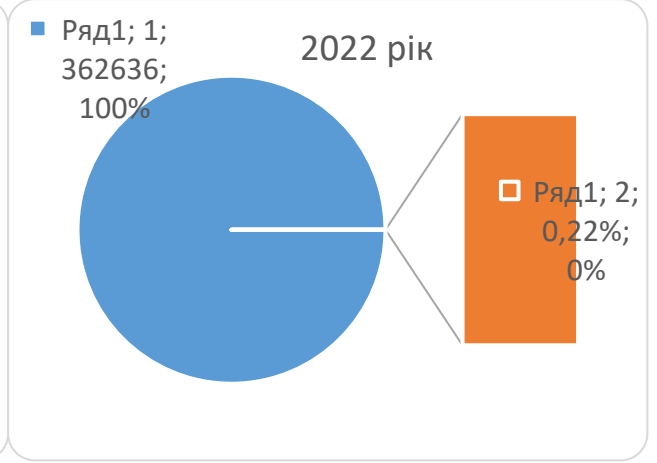
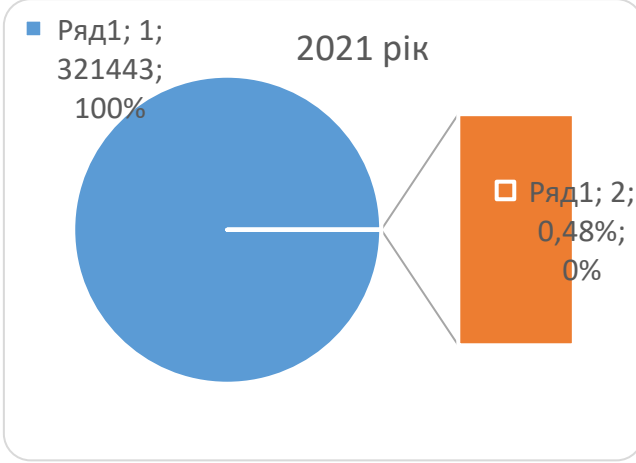
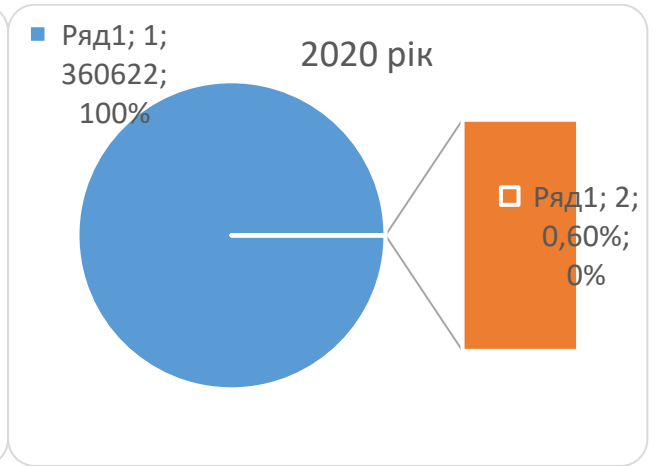
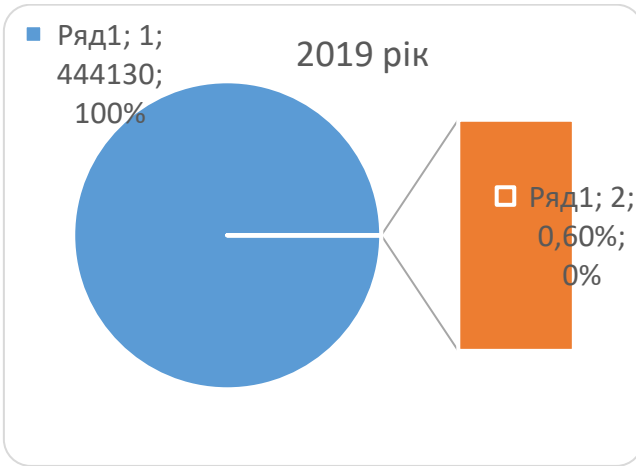
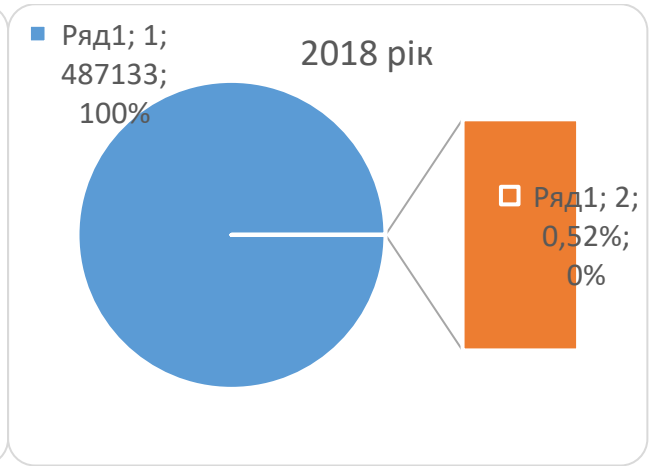
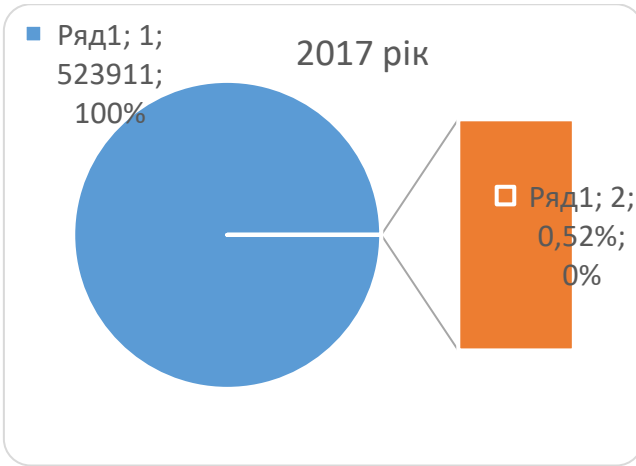
181. Бажанов М. И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины. Харьков : Право, 2000. 124 с.

Додаток А

Додаток Б

Питома вага порушень, передбачених ст. 270-1 КК відносно загальної кількості облікованих правопорушень

Питома вага кримінальних правопорушень, передбачених ст. 270-1 КК відносно загальної кількості умисних знищень або пошкоджень чужого майна (ст. 194 КК)

